

# Åsikter om massmedier och samhälle

Sören Holmberg och Lennart Weibull (red)

# Innehåll

Förord

*Monica Löfgren Nilsson*

Studier av dagspressen 1

*Ronny Severinsson*

Vad är viktigt med morgontidningen? 15

*Lennart Weibull*

Hur utnyttjar publiken mångfald i mediasystemet? 33

*Charlotta Kratz*

Ickeläsare och allätare 57

*Maria Elliot*

Förtroendet för massmedierna 67

*Sören Holmberg*

Kärnkraften - en fråga om förtroende 79

*Martin Bennulf och Mikael Gilljam*

Snacka går ju - men vem handlar miljövänligt? 89

*Rutger Lindahl*

Massmedierna, medborgarna och EG-frågan 105

*Charlotta Kratz*

Metod - genomförande, tillförlitlighet 119

Författarna 135

Bilagor:

Kodbok, formulär, broschyr

# DAGSTIDNINGSLÄSNING 1979-1990

*Monica Löfgren-Nilsson*

Dagspresskollegiet är ett forskningsprojekt vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Projektet startade för drygt tio år sedan och dess huvudsakliga mål är att belysa dagstidningarnas roll i det svenska samhället, särskilt förhållandet mellan dagspress och andra massmedier. Med dagstidning avses här en allmän nyhetstidning som utkommer med minst ett nummer i veckan. Begreppet dagstidning innefattar m a o såväl morgon- som kvällspress, lokala och rikstäckande tidningar. En särskilt viktig uppgift för Dagspresskollegiet är också att följa medieutvecklingen över tid.

Inom programmet bedrivs både tillämpad forskning och grundforskning. Den tillämpade forskningen avser i första hand undersökningar av dagspressens räckvidd. Dessa belyser bland annat andelen regelbundna läsare, intresset för olika typer av tidningsinnehåll samt inställning till pressen som nyhetsmedium. Grundforskningen har som huvudsyfte att belysa förutsättningarna för medieanvändning. Vad är det som gör att man håller sig med medier av olika slag? Hur skall man mäta människors intresse för information i media? Svaren på sådana frågor söks genom vidarebearbetning av de löpande undersökningarna.

## **Dagspresskollegiet i SOM-enkäten**

För att kunna besvara de ovan ställda frågorna genomförs olika slag av undersökningar, däribland två större rikstäckande.

Den ena rikstäckande undersökningen är *Mediebarometern*, en studie som bygger på telefonintervjuer om massmediekonsumtion en viss dag, vilken Dagspresskollegiet genomför i samarbete med Sveriges Radios publik och programforskning (PUB). Den andra rikstäckande studien, *Läsvanestudien* bygger på en postenkät med frågor som behandlar läsvanor hos allmänheten. Dagspresskollegiet har fram t o m 1986 genomfört Läsvanestudien med data insamlat av Testologen inom ramen för deras Sverige-Nu-undersökning (Anshelm-Strid, 1989). Från och med 1987 har Dagspresskollegiet använt SOM-enkäten för den årliga läsvanestudien.

Dagspresskollegiet har i SOM-enkäten fram till 1989 inriktat sig på två områden. Det ena är *läsvanor*, som behandlar hur ofta man läser, hur man har tillgång till och hur lång tid man läser sin morgontidning. Det andra området är *läsvanor i relation till andra medievanor*, där man intresserar sig för vilket tidningsinnehåll allmänheten tar del av samt hur läsvanorna samverkar med andra medievanor. 1990 ingick även ett nytt tredje område som behandlar *valet av tidning*.

Tanken med detta kapitel är att belysa dagspressens *spridning* vilket görs i det första avsnittet. Hur vanligt är det att vi läser morgon- respektive kvällstidningar och har någon förändring i vanorna skett över tid? I andra avsnittet tas *prenumeration* på morgontidningar upp och i tredje redovisas hur mycket *tid* allmänheten lägger ned på läsning av morgontidningar samt vid vilka *tidpunkter* vi läser. Till sist följer en kort sammanfattning.

## Dagspressens spridning

Alltsedan Dagspresskollegiet startade har en fråga om morgontidningsläsning ställts till allmänheten varje år. Som framgår av tabell 1 ligger andelen regelbundna läsare på en mycket hög och stabil nivå: 9 av 10 svenskar säger sig ta del av en morgontidning minst en gång per vecka och andelen har legat i det närmaste konstant under 80-talet. Det finns således inget som pekar på att andelen läsare skulle minska.

**Tabell 1: Andelen regelbundna morgontidningsläsare 1979-1990**  
(Med regelbundet menas här minst ett nummer per vecka)

År	1979	1981	1983	1985	1987	1988	1989	1990
Andel läsare	93	91	90	92	92	91	91	91
Antal svar	2135	2194	2126	2048	1672	1633	1571	1582

Anmärkning: Frågan löd 'Om du läser någon morgontidning regelbundet- ungefär hur många gånger per vecka brukar du läsa denna tidning?' Testologens data t o m 1985 och SOM-enkätens data 1987, 1988 1989 och 1990. Varannat år redovisas fram till 1987.

Att läsa tidningen minst en gång per vecka är ett relativt grovt mått på regelbundenhet. Det uttrycker snarare ett intresse för läsning av morgontidningen och därmed också tidningarnas marknadspotential. Annorlunda uttryckt får vi egentligen främst reda på hur många som är ointresserade. En mer detaljerad analys av regelbundenheten behövs därför och den redovisas i tabell 2.

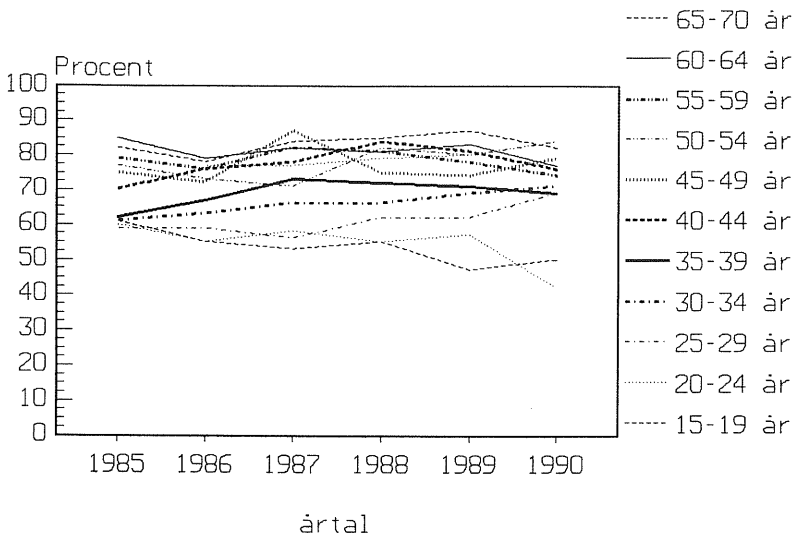
**Tabell 2: Regelbundenheten i morgontidningsläsningen 1985-1990**  
(procent).

År	1985	1986	1987	1988	1989	1990
<b>Antal gånger per vecka:</b>						
Mindre än 1 gång	8	10	8	8	9	9
1-2 gånger	3	4	4	3	3	4
3-4 gånger	10	9	8	8	8	7
5 gånger	10	8	8	9	9	10
6-7 gånger	69	69	72	72	72	71
Totalt	100	100	100	100	101	101
minst 5 ggr/vecka	79	77	80	81	81	81
Antal svar	2044	1845	1672	1643	1578	1582

Anmärkning: Testologens data 1985 och SOM-enkätens data fr o m 1986

Återigen kan vi se att mönstret från tidigare upprepar sig. Regelbundenheten i läsningen är hög och stabil över tid och en majoritet av den svenska befolkningen läser sin morgontidning dagligen. Läsningen av dagspress är alltså mycket omfattande ett faktum som gör Sverige till ett av de länder med högst dagstidningsspridning i världen (Hadenius-Weibull,1989).

**Figur 1: Andelen som läser 6-7 dagar i veckan i olika åldergrupper (procent)**



Om vi studerar läsningen i olika åldersgrupper (figur 1) så kan vi även här se att läsningen ligger på en relativt stabil nivå. Ett undantag finns dock: en viss minskning i daglig läsning hos ungdomarna mellan 15 och 25 år. Dagens ungdomar går längre i skolan och kommer senare ut i förvärvslivet. De stabila vanor som tillhör vuxenlivet kommer därför senare och så även tidningsläsningen som en del av dessa vanor (Jfr Anshelm-Strid,1989 och Weibull,1989a). En fråga inför framtida studier är dock om detta är en tillräcklig förklaring eller om dessa ungdomar har något annat gemensamt som gör att de väljer bort morgontidningen och därmed kanske inte blir läsare i framtiden.

Kvällspressen kännetecknas av en något mindre stabil läsning än morgonpressen. De svenska kvällstidningarna är i första hand sk komplementmedier och i stort sett alla kvällstidningläsare tar även del av en morgontidning. Vid studier av läsarna är det möjligt att skilja ut två typer av läsare: trogna, dvs de som vanemässigt köper sin tidning och en grupp bestående av mer sporadiska läsare som köper sin tidning beroende på vad som hänt (jfr Mortensson, 1979). I tabell 3 redovisas läsningen av kvällstidningar.

**Tabell 3: Andel kvällspressläsare 1986-1990 (procent)**

<b>TOTALT</b>	1986	1987	1988	1989	1990
6-7 dagar	19	21	21	21	18
3-5 dagar	19	20	19	17	17
1-2 dagar	24	23	23	22	21
Mer sällan	25	25	27	28	29
Aldrig	12	10	11	11	14
Minst 1 dag/ vecka	63	64	62	60	56
Andel trogna*	30	33	34	35	32

<b>AFTONBLADET</b>	1986	1987	1988	1989	1990
6-7 dagar	8	8	7	8	6
3-5 dagar	8	8	8	7	7
1-2 dagar	10	11	11	12	10
Mer sällan	25	27	29	30	30
Aldrig	49	46	45	43	47
Minst 1 dag/ vecka	26	27	26	27	23
Andel trogna*	31	29	27	30	26

\* Andel läsare minst 6 dagar i veckan i procent av andelen läsare minst någon gång per vecka

Tabell 3 forts.

EXPRESSEN	1986	1987	1988	1989	1990
6-7 dagar	9	11	12	12	10
3-5 dagar	11	11	10	10	10
1-2 dagar	16	15	16	16	14
Mer sällan	28	30	32	32	32
Aldrig	36	33	31	30	34
Minst 1 dag/ vecka	36	37	37	38	34
Andel trogna*	25	30	32	32	29

GT/IDAG	1986	1987	1988	1989	1990
6-7 dagar	3	4	4	4	3
3-5 dagar	4	3	4	4	4
1-2 dagar	8	8	7	5	6
Mer sällan	15	17	15	17	15
Aldrig	71	68	69	69	72
Minst 1 dag/ vecka	15	15	15	13	13
Andel trogna*	20	27	27	31	23

\* Andel läsare minst 6 dagar i veckan i procent av andelen läsare minst någon gång per vecka

Totalt sett har kvällspressläsningen under senare delen av 80-talet först gått upp något för att sedan under 1990 åter sjunka till nästan samma nivå som 1986. Andelen som läser någon tidning minst en gång per vecka har under perioden sjunkit från 63 procent till 56 procent. Det finns alltså en mycket svag tendens till minskad läsning som gäller även för samtliga tre tidningar var för sig. Andelen trogna läsare ökade något lite under slutet av 80-talet för att 1990 åter sjunka något. För såväl Expressen som GT/IDAG ligger dock andelen trogna på något högre nivå 1990 än 1986 vilket betyder att man tappat främst sporadiska läsare. För Aftonbladets del är bilden omvänd. 1986, och även dessförinnan bestod Aftonbladets läsekrets till stor del av trogna läsare men 1990 har andelen trogna läsare sjunkit till 26 procent vilket gör att Expressen



nu har en något större trogen läsekrets. Skillnaderna är dock som synes marginella, varför inga egentligt säkra slutsatser över tid kan dras ur tabellen.

**Tabell 4: Andel kvällspressläsare i olika åldersgrupper 1990 (procent)**

ÅLDER	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-75
6-7	17	17	15	15	19	19	19	16	18	26	17	15
3-5	21	22	23	20	12	19	19	18	14	17	13	9
1-2	34	31	28	23	25	24	17	15	16	9	15	13
mer sällan	24	21	26	30	31	26	32	37	28	41	30	30
aldrig	5	9	10	12	13	12	16	11	16	16	27	27
Minst 1 gång/ vecka	72	70	64	58	56	62	52	52	44	43	43	43
Andel trogna*	24	24	23	26	34	31	36	31	41	60	40	35

\* Andel läsare minst 6 dagar i veckan i procent av andelen läsare minst någon gång per vecka

Som framgår av tabell 4 finns det inga större skillnader i den dagliga läsningen i olika åldersgrupper. Knappt två av tio personer läser en kvällstidning 6-7 dagar i veckan. Däremot kan vi notera vissa skillnader beträffande regelbundenheten i övrigt. De sporadiska kvällspressläsarna återfinns främst bland personer under 30 år men även i åldrarna upp till 45 år finns en betydande andel sporadiska läsare. Huruvida dessa personer köper tidningen beroende på löpsedlar och dagshändelser eller inför helgen (då tidningarna innehåller bilagor och nöjesdelar) går däremot inte att utläsa ur tabellen. Bland äldre personer är läsningen mer uppdelad: vi har en relativt stor grupp som sällan eller aldrig läser samt en större andel trogna läsare än vad som är fallet bland de yngre.

### Prenumeration på morgontidning

Den höga och stabila läsningen av morgonpress i Sverige förklaras till viss del av vår vana att prenumerera (en vana som är betydligt mindre förekommande utanför nordén). I tabell 5 visas andelen morgontidningsprenumeranter 1979-1990.

**Tabell 5: Den totala andelen prenumeranter samt andelen prenumeranter bland de regelbundna läsarna 1979-1990 (procent)**

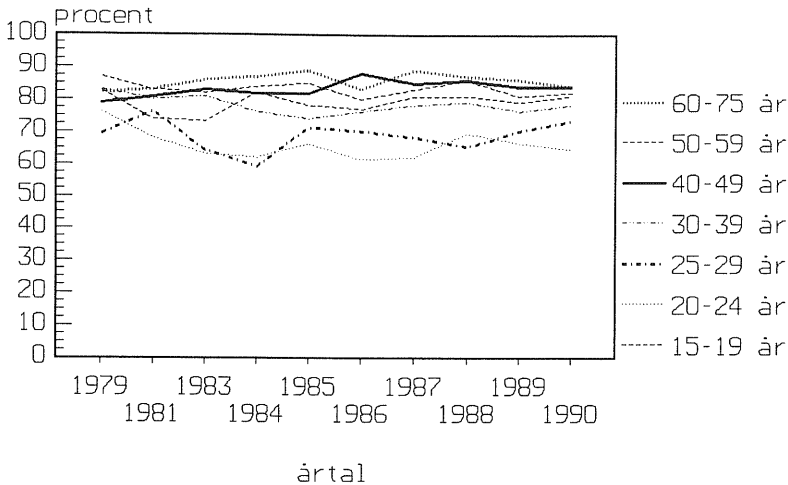
År	1979	1981	1983	1985	1987	1988	1989	1990
Andel prenumeranter totalt:	80	79	78	79	80	81	82	80
Andel prenumeranter av läsare:	86	87	87	86	87	87	86	84
Antal svar	2135	2194	2126	2045	1672	1643	1578	1519

Anmärkning: Testologens data t o m 1986 och SOM-data fr o m 1987.

En klar majoritet av svenskarna bor i ett hushåll där man prenumererar på en morgontidning. Om man ser till de regelbundna läsarna så prenumererar drygt 8 av 10 på sin morgontidning. Under perioden 1979-1990 är andelen prenumeranter mycket stabil, under 1990 minskade prenumerationen något såväl bland samtliga som bland de regelbundna läsarna. Förändringen ligger dock inom felmarginalen, vilket innebär att förändringen kan vara orsakad av slumpen och ej är statistiskt signifikant.

Som framgår av figur 2 ligger andelen prenumeranter på en stabil och hög nivå i bland personer över 30 år: i snitt prenumererar 8 av 10. I åldrarna mellan 20 och 30 är andelen prenumeranter något lägre: 7 av 10 personer. Prenumerationen följer alltså i stort sett det mönster som framkom beträffande läsning av minst sex nummer i veckan. Ett undantag finns dock; den yngsta åldersgruppen 15-19-åringarna som följer sin föräldrageneration vad gäller prenumerering, men läser mer sällan. Förklaringen är naturligtvis den att de fortfarande bor hemma: det är föräldrarna som prenumererar, ej de själva.

**Figur 2: Andelen prenumeranter i olika åldersgrupper 1979-1990 (procent)**



Frågan om sambandet mellan prenumerationspris och upplaga dyker emellanåt upp i diskussionen om dagspressens spridning. Frågan om prisets betydelse för prenumeranterna har under 1990/91 fått ökad aktualitet i o m en mindre annonstillströmning till pressen. Är prenumeranterna priskänsliga? I tabell 6 redovisas en av indikatorerna på priskänslighet - hushållets ekonomi. Denna fås fram genom att med hushållsinkomsten i beräkningen och samtidigt kontrollera för antal personer som bor i hushållet.

Benägenheten att prenumerera ökar med såväl hushållsinkomst som antal personer i hushållen. Enpersonshushåll är de som prenumererar i minst utsträckning, oavsett inkomst. Frågan är alltså om det är inkomsten i sig som spelar roll i enpersonshushållen. Tidigare studier inom Dagspresskollegiet (tex Weibull, 1989, 1990; Kratz och Weibull, 1991) har visat att i det i gruppen ensamstående med låg inkomst finns många äldre personer och bland ensamstående med högre inkomst fler yngre personer. Inkomst bland de ensamstående har m a o ingen betydelse för benägenheten att prenumerera utan det handlar snarare om ålder och vanor. Bland flerpersongshushållen finns däremot

en liten inkomsteffekt: ju högre inkomst desto större benägenhet att prenumerera. Dagspressens lokala studier visar också att det är yngre och medel- eller högutbildade som i högst utsträckning avslutar sina abonnemang.

**Tabell 6: Andel prenumeranter med hänsyn till hushållsinkomst och hushållsstorlek 1990 (procent)**

HUSHÅLLS- INKOMST	Enpersons- hushåll	Tvåpersons- hushåll	Flerpersons- hushåll
<121 000	68	77	71
121 000 -150 000	74	79	78
151 000 -180 000	52	83	78
181 000 -210 000	64	76	76
211 000 -240 000		86	88
241 000 -270 000		77	88
271 000 -300 000		77	86
301 000 -330 000		88	85
>331 000		91	91

Även om andelen prenumeranter ligger på en hög nivå i Sverige kan det vara av intresse att se vidare på de 13-14 procent läsare som skaffar sig en tidning på annat sätt. I tabell 7 redogörs för hur de får tag på sin morgontidning.

Majoriteten av de som inte prenumererar läser istället tidningen på arbetet eller i skolan. Det näst vanligaste alternativet är att köpa lösnummer. Under första delen av 80-talet tenderade arbetsplatsläsningen att öka något vilket åtföljdes av en nedgång i lösnummerköpen. I mitten på 80-talet vände utvecklingen dock och arbetsplatsläsningen har sedan dess gått ned något samtidigt som lösnummerköpen ökat. Det bör dock påpekas att mönstret i kategorin "köper lösnummer" är något oregelbundet. Denna oregelbundenhet kan i viss mån förklaras med att kategorin dels har förekommit som fast svarsalternativ dels att frågeformuleringarna förändrats något från år till år. Ökningarna och minskningarna bland de som köper lösnummer sammanfaller dock ganska bra med trenderna i arbetsplatsläsningen.

**Tabell 7: Fördelningen på olika sätt att skaffa tidningen bland regelbundna läsarna som inte prenumererar 1979-1990 (procent).**

Anskaffningssätt	1979	1981	1983	1984	1986	1987	1988	1989	1990
Lånar av bekanta	11	5	9	7	5	4	4	4	6
Läser hos bekanta	17	12	10	13	11	12	10	9	9
Läser på arbetet eller i skolan	44	52	56	55	50	51	46	46	45
Läser på bibliotek	3	3	3	4	4	2	2	2	4
Köper lösnr m m	28	23	23	14	33	50*	38	39	32
<b>Antal svar</b>	<b>279</b>	<b>244</b>	<b>234</b>	<b>243</b>	<b>221</b>	<b>252</b>	<b>237</b>	<b>220</b>	<b>225</b>

Anmärkning: \* Fr o m 1987 fanns "köper lösnummer" som eget alternativ i frågan, vilket tidigare inte varit fallet. Testologens data t o m 1986 och SOM-enkätens data fr o m 1987. Med regelbunden läsning avses minst en gång per vecka.

### Lästid, lästidpunkt och antal lästillfällen

Majoriteten av den svenska befolkningen läser alltså regelbundet en morgontidning och denna vana har visat sig vara tämligen stabil under 80-talet. Vi skall nu gå över till att se på hur mycket tid svensken lägger ned på sin morgontidning samt när man läser den.

Den genomsnittliga *lästiden* har under de senaste 11 åren legat på ca 30 minuter. Den naturligaste tidpunkten för läsning är under morgonen (före kl 8) då drygt två tredjedelar brukar läsa sin morgontidning. Att tidningen kommer tidigt på morgonen är dessutom den näst viktiga faktorn för människors tidningsval; viktigast är behovet av lokala nyheter (Se t ex Björkquist, 1988; Kratz, 1989) Näst vanligast är att man läser tidningen på kvällstid och eftersom antalet lästillfällen i snitt ligger på 1,5 kan man dra slutsatsen att relativt många personer läser tidningen såväl på morgonen som på kvällen (det senare säkert delvis för läsa radio-och TV-sidor).

**Tabell 8: Andel regelbundna läsare vid olika tidpunkter under dagen, antal lästillfällen och genomsnittlig lästid 1979-1990 (procent)**

Lästidpunkt, andel läsare	ÅR								
	1979	1981	1983	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Före kl 8	66	68	68	66	65	64	66	68	65
Mellan kl 8-12	25	30	31	33	30	30	27	27	29
Mellan kl 12-17	15	17	18	21	15	16	17	18	15
Efter kl 17	50	54	57	61	54	46	46	45	45
Genomsnittligt antal lästillf.:	1,56	1,69	1,74	1,81	1,67	1,56	1,56	1,58	1,54
Genomsnittlig lästid i min.:	30,1	32,6	31,7	32,6	30,4	30,7	29,5	30,1	29,3
Antal svar	2135	2194	2126	2048	1961	1672	1545	1451	1433

Anm: Frågan löd 'Ungefär hur lång tid brukar Du ägna åt Din lokala morgontidning en genomsnittlig vardag?' Med regelbunden läsning avses minst en gång i veckan. Testologens data t o m 1986 och SOM-data fr o m 1987

Mycket få förändringar i människors vanor beträffande läsningen kan skönjas under den redovisade perioden. De tendenser som framkommer i tabell 8 rör främst förändringar i *morgonpressläsningen på kvällstid*. Dessa mönster har troligen ett samband med förändringar i *kvällspressläsningen* som kan konkurrera med morgonpress på kvällstid (Anshelm, 1988a och 1988b). Dock motsvaras inte den lilla minskning av kvällspressläsningen 1990 som vi tidigare sett av en uppgång av morgontidningsläsning på kvällstid.

### Sammanfattning

Dagspresskollegiet har under ett drygt decennium ställt frågor till svenska folket om dagstidningsläsning. Resultaten visar att läsning av morgontidningar ingår i människors dagliga vanor samt att mycket lite förändrats under den gångna perioden. 9 av 10 svenskar läser regelbundet en lokal morgontidning

och 8 av 10 svenskar läser den minst fem dagar i veckan. Den genomsnittliga lästiden är 30 minuter och majoriteten läser sin tidning på morgonen även om läsning på kvällen också är relativt vanligt förekommande.

En faktor som bidrar till stabiliteten i läsningen är den utbredda hushållsprenumerationen. Andelen prenumeranter uppgår till ca 80 procent och är även den stabil under perioden 1979-1990. Bland de som inte prenumererar men ändå läser regelbundet är arbetsplatsläsning vanligt förekommande. Det näst vanligaste alternativet är att köpa lösnummer.

Kvällspressen kännetecknas av en något mindre stabil läsning än morgonpressen. 2 av 10 personer läser någon kvällstidning 6-7 dagar i veckan. Flest läsare har Expressen, följd av Aftonbladet och GT/IDAG. Under senare delen av 80-talet ökade läsningen av kvällstidningarna något för att sedan sjunka igen 1990. De svenska kvällstidningarna är i första hand komplementmedier och nästan alla kvällstidningsläsare tar även del av en morgontidning. Den ovan nämnda ökningen av kvällstidningsläsning sammanfaller dock med en av de få förändringar som kan skönjas i läsningen av morgonpressen: minskningen av morgonpressläsning på kvällstid. En viss konkurrens om läsarna kan alltså trots allt sägas råda mellan morgon- och kvällspress.

## Referenser:

- Anshelm, Magnus (1988A) *Sverige-Nu - SOM 86 - en jämförelse av två undersökningar*. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet
- Anshelm, Magnus (1988B) *Massmediernas räckvidd 1986/87 - en analys av Mediebarometern*. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet
- Anshelm, Magnus; Strid Jan (1989) *Läsvanor och läsintressen*, Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet
- Björkquist, Karin (1988) *Tidningsläsning i Värmland* Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet
- Hadenius, Stig; Weibull, Lennart (1989) *Massmedier - En bok om press, radio och TV*. Stockholm, Bonniers
- Kratz, Lotta (1989) *Tidningsläsning i Kalmar*. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet

Kratz,Lotta; Weibull,Lennart (1991) *Tidningsprenumeration-men till vilket pris ?* Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

Mortensen,Frands (1979) Sex og vold-det sælger da ver gang i *Bidrag* nr 9/10 1979

Strid, Jan; Weibull, Lennart (1984) *Läsvanor och läsintressen 1979-1983*. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet

Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm, Liber

Weibull, Lennart (1989a) *Framtidens tidningsval i Dagspressen och dess läsare* (red Björkqvist Weibull). Stockholm, Almqvist & Wiksell internationell

Weibull,Lennart (1989b) *Vad påverkar framtidens tidningsval ?* Stockholm, Dagspressen Marknadsinformation AB



# VAD ÄR VIKTIGT MED MORGONTIDNINGEN?

*Ronny Severinsson*

I Dagspresskollegiets nationella och lokala läsvaneundersökningar brukar läsarna få ta ställning till ett antal olika tidningsegenskaper och bedöma hur viktiga de är i anslutning till valet av tidning. I SOM-undersökningen 1990 fick de tillfrågade bedöma viktigheten i sju egenskaper; att tidningen innehåller lokala nyheter, att den kommer i tid på morgonen, att den bevakar de stora politiska nyheterna, att den har bra bilder till artiklarna, att den skriver trovärdigt och sakligt, att den är partipolitiskt obunden och att den har ett lågt prenumerationspris. I en direkt följdfråga fick svarspersonerna dessutom ange hur väl de anser att egenskaperna stämmer in på den morgontidning de brukar läsa. Med hjälp av den kompletterande frågan erbjuds en möjlighet till fördjupad analys av vilken betydelse olika tidningsegenskaper kan ha för tidningsvalet.

Den följande analysen skall alltså inte bara ge en översikt av hur läsarna bedömer de olika tidningsegenskaperna utan också belysa i vad mån läsarna anser att de får sina krav på dessa egenskaper tillfredsställda av tidningarna.

## **Bedömning av tidningsegenskaper totalt**

Bedömningen av de olika tidningsegenskapernas viktighet bland samtliga svarspersoner redovisas i tabell 1. Resultatet visar att trovärdighet och saklighet hos morgontidningen skattas högst, 79 procent anser denna egenskap vara mycket viktig. Med klart lägre andel följer sedan de lokala

nyheterna (57 procent) och att tidningen kommer i tid på morgonen (55 procent). Resterande egenskaper fördelar sig i nedåtgående rangordning med tydliga skillnader i andelar, politiska nyheter 44 procent, lågt pris 36 procent, partipolitiskt obunden 25 procent och bra bilder 14 procent.

**Tabell 1: Andel som anser olika egenskaper viktiga vid valet av morgontidning (procent)**

<i>Egenskap hos morgontidningen</i>	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ej svar
Lokala nyheter	57	33	6	2	2
Kommer i tid på morgonen	55	26	10	4	4
Bevakar de stora politiska nyheterna	44	36	11	4	5
Har bra bilder	14	39	35	6	7
Trovärdig och saklig	79	15	1	1	4
Partipolitiskt obunden	25	29	30	9	6
Lågt prenumerationspris	36	37	16	5	6

Antal svar=1524

Rangordningen förblir densamma om man ser till andelen som anser egenskaperna vara åtminstone ganska viktiga, d v s när andelarna mycket och ganska viktigt summeras. Inom ramen för den oförändrade rangordningen kan vi notera att lokala nyheter samlar nästan lika hög andel, 90 procent, som egenskapen trovärdig/saklig, 94 procent.

Av de studerade egenskaperna värdesätter svarspersonerna således i första hand trovärdighet/saklighet, lokala nyheter, bevakning av stora politiska nyheter och väl fungerande distribution. Prenumerationspriset har också en klar betydelse för tidningsvalet, tre fjärdedelar av svarspersonerna betraktar lågt prenumerationspris som en viktig egenskap (jfr Kratz, Weibull 1991). Att tidningen är politiskt obunden eller att den håller sig med bra bildmaterial framstår, relativt sett, som underordnade faktorer. Härmed är inte sagt att de är oväsentliga, drygt hälften av läsarna betraktar dem som viktiga.

Tabell 1 har gett oss en god bild av de olika tidningsegenskapernas viktighet ur läsarnas ögon. Tabell 2 visar i vilken mån svarspersonerna anser att dessa egenskaper stämmer in på den morgontidning de regelbundet läser.

**Tabell 2: Andel som anser att olika egenskaper stämmer in på den morgontidning de regelbundet läser (procent)**

<i>Egenskap hos morgontidningen</i>	Mycket bra	Ganska bra	Inte särskilt bra	Inte alls bra	Ej svar
Lokala nyheter	39	49	8	2	2
Kommer i tid på morgonen	58	32	5	2	4
Bevakar de stora politiska nyheterna	29	56	9	1	5
Har bra bilder	15	65	14	1	6
Trovärdig och saklig	22	63	10	1	4
Partipolitiskt obunden	11	48	22	8	10
Lågt prenumerationspris	10	44	22	8	10

Antal svar=1461

Rangordningen av egenskaperna i tabell 2 blir densamma antingen man ser till om de uppges stämma in mycket bra eller om de uppges stämma in åtminstone ganska bra på den tidning man läser. Egenskapen att tidningen kommer i tid på morgonen ligger högst, följd av lokalnyheter på andra plats, bevakning av stora politiska nyheter på tredje och trovärdig/saklig på fjärde plats. Det var dessa fyra egenskaper som också rangordnades högst i viktighet. Men egenskapen trovärdig/saklig som låg överst i viktighet hamnar alltså först på fjärdeplats när den relateras till den tidning man läser, medan distributionsfaktorn som låg på tredje plats i viktighet går upp till första plats enligt läsarnas personliga erfarenhet.

Rangordningen efter andelen tillfrågade som uppger egenskaper stämma in på deras tidning fortsätter med bra bilder på femte plats, partipolitiskt obunden på sjätte och lågt prenumerationspris på sjunde och sista plats. Lågt prenumerationspris har alltså fallit från femte plats i fråga om viktighet till sjunde plats när det gäller att vara egenskap som stämmer in på den tidning man läser.

Huvudresultatet vid en jämförelse mellan tabell 1 och 2 blir att många personer anser lokala nyheter, politisk nyhetsbevakning och effektiv distribution vara viktiga egenskaper och många anser också att den tidning de läser har dessa egenskaper. Trovärdighet /saklighet och lågt prenumerationspris bedöms också vara viktigt av många läsare, men det är betydligt färre som är beredda att tillskriva sin morgontidning dessa egenskaper. Att tidningen har bra bilder respektive att den är politiskt obunden är faktorer som ligger lågt i båda rangordningarna.

Huvudintrycket förstärks, och kan också nyanseras något, om man jämför procentandelarna i de båda tabellerna. Jämförelsen mellan den allmänna bedömningen och den tidningsspecifika bedömningen kan exempelvis utgå från en beräkning av procentdifferenser eller från en beräkning av relativ differens. Det senare innebär att svarsandelen för ”stämmer in på” divideras med svarsandelen för ”viktighet”. En sådan beräkning presenteras i tabell 3.

**Tabell 3: Relativ differens mellan viktighetsbedömning och bedömning att egenskap stämmer in på den morgontidning man regelbundet läser (procent)**

<i>Egenskap hos morgontidningen</i>	Relativ differens Mycket viktig Stämmer mkt bra	Relativ differens Åtm. ganska viktig Stämmer åtm. ganska bra
Lokala nyheter	68	97
Kommer i tid på morgonen	105	111
Bevakar de stora politiska nyheterna	66	106
Har bra bilder	107	151
Trovärdig och saklig	28	90
Partipolitiskt obunden	44	109
Lågt prenumerationspris	28	74

Antal svar=1461

Relativ differens: Andel stämmer på dividerat med andel viktig

Värdena i tabell 3 skall utläsas som andelen ”stämmer in på - svar” i förhållande till andelen som uppgett egenskapen vara viktig. Värdet över 100 procent innebär således att svarsandelen som uppgett egenskapen stämma in på sin morgontidning är högre än andelen som uppgett att de betraktar egenskapen som viktig.

Man kan notera att utfallet skiljer sig mellan den hårdare och den mindre hårda kategorin. Längs den hårdare kategorin, mycket viktig /stämmer mycket bra, framträder prenumerationspris och trovärdighet som kritiska egenskaper. I förhållande till andelen som anser dessa vara mycket viktiga är det knappt en tredjedel (28 procent) som anser att egenskaperna stämmer mycket bra in på den tidning de läser. När det gäller partipolitisk obundenhet är proportionen 44 procent och för politisk bevakning och lokalnyheter 66 respektive 68 procent. Bra distribution och bra bilder är egenskaper där tidningarna tycks överträffa läsarnas krav, dvs andelen som anser att de stämmer mycket bra in på morgontidningen är högre än andelen som anser egenskaperna vara mycket viktiga.

Ser man till den mindre hårda kategorin, åtminstone ganska viktigt/stämmer åtminstone ganska bra, finner vi ett positivt utfall för tidningarna längs flera egenskaper, distribution, politisk bevakning, bra bilder och partipolitisk obundenhet. Lokalnyheter är också en egenskap där tidningarna tycks motsvara läsarnas krav, andelen som anger att det stämmer in är i princip lika hög som andelen som tycker lokalnyheter är viktiga. Trovärdighet och lågt prenumerationspris tillskrivs däremot inte tidningarna i lika stor utsträckning som de anses vara viktiga egenskaper. I förhållande till andelen som anser trovärdighet viktigt är det 90 procent som menar att egenskapen stämmer in på den morgontidning man håller sig med. I förhållande till andelen som anser lågt prenumerationspris viktigt är det tre fjärdedelar (74 procent) som tycker att deras tidning har ett lågt pris.

Av de studerade egenskaperna är det således trovärdighet/saklighet och pris som faller sämst ut vid en jämförelse mellan läsarnas allmänna viktighetsbedömning och deras konkreta upplevelse av morgontidningar. Det bör dock understrykas att vi inte har någon kontroll över hur samma personer besvarat de båda frågorna. En sådan kontroll presenteras längre fram.

## Bedömning av tidningsegenskaper inom olika grupper

I detta avsnitt skall bedömningarna av tidningsegenskaperna inom olika läsargrupper belysas. Tabell 4 redovisar andelen som anser de olika egenskaperna vara mycket viktiga fördelat efter kön, ålder och utbildning. Siffrorna inom parentes i tabellen avser andelen som anser egenskaperna vara åtminstone ganska viktiga.

**Tabell 4: Andel som anser olika tidningsegenskaper mycket viktiga fördelat på grupper (procent)**

<i>Egenskap hos morgontidningen mycket viktig</i>	<i>Kön</i>		<i>Ålder</i>			<i>Utbildning</i>		
	Män	Kvinnor	15-29	30-49	50-75	Låg	Medel	Hög
Lokala nyheter	52 (88)	63 (92)	51 (91)	61 (90)	58 (88)	64 (92)	57 (91)	45 (85)
Komma i tid på morgonen	57 (82)	53 (80)	44 (76)	60 (84)	57 (82)	51 (77)	56 (84)	60 (83)
Bevaka stora politiska nyheter	43 (79)	45 (81)	41 (82)	49 (85)	41 (75)	33 (72)	43 (83)	67 (91)
Bra bilder	14 (52)	14 (53)	15 (31)	12 (43)	15 (52)	15 (52)	15 (58)	9 (51)
Trovärdig och saklig	78 (94)	81 (94)	80 (97)	85 (97)	74 (89)	72 (90)	84 (97)	88 (98)
Partipolitiskt obunden	26 (59)	24 (58)	32 (60)	24 (54)	21 (50)	24 (47)	25 (52)	27 (60)
Lågt prenumerationspris	30 (68)	42 (77)	35 (75)	33 (74)	39 (71)	41 (71)	37 (76)	26 (72)
<b>Antal svar</b>	<b>770</b>	<b>753</b>	<b>389</b>	<b>555</b>	<b>547</b>	<b>617</b>	<b>518</b>	<b>349</b>

Anmärkning: Siffror inom parentes avser andel "åtminstone ganska mycket"

Av tabell 4 framgår att kvinnor i större utsträckning än män anser lokala nyheter, trovärdighet/saklighet och lågt prenumerationspris vara mycket

viktiga tidningsegenskaper. Män fäster i högre omfattning än kvinnor vikt vid att tidningen kommer i tid på morgonen. I övrigt är skillnaden i bedömning mellan män och kvinnor marginell. Det redovisade resultatet står sig också när man ser till bedömningen åtminstone ganska viktig.

Beträffande ålder blir rangordningen av egenskaperna, efter andelen mycket viktig, densamma i alla tre åldersgrupperna. Men om vi jämför värdena visar det sig vara personer i medelåldern som i störst omfattning lägger vikt vid lokalnyheter, distribution, politisk bevakning och trovärdighet/saklighet. Ungdomarna utmärker sig från andra åldersgrupper när det gäller krav på att tidningen är partipolitiskt obunden. Man kan notera att andelen som anser trovärdighet vara en mycket viktig egenskap är klart högre bland ungdomar jämfört med den äldsta åldersgruppen. Den äldsta gruppen uppvisar högre andel för lågt prenumerationspris än vad de andra grupperna gör.

Mönstret i olika åldersgrupper är i huvudsak detsamma om man ser till andelen som bedömer egenskaperna vara åtminstone ganska viktiga. Man kan dock peka på att andelen som anser att bra bilder är ganska viktigt ökar med stigande ålder. Den tolkning av resultatet som ligger närmast till hands torde vara att ungdomarna inte ser morgontidningen som något bildmässigt medium.

Längs utbildningsvariabeln framträder flera tydliga tendenser. Andelarna som anser att distribution, politisk bevakning, trovärdighet/saklighet och politisk obundenhet, är viktiga eller mycket viktiga egenskaper, tenderar att öka med stigande utbildning. Omvänt minskar andelarna när det gäller lokala nyheter och lågt prenumerationspris med stigande utbildning. Resultaten speglar i viss mån, exempelvis när det gäller lokalnyheter, att högutbildade i högre grad än lågutbildade läser storstadsmorgontidningar (jfr tabell 7, se också Kratz 1991).

Tabell 5 belyser hur svarspersonerna uppdelat på de olika grupperna upplever att tidningsegenskaperna stämmer in på deras egen morgontidning. Tabellen visar andelen som anser att egenskaperna stämmer in mycket bra samt, inom parentes, andelen som anser att egenskaperna stämmer in åtminstone ganska bra.

Män och kvinnor ger en påfallande likartad bedömning av hur de olika egenskaperna stämmer in på deras morgontidning. I stort sett kan man endast peka på en skillnad, och den är att kvinnor i större omfattning än män lyfter fram lokalnyheterna i tidningen.

**Tabell 5: Andel som anser att olika egenskaper stämmer mycket bra in på den morgontidning de regelbundet läser, fördelat på grupper (procent)**

<i>Egenskap stämmer mycket bra in på morgontidningen</i>	<i>Kön</i>		<i>Ålder</i>			<i>Utbildning</i>		
	<i>Män</i>	<i>Kvinnor</i>	<i>15-29</i>	<i>30-49</i>	<i>50-75</i>	<i>Låg</i>	<i>Medel</i>	<i>Hög</i>
Lokala nyheter	36 (86)	43 (90)	44 (91)	39 (86)	36 (88)	40 (90)	40 (88)	35 (85)
Komma i tid på morgonen	57 (89)	58 (90)	57 (89)	58 (91)	58 (89)	56 (87)	59 (92)	60 (91)
Bevaka stora politiska nyheter	28 (85)	30 (85)	30 (84)	30 (88)	28 (81)	25 (79)	25 (86)	42 (93)
Bra bilder	14 (78)	16 (80)	15 (80)	13 (80)	15 (77)	17 (76)	13 (79)	13 (85)
Trovärdig och saklig	22 (84)	22 (85)	25 (88)	18 (85)	24 (82)	23 (82)	22 (85)	21 (88)
Partipolitiskt obunden	11 (58)	11 (60)	16 (69)	9 (58)	10 (54)	13 (55)	10 (62)	10 (64)
Lågt prenumera- tionspris	9 (55)	11 (53)	13 (64)	7 (57)	12 (44)	13 (52)	9 (53)	7 (59)
Antal svar	741	717	368	535	526	587	500	341

Anmärkning: Siffror inom parentes avser andel "stämmer åtminstone ganska bra"

Beträffande ålder präglas också huvudintrycket av likhet snarare än skillnader i de olika gruppernas bedömningar. Det går att skönja en svag tendens till att ungdomar är mer benägna än andra åldersgrupper att tillerkänna sin tidning de olika egenskaperna. Detta gäller prenumerationspris, vilket kanske i någon mån kan vara utslag av att de yngsta som bor kvar i föräldrahemmet inte behöver stå för tidningskostnaderna. Men det gäller också trovärdighet och lokalityheter. Det kan tolkas positivt att ungdomar i så hög grad uppmärksammar trovärdighet och lokalityheter. Men tolkningen kan också vändas negativt till att de äldre, som i läsvanestudier visar sig vara de primära läsarna av lokalityheter, inte är helt nöjda med det lokala innehållet i morgontidningarna.



I grupper med olika utbildning ter sig också bedömningarna vara relativt likartade. Det är på en punkt de högutbildade särskiljer sig. De anser i mycket större grad än andra grupper att deras tidning bevakar stora politiska nyheter. Sannolikt har de gjort sitt morgontidningsval (i många fall en storstadsmorgontidning) för att få ett tyngre innehåll, och i det studerade avseendet - politiska nyheter - tycks de vara nöjda med detta innehåll i den tidning de valt.

Om vi jämför de olika gruppernas bedömning av hur egenskaperna stämmer in på den tidning man läser med deras bedömning av egenskapernas viktighet (tabell 5 och 4) blir diskrepansen för de kritiska faktorerna trovärdighet/saklighet och prenumerationspris störst bland medelålders läsare. I förhållande till andelen medelålders läsare som anser trovärdighet och lågt pris vara mycket viktiga egenskaper är det endast 21 procent i den åldersgruppen som anser att egenskaperna stämmer mycket väl in på den tidning de läser.

Analysen tyder således på att läsarna är mindre tillfredsställda med trovärdigheten/sakligheten och prenumerationspriset hos sina tidningar jämfört med övriga studerade egenskaper. I förhållande till den viktighet man tillskriver dessa båda egenskaper förefaller otillfredsställelsen vara störst bland medelålders läsare. Tolkningen baseras på en enkel jämförelse av svarsutfallen på de båda frågorna i enkäten. Fortsättningsvis skall vi fördjupa analysen av läsarnas tillfredsställelse genom att studera hur samma personer besvarat de båda frågorna.

### Tillfredsställelse över tidningsegenskaper

För att närmare belysa hur läsarnas krav på tidningsegenskaper tillfredsställs vid deras kontakt med morgontidningar, skall vi mer ingående se på förhållandet mellan bedömningen hur viktig respektive egenskap anses vara och hur man anser att de stämmer in på den morgontidning man läser. Tabell 6 visar resultatet när de båda typerna av bedömningar ställs mot varandra för egenskapen lokala nyheter.

I tabell 6 kan vi utläsa att 29 procent av samtliga svarspersoner anser lokalnyheter mycket viktigt samtidigt som de menar att denna egenskap stämmer mycket bra in på den tidning de läser. En fjärdedel, 25 procent, tycker att lokalnyheter är mycket viktigt och upplever det ganska bra hos den egna morgontidningen. Lokalnyheter anses ganska viktiga men upplevs som mycket bra av 9 procent medan 21 procent tycker att de är ganska viktiga och att de fungerar ganska bra i tidningen. Dessa personer, som totalt utgör 84 procent

av samtliga svarande, kan sägas vara tillfredsställda. De betraktar lokalnyheter som en viktig egenskap och de anser att denna egenskap stämmer in på den morgontidning de läser. Vi kan säga att tillfredsställelseindex för lokalnyheter uppgår till 84 procent.

**Tabell 6: Förhållandet mellan bedömning hur viktigt att en tidning innehåller lokalnyheter och bedömning att den tidning man läser innehåller lokalnyheter (totalprocent)**

<i>LOKALA NYHETER</i> <i>Stämmer in</i>	<i>Viktighet</i>				
	Mycket	Ganska	Inte särskilt	Inte alls	Vet ej
Mycket bra	29	9	0	0	0
Ganska bra	25	21	3	0	0
Ej särskilt bra	3	3	2	0	0
Inte alls bra	0	0	1	0	0
Vet ej	0	0	0	0	1

Antal svar=1457

Tillfredsställelseindex=84

Otillfredsställelseindex=6

Ur tabellen kan vi också ta fram ett otillfredsställelseindex för lokalnyheter. Det uppgår till 6 procent och består av 3 procent som anser lokalnyheter mycket viktigt men inte särskilt bra i den egna tidningen, samt 3 procent som anser lokalnyheter ganska viktigt men inte särskilt bra i den tidning de läser.

För att kunna jämföra tillfredsställelsen över olika tidningsegenskaper har index för samtliga egenskaper beräknats med det förfarande som beskrivs ovan. I de båda följande tabellerna har dessa beräkningar sammanställts. Tabell 7 redovisar index på tillfredsställelse (TF-index) och tabell 8 på otillfredsställelse (OTF-index). Båda tabellerna ger vidare indexvärden för en lång rad olika grupper bland svarspersonerna.

Det framgår av tabell 7 att lokalnyheternas TF-index på 84 procent utgör det högsta värdet, men saklighet/trovärdighet ligger också på samma höga nivå med ett TF-värde på 83 procent. Även distribution och politisk bevakning är egenskaper för vilka vi kan notera en hög tillfredsställelse bland läsarna, 78 respektive 73 procent. TF-indexet visar således på en relativt god tillfredsställelse över de egenskaper som svarspersonerna enligt tabell 1 skattade högt i viktighet.

TF-värdet för bra bilder ligger på 48 procent medan egenskaperna lågt prenumerationspris och partipolitisk obundenhet får värdena 41 respektive 40 procent. Att dessa egenskaper får relativt låga TF-värden måste naturligtvis främst härledas till att de också skattas relativt lågt i viktighet (tabell 1).

Det kan vara svårt att tolka resultatet eftersom rangordningen grundas på en sammanvägning av två variabler, dels om egenskapen anses viktig, dels om den anses stämma in på läsarnas egen tidning. Vi måste också beakta att tidningsegenskaperna är mycket olika till sin karaktär. Givet dessa reservationer vågar man påstå att resultatet tyder på att läsarna får sina krav på tyngre egenskaper väl tillgodosedda av morgontidningarna. Men rangordningen antyder också att den finns en kritik vad gäller prenumerationspriset (Kratz, Weibull 1991 s 16).

Med utgångspunkt från TF-värdena för olika grupper i tabell 7 är det något lättare att bedöma vad indexet står för. De som inte prenumererar har överlag lägre TF-värden än de som prenumererar, vilket tyder på att de studerade egenskaperna har betydelse för både tidningsval och prenumerationsbenägenhet.

TF-värdena är annars relativt lika mellan olika grupper, men vi kan lyfta fram några skillnader. Lokaltyheter har på ett självskrivet sätt högre TF-värde bland dem som valt en lokaltidning än bland dem som valt en storstadsmorgontidning. De senare utmärker sig å sin sida med höga TF-värden för politisk bevakning och trovärdighet/saklighet, vilket också gäller för högutbildade och höginkomsttagare. Det sammanhänger med att högutbildade och höginkomsttagare i allmänhet är mer benägna att välja en storstadsmorgontidning (Kratz 1991). När det gäller prenumerationspriset återfinns den högsta andelen tillfredsställda i åldern 15-19 år. Det stöder den tidigare tolkningen att det är föräldrarna som står för kostnaden. Det lägsta TF-värdet för pris svarar åldersgruppen 50-59 år för, och vi kan också oväntat notera att det minskar med stigande hushållsinkomst.

Tabell 8 ger en antydning om det direkta missnöjet hos svarspersonerna, dvs de som anser egenskaperna viktiga men att den tidning de läser inte uppfyller dessa egenskaper. I detta avseende särskiljer pridfaktorn sig med ett relativt sett högt OTF-värde på 31 procent. Politisk obundenhet och saklighet/trovärdighet uppvisar betydligt lägre siffror på missnöje, 14 respektive 10 procent. Övriga egenskaper får endast marginella OTF-värden.

**Tabell 7: Tillfredsställelseindex över tidningsegenskap som anses viktig och samtidigt anses stämma in på den morgontidning man läser (procent)**

	Lokala nyheter	Kommer i tid på morgonen	Bevakar politiska nyheter	Bra bilder	Saklig tro- värdig	Poli- tiskt fri	Lågt pren pris	n
Totalt	84	78	73	48	83	40	41	1457
<i>Kön</i>								
Män	81	78	73	46	83	36	40	740
Kvinnor	86	76	75	49	84	42	41	716
<i>Ålder</i>								
15-19 år	86	70	69	55	90	45	51	116
20-29 år	86	70	74	51	85	47	46	250
30-39 år	87	78	80	45	85	35	48	238
40-49 år	77	81	79	44	83	38	37	297
50-59 år	85	82	66	50	83	40	30	207
60-75 år	82	78	71	48	78	35	37	319
<i>Utbildning</i>								
låg	86	74	66	48	81	35	41	584
medel	84	80	74	50	84	41	39	500
hög	78	79	86	46	86	43	42	341
<i>Hushållsstorlek</i>								
enperson	85	76	74	49	84	45	42	238
tvåperson	85	78	73	48	81	37	38	509
> tvåperson	82	77	74	48	86	40	41	676
<i>Hushållsinkomst</i>								
0-120.000	80	68	68	49	78	39	47	231
121-210.000	88	78	73	48	85	39	40	447
211-300.000	84	80	76	44	85	42	40	369
>300.000	79	80	80	52	87	38	38	314
<i>Huvudtidning</i>								
storstadsmor- gontidning*	72	79	90	50	90	48	43	440
lokaltidning	90	78	68	47	81	35	38	920
<i>Prenumeration</i>								
ja	85	81	76	49	84	39	42	1190
nej	75	56	65	44	80	43	34	255

**Tabell 8: Otillfredsställelseindex, tidningsegenskap som anses viktig men samtidigt inte anses stämma in på den morgontidning man läser (procent)**

	Lokala nyheter	Kommer i tid på morgonen	Bevakar politiska nyheter	Bra bilder	Saklig tro- värdig	Poli- tiskt fri	Lågt pren pris	n
<b>Totalt</b>	6	4	6	6	10	14	31	1457
<i>Kön</i>								
Män	8	5	6	6	10	14	28	740
Kvinnor	5	4	7	6	10	13	34	716
<i>Ålder</i>								
15-19 år	2	5	6	10	7	13	19	116
20-29 år	6	6	11	9	12	11	28	250
30-39 år	6	3	6	8	12	21	29	238
40-49 år	10	5	4	4	12	12	33	297
50-59 år	8	3	6	4	10	14	39	207
60-75 år	4	3	5	4	8	12	34	319
<i>Utbildning</i>								
låg	6	4	6	4	8	11	29	584
medel	7	4	8	8	11	16	35	500
hög	6	4	4	5	11	15	28	341
<i>Hushållsstorlek</i>								
enperson	6	5	6	6	8	12	32	238
tvåperson	5	4	6	6	10	15	30	509
> tvåperson	7	4	7	6	10	14	32	676
<i>Hushållsinkomst</i>								
0-120.000	6	2	6	6	9	10	28	231
121-210.000	5	4	5	5	9	13	32	447
211-300.000	8	5	8	7	12	16	35	369
>300.000	6	6	5	5	10	16	27	314
<i>Huvudtidning</i>								
storstadsmor- gontidning*	8	5	2	5	6	14	25	440
lokaltidning	5	4	8	6	12	14	35	920
<i>Prenumeration</i>								
ja	6	4	6	6	10	14	32	1190
nej	9	6	7	5	10	12	27	255

För olika grupper är skillnaderna i OTF-indexet överlag små. De största variationerna rör priset. Det högsta OTF-värdet (39 procent) står åldersgruppen 50-59 år för, vilket också motsvaras av ett lågt TF-värde (30 procent) i gruppen. Det är alltså en grupp där andelen missnöjda är högre än andelen som är nöjda med priset. Man kan också notera ett större missnöje över priset bland lokaltidningsläsare än bland läsare av storstadsmorgontidningar. Detsamma gäller saklighet/trovärdighet, som även visar tendens till högre OTF bland medelålders, högutbildade och höginkomsttagare.

### Tidningsegenskapernas relevans för analysen

I denna analys har vi behandlat läsarnas syn på sju tidningsegenskaper. Det har dels gällt hur viktiga de olika egenskaperna anses vara, dels i vad mån egenskaperna bedömts stämma in på den morgontidning man valt. Genom ett par olika tillvägagångssätt har vi också försökt koppla samman den tidnings-specifika bedömningen med den allmänna viktighetsbedömningen, för att få en uppfattning om hur väl tidningarna lyckas tillfredsställa läsarnas krav på de olika egenskaperna. I dessa sammanhang har resultatolkningarna måst göras med reservation för att tidningsegenskaperna är mycket olikartade till sin karaktär. Vi kan dock belysa vad dessa olikheter betyder för resultaten när vi avslutningsvis kontrollerar relevansen hos de studerade tidningsegenskaperna. Med relevans menas då om tidningsegenskaperna har betydelse för människors val av tidning.

Tabell 9 ger en bild av vad synen på tidningsegenskaperna betyder för tidningsvalet. Tidningsvalet definieras i tabellen som prenumerationsbenägenhet och regelbunden läsning (åtminstone 3 dagar i veckan) av mer än en morgontidning. Tabellen visar andel ickeprenumeranter, prenumeranter, respektive andel flertidningsläsare bland dem som anser tidningsegenskaperna vara viktiga. Motsvarande andelar bland dem som anser egenskaperna vara oviktiga återges inom parentes i tabellen.

Resultatet visar att samtliga egenskaper utom en samvarierar positivt med prenumerationsbenägenheten, d v s andelen prenumeranter är högre bland dem som bedömt egenskapen viktig än bland dem som bedömt den oviktig. Den egenskap som särskiljer sig med ett svagt negativt samband är "att tidningen är partipolitiskt obunden". Detta är väl i linje med att partipressens betydelse för läsarna sedan lång tid tillbaka tenderar att uppluckras alltmer (Weibull 1991).

När det gäller egenskaperna med positiva samband med prenumeration kan man notera att styrkan i sambanden varierar mellan olika egenskaper. God distribution och trovärdighet uppvisar de starkaste sambanden med prenumera-tionsbenägenhet. Lokala och politiska nyheter uppvisar också starka sam-band medan bra bilder och lågt prenumera-tionspris har tämligen svagt samband med prenumeration. Även om sambandet mellan synen på priset och benägenheten att prenumerera är svagt så återfinns alltså högre andel prenu-meranter bland dem som tycker att lågt pris är viktigt än bland dem som tycker att lågt pris är oviktigt. Detta kan tolkas så att engagemang för en tidning också innebär att man engagerar sig i kostnaden (och utbytet) för denna (jfr Severinsson 1991 s 34).

**Tabell 9: Bedömning av olika egenskaper och prenumerationbenä-genhet respektive flertidningsläsning (procent)**

<i>Egenskap hos mor-gontidningen åtmin-stone ganska viktig</i>	Prenume-rerar ej	Prenu-mererar	SUMMA	Läser mer än en mor-gontidning	n*
Lokala nyheter	18 (30)	82 (70)	100	20 (29)	344
Kommer i tid på morgonen	15 (32)	85 (68)	100	22 (20)	1215
Bevakar de stora politiska nyheterna	17 (27)	83 (73)	100	22 (20)	1198
Har bra bilder	17 (21)	83 (79)	100	23 (20)	799
Trovärdig och saklig	18 (33)	82 (67)	100	22 (4)	1406
Partipolitiskt fri	20 (17)	80 (83)	100	21 (22)	810
Lågt prenumera-tionspris	17 (22)	83 (78)	100	20 (29)	1087
TOTALT	19	81	100	21	1488

Anmärkning: Siffror inom parentes avser andel bland dem som anser tidningsegenskaperna vara oviktiga (sammanslagning av kategorierna "inte särskilt viktigt" och "inte alls viktigt")

\* n-värden avser egenskap åtminstone ganska viktig/prenumeration

När det gäller flertidningsläsning är det tre av egenskaperna i tabell 9 som utmärker sig. De övriga uppvisar endast marginella samband med flertidningsläsning.

Uppfattningen att trovärdighet och saklighet är en viktig tidningsegenskap har ett tydligt positivt samband med flertidningsläsning. Av dem som hyser denna uppfattning läser 22 procent mer än en morgontidning regelbundet, jämfört med 4 procent bland dem som anser trovärdighet/saklighet oviktigt. Resultatet kan tolkas som att de som fäster stor vikt vid trovärdighet/saklighet är mer benägna att komplettera lokaltidningen med en tyngre "prestigebetonad" storstadsmorgontidning eller överlag vill följa hur bevakningen ser ut i olika tidningar.

Bedömningen att lågt pris och lokalt nyhetsinnehåll är viktiga egenskaper samvarierar också starkt med flertidningsläsning. Men sambanden är negativa, vilket innebär att sannolikheten för flertidningsläsning ökar när lokalnyheter och pris anses vara oviktiga faktorer. Resultatet är naturligt, man kan inte fästa för stor vikt vid kostnaden om man vill hålla sig med flera tidningar, och är det lokala innehållet av mindre vikt kan det vara motiv till att komplettera lokaltidningen med en storstadsmorgontidning.

Sammanfattningsvis kan vi således konstatera att de studerade tidningsegenskaperna (med undantag för partipolitisk obundenhet) är relevanta faktorer som påverkar prenumerationsbenägenheten, medan ett fåtal av egenskaperna har betydelse för flertidningsläsning. Mot denna bakgrund kan vi också föreställa oss att egenskaperna har hög relevans i det reella tidningsvalet, d v s när tidningssituationen medger ett konkret val till prenumeration mellan två eller flera konkurrerande tidningar.

I viktighetsgraderingen har vi i grova drag kunnat avläsa en fördelning av de studerade egenskaperna på tre nivåer. De egenskaper som värdesätts högst är saklighet/trovärdighet, lokala nyheter, bevakning av stora politiska nyheter och väl fungerande distribution. På en nivå under dessa återfinns lågt prenumerationspris, som är en viktig egenskap för många personer. Den tredje nivån omfattas av faktorerna, partipolitiskt obunden och bra bilder, som något färre personer betraktar som viktiga egenskaper hos morgontidningen.

När det gäller försöket att belysa läsarnas tillfredsställelse har vi funnit resultat som i huvudsak tyder på att tidningarna väl svarar upp till de krav som ställs på olika egenskaper. Ett markerat undantag är dock priset, över vilken många är missnöjda och få tillfredsställda. En aktuell analys inom Dagspress-



kollegiet av läsarnas syn på prenumerationspris antyder att det blivit en mer kritisk faktor under nuvarande samhällsekonomiska situation jämfört med hur det var under 1980-talet (Kratz, Weibull 1991).

Bland de tidningsegenskaper som läsarna skattar högst i viktighet har vi också noterat att det finns en viss skepsis mot trovärdigheten/sakligheten i morgontidningarna. Detta skall emellertid inte ses som alltför oroväckande eftersom en rad aktuella studier tyder på att morgontidningar ligger bra till i trovärdighet jämfört med andra medier och andra institutioner i samhället (Elliot 1991).

## Litteratur:

- Elliot, Maria: Förtroendet för samhällsinstitutionerna. I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red): *Politiska opinioner. Samhälle Opinion Massmedia, Rapport nr 6*, Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet 1991
- Kratz, Charlotta: *Verklighetsval och kapital. En studie av det ekonomiska och det kulturella kapitalets betydelse för läsningen av stockholmsmorgontidningar utanför Stockholm*. Arbetsrapport 6, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet 1991
- Kratz, Charlotta och Lennart Weibull: *Tidningsprenumeration - men vilket pris?* PM från Dagspresskollegiet nr 12, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet 1991
- Severinsson, Ronny: *Med eller utan prenumeration i Eskilstuna och Katrineholm. Presentation av en läsundersökning från hösten 1990*. Arbetsrapport, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet 1991
- Weibull, Lennart: Har partipressen försvunnit? I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red): *Politiska opinioner. Samhälle Opinion Massmedia, Rapport nr 6*, Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet 1991



# HUR UTNYTTJAR PUBLIKEN MÅNGFALD I MEDIESYSTEMET?

*Lennart Weibull*

”Tidningskonkurrensen och därmed alternativen för läsarna har upphört... Läsarna har inte någon möjlighet att ge uttryck för ett missnöje genom ett alternativt tidningsval”. Citatet är hämtat från 1972 års slutbetänkande Svensk presspolitik (SOU 1975:79) och finns i inledningen till kapitlet om förslaget till presstöd. Det illustrerar den vikt som utredningen lägger vid att läsarna skall erbjudas alternativ.

Samma diskussion återkommer hos mediekoncentrationsutredningen (SOU 1980:28). När denna skall motivera varför koncentration på massmedieområdet bör motverkas tar man sin utgångspunkt i allmänhetens behov: ”Ytterst är det i sin egenskap av samhällsmedborgare som (människorna i gemen) berörs av massmediernas sätt att fungera. Här är det rätten till fritt meningsutbyte och allsidig upplysning som träder i förgrunden” (s 84). För att yttrandefriheten skall fungera måste människor ha tillgång till medierna. Utredningen fastslår att yttrandefrihet stärks genom en mångfacetterad mediebransch, medan denna däremot sätts i fara av ”en långt driven koncentration bland massmedieföretagen” (s 85).

Det finns två intressanta iakttagelser att göra beträffande 1972 års pressutrednings och mediekoncentrationsutredningens syn på publik och mångfald. För

det första är utredningarna inriktade på enskilda medier mer än mediernas innehåll. Text handlar det för pressutredningen om att åtstadkomma mångfalden genom många tidningar. För det andra lägger utredningarna tonvikten på problem genererade av ett krympande utbud av medier. Text behandlar mediekoncentrationstredningen frågor om följderna av en ökad koncentration, d v s färre fristående medieenheter.

Det är uppenbart att de redovisade infallsvinklarna hos utredningarna speglar mediesituationen under 1970-talet. Kännetecknande för 1980-talet har dock varit en expansion i mediesystemet i fråga om såväl den samlade volymen som antalet enheter (jfr Weibull, 1991; Weibull-Anshelm, 1991). Detta har gällt i första hand radio- och TV-kanaler, men också specialtidningar och böcker. Mot denna bakgrund har den ofta återkommande frågan under 1980-talet gällt hur publiken reagerat på denna volymutveckling.

Om vi betraktar 1970- och 1980-talets olika frågor från forskningssynpunkt är det uppenbart att de tar sikte på samma problemområde. Grundfrågan gäller *hur publiken utnyttjar mångfald i massmediesystemet*, oavsett om denna kommer till uttryck i olika medier eller om den framkommer i val av innehåll inom ett medium. Mycket av forskningen inom detta fält har haft sin utgångspunkt i vad som händer i publiken då mediesystemet expanderar (jfr Becker-Schönbach, 1989; Weibull-Björkqvist, 1989). Hur reagerar publiken på en ökningen i antalet radio- respektive TV-kanaler? Men det finns också en del studier av hur människor väljer dagstidning i olika konkurrenssituationer (Weibull, 1982, 1983), liksom allmänna analyser av koncentrationseffekter på publikbeteende (Ruotolo, 1988).

Även om det således finns en del ansatser till belysning av hur mångfalden utnyttjas är dessa som regel knutna till olika typer av medier - press, radio eller TV. Det saknas i stor utsträckning komparativa beskrivningar. Mot denna bakgrund är syftet med denna artikel att försöka belysa hur mediepubliken utnyttjar den mångfald som finns inom mediesektorn.

### Vad skall menas med mångfald?

Förekomst av många olika röster respektive valmöjligheter i medieutbudet har ansetts vara ett grundläggande demokratikrav. Sätten att uppnå mångfald har skilt sig något mellan olika typer av medier. Den svenska presspolitiken har utgått ifrån att bredd i opinionsbildningen innebär att det finns konkurrerande

eller kompletterande tidningar på varje marknad, där så är praktiskt möjligt. För radio och TV har public-service-verksamhet ansetts vara det mest lämpliga sättet att tillgodose mångsidigheten i utbudet. Tillkomsten av en andra TV-kanal förde dock in konkurrenstanken, låt vara att denna i TV som att benämnas "en stimulerande tävlan" mellan olika kanaler.

Beslut om att tillåta nya kanaler under 1970- och 1980-talen, i första hand lokalradio, närradio och lokal-TV, har inte sällan motiverats med en ökad mångfald: lokalradion skulle komplettera lokalt dominerande dagstidningar, närradion skulle ge även de små föreningarna möjlighet att nå ut och lokal-TV skulle föra in en ny nivå i TV-verksamheten (jfr Hadenius-Weibull, 1979).

Om vi mot den givna bakgrunden reflekterar över på vilket sätt upprätthållandet av mångfald kan påverka människor som medieanvändare finns det åtminstone två principiellt olika synsätt (jfr Weibull, 1982). Det första skulle kunna kallas för *informationsmodellen*. Detta är närmast den klassiska modellen för fri åsiktsbildning. Den förutsätter att medborgarna tar del av all relevant information för att kunna fatta bästa möjliga beslut. Människor tar del av olika lokala dagstidningar, tittar åtminstone i ett par nationellt spridda tidningar samt följer de huvudsakliga nyhetsprogrammen i radio och TV.

Utvecklingen av den svenska dagstidningsmarknaden ger en antydning om att informationsmodellen knappast är den typiska vad gäller det stora flertalet medborgare. Ett alternativt synsätt representeras av *diskussionsmodellen*. Denna innebär att enskilda människor i och för sig utnyttjar ett mindre antal medier, men att det inom en grupp av människor ändå finns en stor spridning av olika medier; genom diskussionen i gruppen kommer därmed de olika mediernas utbud ut till alla. En variant av detta synsätt finns i det som brukar kallas opinionsledarmodellen. Denna utgår från att de samhälleligt engagerade medborgarna aktivt väljer medier som står dem politiskt eller intressemsvis nära och att de i sin omgivning för fram det de tagit till sig från medierna.

Vid sidan av dessa två finns en tredje, principiellt annorlunda syn på hur mångfalden slår igenom bland medborgarna. Denna skulle kunna betecknas *konkurrensmodellen*. Konkurrensmodellen utgår ifrån att mångfald i utbudet av medier i sin tur medför en mångfald *inom* enskilda medier. Konsekvensen skulle då vara att även den som tar del av ett mindre antal olika medier trots allt får del av de följder som bredden i det totala medieutbudet har genom att detta påverkar de enskilda medierna.

Föreliggande översikt avser primärt att få grepp om vilken bredd människor har i sin medieanvändning: hur kombineras olika medier - och varför? Avsikten är att försöka relatera föreställningarna om mångfaldens betydelse till frågan om mediernas funktioner för sin publik. Artikeln är disponerad så att allmänhetens tidningsval och läsvanor först kommer att belysas. Därefter studeras radio och TV. Slutligen vidgas perspektivet genom att dagspress, radio och TV behandlas parallellt.

## Tidningsval och läsvanor

Den svenska dagspressen är i första hand lokal. Morgontidningarna har av tradition en lokal förankring. Även om Stockholms morgonpress har viss spridning utanför den egna regionen (jfr Kratz, 1991) är det i praktiken bara de lösnummerförsålda kvällstidningarna som kan sägas ha något slag av riksspridning (jfr Strid-Weibull, 1988). Det statliga presstödet har också primärt inriktats på att upprätta mångfald på lokala marknader och i mindre utsträckning avsett nationella dagstidningar. Samtidigt är det uppenbart att samdistributionssystemet i praktiken varit en förutsättning för nationell eller överregional spridning av storstädernas morgontidningar.

De studier som gjorts av *den totala dagstidningsläsningen* pekar entydigt på att denna i Sverige ligger på en hög nivå. Andelen regelbundna läsare (minst fem gånger per vecka) av morgonpress är 81 procent (jfr Monica Löfgrens artikel i denna volym). De lokala morgontidningarna svarar för huvuddelen av läsningens. Ett typiskt drag är dessutom att morgontidningsläsningen motiveras av intresset för lokala nyheter och i någon mån för inrikesnyheter (Weibull, 1989).

Så långt visar siffrorna på andelen som överhuvudtaget håller sig med en morgontidning. Andelen som regelbundet läser två eller fler morgontidningar ligger betydligt lägre. Endast ca 20 procent av allmänheten läser eller tittar regelbundet i en andra morgontidning. Kravet på regelbundenhet är här satt till minst tre gånger per vecka. Andelen som läser två eller fler tidningar regelbundet varierar i första hand efter utbildning, men också med hänsyn till ålder och bostadsort. Högutbildade, medelålders och landsortsbor läser oftare två morgontidningar (tabell 1). Detta mönster har varit stabilt under hela 1980-talet.

**Tabell 1: Andel som läser mer än en morgontidning minst tre gånger per vecka (procent)**

	<i>Andel som läser mer än en morgontidning</i>	Antal
Män	23	762
Kvinnor	19	736
15-19 år	20	122
20-29 år	18	259
30-39 år	20	249
40-49 år	29	297
50-59 år	26	208
60-75 år	16	329
Lågutbildad	14	613
Medelutbildad	21	505
Högutbildad	32	341
Högt politiskt intresse	34	160
Medelhögt politiskt intresse	23	624
Medellågt politiskt intresse	16	585
Lågt politiskt intresse	18	119
Bor i stockholmsregionen	17	241
Bor i göteborgsregionen	14	121
Bor i malmöregionen	24	81
Bor i övriga landet	22	1036

Kommentar: Data är hämtade från SOM-undersökningen 1990. Ifråga om enskilda variabler gäller att *utbildning* är klassificerad så att lågutbildad betyder genomgången folkskola eller grundskola utan påbyggnad; högutbildad är något slag av högskoleutbildning; övriga är mellanutbildade. *Politiskt intresse* avser uppgivet intresse från mycket intresserad till inte alls intresserad. *Boendeort* avser A-regionerna 1 (Stockholm), 33 (Göteborg), 28 (Malmö/Lund) och övriga.

Det kunde möjligen förmodas att de som läser sin lokala morgontidning något mera sporadiskt är mera benägna att välja till en andra morgontidning regelbundet. Så är dock inte fallet. Tvärtom ökar benägenheten att välja till en andra morgontidning nästan helt linjärt efter regelbundenheten i läsningen den

huvudsakliga tidningen:

	<i>Läser den huvudsakliga morgontidningen</i>			
	<2 d/v	2-3 d/v	3-5 d/v	6-7 d/v
Läser andra morgontidning	4%	2%	15%	25%
Antal svar	147	55	257	1114

Sambandet mellan regelbundenheten i läsning av huvudsaklig morgontidning och tillval av en andra morgontidning ökar med utbildning. Resonemanget understryker att tillvalet snarast adderar till läsningen av den lokala huvudtidningen; är man regelbunden läsare av den ökar benägenheten att läsa ytterligare en morgontidning.

Tabell 1 ger föga mer än en antydning om vilken typ av tillval det handlar om för två- eller flertidningsläsarna. Om vi utgår ifrån den tidigare iakttagelsen att den huvudsakligt lästa morgontidningen i de flesta fall är lokal finns det två möjligheter: att välja ytterligare en lokal morgontidning där en sådan finns *eller* att ett icke-lokalt tillval. Detta leder oss till två konkreta frågor: hur utnyttjas mångfalden på de lokala marknaderna och hur kombineras läsning av lokala tidningar med icke-lokal dagspress?

Med tanke på den betydelse lokal tidningskonkurrens tillmätts är givetvis den intressanta frågan i vad mån läsvanor och läsintressen påverkas av den lokala dagstidningsmarknadens karaktär. Skiljer sig andelen läsare respektive läsintrisset med hänsyn till antalet lokalt utgivna tidningar? De jämförelser som gjorts mellan läsvanor i olika marknadssituationer ger knappast belägg för sådana skillnader. Både den totala andelen regelbundna dagstidningsläsare och andelen som läser två dagstidningar ligger på ungefär samma nivå oavsett om det utkommer en eller flera tidningar på orten (Weibull, 1983; Björkqvist, 1989). Förklaringen till detta ligger i det faktum att det är tämligen ovanligt att hushåll även på en s k konkurrensort håller sig med två lokala morgontidningar. Andelen lokala tvåtidningsläsare understiger normalt tio procent; däremot blir andelen högre om vi minskar kravet på regelbundenhet till bara någon gång per vecka - ca en tredjedel tittar åtminstone då och då i "den andra tidningen" (tabell 2).



**Tabell 2: Andelen läsare av två lokala morgontidningar i områden med minst två lokalt utgivna morgontidningar (procent)**

Område	Andelen läsare		Antal svar
	Dagligen	Någon gång/vecka	
Gästrikland	6%	33%	556
Kalmar län	10%	36%	897
Södermanland	4%	25%	956
Värmland	6%	31%	778

**Kommentar:** Data är hämtade från Forskningsprogrammet Dagspresskollegiets lokala läsarundersökningar 1986-89 (jfr Björkqvist, 1989)

Procentandelarna varierar inte särskilt mycket mellan olika lokala läsarmarknader. I Stockholm är andelen som läser både Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet omkring fem procent (Weibull, 1984). Det typiska är således att man håller sig med *en lokal huvudtidning*. Valet av tidning är i hög grad bestämt av tradition, i första hand en politisk tradition. På nästan alla konkurrensorter är detta särskilt karakteristiskt för de mindre tidningarna: av deras läsare har en klar majoritet samma partipolitiska uppfattning som tidningen (Jfr Björkqvist, 1989; Weibull, 1991b).

Även om det på detta sätt finns en politisk sida i tidningsvalet präglas läsningen i första hand av intresset för lokala nyheter, inrikes- och utrikesnyheter, sport och annonser. Detta gäller oavsett om man läser den större eller den mindre tidningen på orten. Det vanligaste mönstret i dubbelläsningen av lokala tidningar är att de som har den mindre tidningen som sin huvudtidning också följer med i den större tidningen, bl a beroende på annonsutbudet, som de upplever sig sakna i sin egen huvudtidning. Den mindre tidningens läsare tar i något större utsträckning del av opinionsmaterialet i sin tidning av vad den domerande tidningens läsare gör i sin. Detta har bl a sin bakgrund i att den mindre tidningen i första hand läses av personer som står den partipolitiskt nära (Björkqvist, 1989; Weibull, 1991). Detta ligger i linje med vad som framkommit också i tidigare undersökningar av tidningsutvecklingens följd-er (jfr SOU 1968:48). Innebörden är således att betydelsen av det lokala

innehållet är viktigare än den partipolitiska faktorn; läsarna väljer i första hand en lokal tidning, i andra hand en med en viss partipolitisk linje. Tillvalet av de partipolitiska tidningen visar sig även på områden där valmöjligheter finns vara avhängigt hur bra tidningen är på det lokala innehållet inklusive annonser.

Nyttjandet av mångfalden i det lokala tidningsutbudet där sådan förekommer är således förhållandevis blygsam, åtminstone vad gäller daglig tidningsläsning. Det dagstidningstillval som sker är istället i första hand inriktat på icke-lokala morgontidningar. Även om tabellerna 1 och 2 inte är helt jämförbara är det ändå ett rimligt antagande att ca 2/3 av dubbelläsningen i landsorten består av en kombination av en lokaltidning och en nationellt eller överregionalt spridd morgontidning. De studier som gjorts pekar på att tillvalet motiveras av ett intresse att hålla sig à jour med politik, ekonomi och kultur på nationell och internationell nivå. Dessa läsare har av olika skäl en mera kosmopolitisk inriktning, något som ger en förklaring till att ett sådant tillval är vanligare bland högutbildade (tabell 1). Skillnaderna blir dock mindre ju närmare utgivningsorten vi kommer. Exempelvis är andelen läsare av Stockholms morgontidningar drygt tio procent i Södermanland, medan den i Ystad är endast omkring fem procent (jfr Kratz, 1990; 1991). Närmare analyser visar att det i första hand är människors kulturella orientering som är utslagsgivande: bland dem som har ett högt kulturellt kapital är sannolikheten för läsning av storstadspress sju gånger större än bland dem med lågt kulturellt kapital. Denna kulturfaktor har mindre betydelse bland dem som bor relativt nära ett storstadsområde; här är det också vanligare att denna grupp har storstadstidningen som sin enda tidning. Vilken morgontidning som väljs har i sin tur att göra med läsarnas allmänpolitiska och kulturella orientering; tidningen är ett sätt att uttrycka tillhörighet med en viss grupp (Kratz, 1991).

Även om tillvalet av en icke-lokal morgontidning är vanligare än tillvalet av en lokal är det dock relativt begränsat och utgör en lägre andel av allmänheten än de som väljer till en kvällstidning. Vad är det då som utmärker dem som väljer till kvällspress - och hur förhåller sig de två tillvalen till varandra?

Vad gäller tillval av *kvällspress* är andelen klart högre än för morgonpress. Av allmänheten uppger sig omkring 15 procent att ha för vana att *dagligen* läsa en kvällstidning; andelen som läst minst tre gånger per vecka, den andel som skall jämföras med tillvalet av morgonpress, var 1990 omkring 35 procent. 55 procent hade under en genomsnittlig vecka läst minst en kvällstidning. Siffrorna har minskt något under de senaste åren (Björkqvist-Weibull, 1989). Det intressanta för Sverige är att även kvällstidningsläsning nästan helt är en

fråga om tillval. Det bara i stockholmsregionen som det finns en något större andel (drygt 10%) som läser kvällstidningar regelbundet utan att läsa morgontidningar; i landet som helhet är denna andel under fem procent. Om vi väljer att studera exponeringen en enskild dag blir nivåerna högre (20 respektive 10 procent endast kvällstidning) men differensen mellan Stockholm och landet i övrigt förblir densamma (Anshelm, 1989).

Om vi studerar kvällstidningsspridningen i samma grupper som vi tidigare utgått ifrån för att belysa tillvalet av morgonpress blir bilden som i tabell 3.

**Tabell 3: Regelbundenheten i kvällstidningsläsningen totalt och i olika grupper (procent)**

	<i>Kvällstidningsläsning</i>			
	<i>&lt;1 d/v</i>	<i>1-2 d/v</i>	<i>3-5 d/v</i>	<i>6-7/v</i>
<i>Totalt</i>	44	21	18	17
Män	42	21	18	19
Kvinnor	46	21	17	16
15-19 år	28	34	21	17
20-29 år	34	28	22	16
30-39 år	44	24	16	16
40-49 år	43	21	19	17
50-59 år	46	16	16	22
60-75 år	57	12	13	17
Lågutbildad	42	20	20	19
Medelutbildad	39	24	19	18
Högutbildad	58	19	12	11
Högt politiskt intresse	42	24	22	12
Medelhögt politiskt intresse	46	20	19	14
Medellågt politiskt intresse	45	22	17	17
Lågt politiskt intresse	46	19	12	23
Bor i stockholmsregionen	46	17	15	22
Bor i göteborgsregionen	46	19	22	14
Bor i malmöregionen	62	20	6	12
Bor i övriga landet	43	22	19	15

**Kommentar:** Data är hämtade från SOM-undersökningen 1990. Ifråga om enskilda variabler och antalet svar se tabell 1 ovan.

Tabell 3 är i flera avseenden omvändningen av tabell 1. De som väljer till att läsa en kvällstidning är yngre, lågutbildade, har lägre politiskt intresse och bor oftare i Stockholm. Tillvalet av kvällstidning förefaller mycket nära kopplat dels till ett intresse för sport och förströelse, dels till sociala vanor, t ex att man är förvärvsarbetande. Till detta kommer ett intresse att uppdatera sig i vad som hänt.

Kvällstidningsläsningen är inte heller samma slag av påbyggnad på den lokala huvudtidningen. Tvärtom är andelen trogna kvällstidningsläsare klar högre bland dem som endast sporadiskt läser en lokal morgontidning:

*Läser den huvudsakliga morgontidningen*

Läser	0 -1 d/v	2-3 d/v	3-5 d/v	6-7 d/v
<i>kvällspress</i>				
Mindre än 1 d/v	35%	38%	36%	48%
Minst 3 d/v	41%	39%	44%	32%
Minst 6 d/v	28%	13%	19%	16%

**Kommentar:** 'Minst 6 d/v' är en delmängd av 'minst 3 d/v'.

Också i valet mellan kvällstidningarna finns det en klar politisk faktor. Av Aftonbladets dagliga läsare 1988 var 3/4 socialdemokratiska sympatisörer, i jämförelse med 1/3 bland Expressens. Under andra hälften av 1980-talet förefaller det politiska motivet för läsningen ha kommit att spela en något mindre roll (Björkqvist-Weibull, 1989:26ff; Weibull, 1991b). Aftonbladet har dock fortfarande betydelse som partipolitiskt komplement: för de socialdemokrater som av olika skäl valt att hålla sig med en borgerlig lokaltidning erbjuder Aftonbladet möjligheten till ett partipolitiskt tillval. Det är dock vanligare att de som valt att läsa en lokal socialdemokratisk morgontidning också läser Aftonbladet; det finns här ett klart partipolitiskt motiv i bakgrunden (Weibull, 1982, 1991b).

Slutsatsen är att morgontidnings- och kvällstidningstillval uttrycker två olika orienteringar. Följande matris visar på fördelningen av de två tillvalen:

*Morgonpresstillval:*

<i>Kvällstidnings- tillval:</i>	nej	ja
sällan/aldrig	53%	13%
regelbundet	26%	7%

Omkring hälften inte regelbundet väljer till vare sig morgon- eller kvällspress. Av den hälft som gör ett tillval väljer närmare 3/5 endast kvällspress och 1/4 kvällspress, medan endast en liten minoritet väljer båda. Vi kan också studera tillvalet mera detaljerat i några grupper (tabell 4).

**Tabell 4: Tidningstillvalets karaktär i några grupper (procent)**

	<i>Tillval till huvudsaklig morgontidning</i>			
	Inget	Endast kvällspress	Endast morgonpress	Både morgon- och kvällspress
Yngre	51	30	10	8
Medelålders	50	25	16	9
Äldre	55	26	14	6
Lågutbildade	53	32	9	6
Medelutbildade	51	28	12	9
Högutbildade	53	15	23	9
Högt pol intr	40	26	25	9
Medelhögt pol intr	51	25	15	9
Medellågt pol intr	57	28	9	6
Lågt pol intr	54	29	13	5

**Kommentar:** Med *inget tillval* avses att man inte tar del av någon annan tidningstyp minst tre gånger per vecka. För övriga förklaringar se tabell 1.

Tillvalsmönstren för dagspress ganska likartade i olika åldersgrupper, men i första hand politiskt intresse och utbildning är faktorer som skiftar tillvalet. Med ökande politiskt intresse stiger benägenheten att överhuvudtaget läsa en annan tidning regelbundet. Med högre utbildning ökar andelen för tillval av morgonpress medan andelen för kvällspress minskar i motsvarande grad: bland de lågutbildade är relationen +23 för kvällspress och bland högutbildade -8. Om vi tar utbildning som indikator på status är det rimligt att betrakta morgonpressen som ett högstatus- och kvällspressen som ett lågstatustillval. Det förefaller i hög grad rimligt att se detta framför allt som ett uttryck för ett slag av social tidningssmak (jfr Kratz, 1991).

Den allmänna tendensen i människors utnyttjande av mångfalden på tidningsmarknaden är således att valet går efter nivå. Centralt i dagstidningsläsningen står den dominerande lokala morgontidningen inom det område där man bor. För majoriteten är detta den enda dagliga läsningen. Vanligast är att man därutöver läser en av de tre kvällstidningarna; detta är motiverat av ett intresse att uppdatera sig i första hand inom sport och förströelse. Daglig läsning av två lokala morgontidningar är inte särskilt vanlig ens där det finns möjlighet. Det förekommer något oftare att i första hand högutbildade väljer till en icke-lokal morgontidning, som regel en storstadstidning. Valet av tidning påverkas både av avståndet till respektive storstad och av den kulturella orienteringen hos läsaren.

Det intressanta är att det i samtliga tidningsval också finns med ett slags opinionsfaktor. Människor väljer att bredda sig genom tidningar som står dem orienteringsmässigt (partipolitiskt) nära, under förutsättning att dessa också har ett innehåll av intresse. Detta gäller såväl i valet mellan kvällstidningarna som mellan storstadstidningar. En andra iakttagelse är att människor gör tillvalet från en "högre nivå". I själva verket är mönstret här ännu mer komplicerat. På en liten ort i en stor region kan tillvalet vara länstidningen, på regionnivån en tidning från närmaste storstad och i regionstäderna samt i Göteborg och Malmö en morgontidning från Stockholm (jfr Reimer, 1987; Ohlsson, 1989; Kratz, 1991). Detta visar att det finns ett slags morgontidnings-trappa som går från den lokala till den nationella nivån.

## Radio och TV

När det talas om mångfald i anslutning till radio och TV kan detta ha många betydelser. Det kan handla om en mångfald *inom* radio och TV; programföre-

tagen skall enligt avtalen med staten erbjuda sin publik ett varierat utbud av program. Vid tillkomsten av den andra TV-kanalen 1969 talades det dessutom om att åstadkomma en stimulerande tävlan mellan kanalerna.

Samtidigt har det ibland framhållits att radio och TV genom sitt utbud skall bidra till mångfalden på medieområdet. Detta var ett uttalat motiv vid tillkomsten av lokalradion 1977. Det faktum att de flesta lokala morgontidningar hade en publicistisk dominans inom sina respektive utgivningsområden ansågs ge anledning till en lokal public-service-verksamhet inom ljudradiodområdet. Tanken blev dock svår att förverkliga, i första beroende på att lokalradion i praktiken blev en länsradio.

I det följande skall först människors nyttjande av mångfalden *inom* radio och TV belysas. Detta görs som en bakgrund till det avslutande avsnittet om förhållandet mellan å ena sidan radio-TV och pressen å den andra.

Vad gäller *nationella nyhetsverksamhet inom radio och TV* finns det tre stora, självständiga redaktioner: Rapport och Aktuellt i TV samt Ekoredaktionen i ljudradion. Till detta kommer de regionala nyhetsredaktionerna inom TV respektive inom lokalradion. För de tre redaktionerna har det funnit ett uttalat mål att dessa skall konkurrera. Inte minst har detta varit markerat för de två TV-nyhetsredaktionerna (jfr Furhoff, 1977; Asp, 1989). Frågan är då hur nyhetspubliken till radio och TV utnyttjar denna mångfald.

Låt oss starta med publikens nyttjande av de två TV-nyhetsprogrammen. I tabell 5 redovisas kombinationerna mellan Aktuellt (oavsett om det är 18 eller 21) och Rapport utifrån publikens uppgivna vanor. I jämförelse med tittande en genomsnittlig dag torde detta mått överskatta dubbel-tittandet något (jfr Kjellmor, 1988).

Den allmänna tendensen är att det finns ett klart samband mellan Aktuellt- och Rapport-tittande; om man ser på det ena programmet ökar sannolikheten för att man skall se på det andra. Om vi skiljer ut de regelbundna dubbel-tittarna - de som ser både minst fem gånger per vecka - utgör dessa 30 procent. De sporadiska dubbel-tittarna är 25 procent. Andelen som är inriktade på det ena eller det andra programmet är 23 procent och andelen som inte tar del av något av nyhetsprogrammen ens ett par gånger i veckan 22 procent.

Innebörden är att omkring hälften av allmänheten nyttjar mångfalden i TV-nyheterna åtminstone några gånger i veckan. Gruppen utmärks av att vara äldre än ett befolkningsgenomsnitt samt av att överlag titta mera på TV. En

**Tabell 5: Regelbundet tittande på Aktuellt och Rapport hösten 1990 (procent)**

Tittandet på Aktuellt	Tittandet på Rapport				
	Varje dag	5-6 d/v	3-4 d/v	1-2 d/v	Mera sällan
Varje dag	20%	1%	2%	1%	1%
5-6 d/v	1%	8%	3%	1%	2%
3-4 d/v	2%	3%	15%	3%	2%
1-2 d/v	1%	2%	4%	12%	2%
Mera sällan	4%	1%	1%	1%	7%

Totalt 100 procent

Antal svar 1577

**Kommentar:** Data från SOM-undersökningen 1990

viktig förklaring till detta är dels tillgängligheten hos TV-nyheterna (Ohlsson, 1989), dels att båda programmen ligger inom *prime time*, d v s den tid på kvällen då tittandet är som störst (jfr Gahlin, 1990). Det senare kan exemplifieras av den stora minskning i tittandet som inträffade då Aktuellt flyttade sin sändningstid till kl 21.30 och hamnade utanför *prime time* (jfr Kjellmor, 1988). Också kanalkonkurrensen påverkar dubbeltittandet på TV-nyheter. Publikens tenderar att i TV söka förströelse; ett attraktivt underhållningsprogram, en långfilm eller dylikt sänker vanligen tittandet på TV-nyheterna. Den ökade valfrihet som var en effekt av TV2-starten innebar att tittarna i större utsträckning än tidigare valde bort information till förmån för underhållning (Berg-Hallberg-Höijer, 1974). Samma effekt har den ökade tillgången på kabelkanaler haft.

Den tredje eteryhetsredaktionen är Ekot. Andelen som hösten 1990 uppgav sig lyssna på Dagens Eko dagligen är drygt 20 procent, andelen som lyssnar mera sällan än ett par gånger i veckan är ca 45 procent (SOM-undersökningen, 1990). Frågan är då hur detta lyssnande förhåller sig till tittandet på TV-nyheterna. I tabell 3 redovisas andelen Eko-lyssnare efter de fyra grupper av TV-nyhetstittare som redovisades i det föregående.



**Tabell 6: Andelen lyssnare på Dagens Eko efter tittande på TV-nyhetsprogrammen (procent)**

<i>Mönster i TV-nyhets-tittande</i>	<i>Andel lyssnare på Dagens Eko:</i>					<i>Antal svar</i>
	<i>Varje dag</i>	<i>5-6 d/v</i>	<i>3-4 d/v</i>	<i>1-2 d/v</i>	<i>Mera sällan</i>	
Båda programmen varje dag	23%	7%	13%	13%	44%	487
Båda programmen regelbundet	21%	8%	15%	16%	39%	378
Ett av programmen regelbundet	16%	9%	9%	9%	57%	291
Inget av programmen regelbundet	20%	8%	11%	7%	54%	420

**Kommentar:** Data från SOM-undersökningen 1990

Det finns tämligen begränsade samband mellan att se på TV-nyheter och att lyssna på Dagens Eko. Tendens är dock att de som ser båda TV-nyhetsprogrammen i något större utsträckning lyssnar på Ekot åtminstone några gånger i veckan. Eko-lyssnarna skiljer ut sig genom ha ett högt politiskt intresse och genom att vara äldre än ett befolkningsgenomsnitt.

Vi kan på grundval av detta skilja ut en grupp människor som nyttjar hela mångfalden av nyhetsprogram i radio-TV: de som åtminstone fem dagar i veckan följer med i alla de tre stora redaktionernas program. Denna grupp utgör 17 procent av den vuxna befolkningen. Andelen som inte alls följer med i något av dessa program regelbundet är 28 procent. Vid sidan av dessa finns det bl a Eko-inriktad grupp som inte följer med i TV (8%) och en ganska stor grupp som följer med i TV men inte i radio (31%). Resterande följer med sporadiskt i både radio och TV.

Samtliga de tre stora nyhetsredaktionerna är primärt inriktade på nyheter av nationellt intresse. Radio och TV erbjuder även lokala och regionala nyheter.

Andelen regelbundna nyhetslyssnare i lokalradion är knappt 40 procent av befolkningen och i regional-TV knappt 30 procent. Omkring 15 procent följer sporadiskt regionala/lokala nyheter i både radio och TV, medan drygt 35 procent inte tar del av sådana nyheter i radio eller TV.

En jämförelse mellan nyhetsintresset nationellt och regionalt respektive i radio och TV ger vid handen att det bakom användningsmönstret också finns vad vi kan kalla en kanalfaktor. De som i TV följer nationella nyheter tittar mera regelbundet på regional-TV. De som följer lokalradions nyheter är något oftare Eko-lyssnare än övriga. Denna tendens var dock starkare innan lokalradion började med sändningar i egen kanal (P4). I och med P4 minskade lyssnandet på lokalradions nyheter i och med att man inte längre hade draghjälp av att ligga på attraktiva tider inom den mest populära radikanalen (Nordström, 1990).

Inom radio har skett en kraftig utveckling under 1980-talet i första hand genom utbyggnaden av närradion (jfr Carlsson-Anshelm, 1991). På de orter där denna har börjat drivas mera professionellt, t ex den av SAF drivna Radio City 103 i Göteborg som sänder musik och nyheter en stor del av dygnet, har detta påverkat lyssnandet på lokalradion. Det senare har som regel gått ner bland de grupper som den nya radion vänder sig till (jfr Kisch-Stoltz, 1989). Mycket tyder på att vi, i likhet med vad som skett i många andra länder, kan förvänta oss en ökad segmentering av radion. Detta kommer då att även inverka på nyhetslyssnandet.

Om vi jämför med vad som visade sig beträffande människors användning av mångfalden inom dagspressen förefaller bredden inom radio och TV utnyttjas bättre. I anknytning till de inledningsvis diskuterade modellerna för hur människor tillägnar sig bredden i mediutbudet förefaller det som kallades informationsmodellen, i varje fall delvis, vara giltig för radio-TV-området, medan dagspressanvändningen ligger närmare en diskussionsmodellen. I framför allt TV utnyttjar en stor del av publiken möjligheten att följa båda nyhetsredaktionerna; något sådant finns inte på tidningsmarknaden, eftersom läsarna vanligen följer skeendet bara i *en* morgontidning, i första hand en lokaltidning. Till detta kommer möjligen en kvällstidning någon eller några gånger i veckan.

Å andra sidan är jämförelsen inte helt rättvisande. Inom etermedieområdet är antalet kanaler färre än inom pressen. Det är också i viss utsträckning "gratis" att ta del av ytterligare nyheter inom den givna ramen. Det är därför rimligt att betrakta dubbeltittandet på TV-nyheter som ett "passivt tillval", men tidningsläsningen och delvis Eko-lyssnandet är mera aktivt. Med ökad konkurrens mellan olika TV-kanaler är det sannolikt att även valet att titta på TV-nyheter kommer att bli mera aktivt. Den intressanta frågan är dock hur de olika medietillvalen förhåller sig till varandra.

### Mångfald och mediefunktioner

Om vi betraktar massmediesystemet som en helhet är det således knappast rimligt att begränsa sig till att behandla dagspress och etermedier var för sig. Tvärtom är det viktigt att studera i vilken utsträckning nyheter förmedlade genom olika typer av medier kompletterar varandra. Tanken på etermedier som ett sätt att vidga framför allt den lokala nyhetsbevakningen har, som tidigare nämnts, också funnits med i diskussionerna om utbyggnaden av radio och TV på den lokala nivån. I detta avslutande avsnitt är avsikten att framför allt fokusera på relationen mellan radio-TV och dagspress.

En första fråga är i vad mån utvecklingen av framför allt lokalradion, men också regional-TV, medfört en ökad mångfald i medieanvändningen på det lokala planet. Finns det några skillnader i intresset för lokala nyheter i radio och TV bland dem som skiljer sig åt i fråga om dagstidningsläsning? Tabell 7 är ett sätt att belysa detta (jfr Charlotta Kratz artikel i denna publikation). Tabellen skiljer emellertid endast på morgon- och kvällspress och tar inte hänsyn till antalet lästa morgontidningar.

Det finns inget entydigt mönster av komplementförhållande mellan medierna. Den allmänna tendensen är dock att andelen nyhetskonsumenter är högre bland dem som läser morgonpress regelbundet med lokalradion som ett visst undantag. De som inte håller sig med någon dagstidning tar överlag del av radio-TV-nyheter mindre regelbundet. Det finns dock inte någon enkel kumulativitet i den totala nyhetskonsumtionen (jfr Weibull, 1983); den tidigare diskuterade högstatusgruppen som läser två eller tre morgontidningar regelbundet har en konsumtion av radio- och TV-nyheter som ligger föga över genomsnittet.

**Tabell 7: Andelen som regelbundet tar del av nyhetssändningar i olika etermedier med hänsyn till läsvanor för dagspress (procent)**

Andra medier	Ingen dags-tidning	Endast kvälls-tidning	Endast morgon-tidning	Både morgon- och kvälls-tidning	Två morgon-tidningar
Nyheter i lokalradion	39%	44%	39%	45%	38%
Dagens Eko	35%	28%	32%	32%	33%
Regional TV	23%	20%	29%	36%	25%
Rapport	36%	31%	46%	48%	45%
Aktuellt	41%	28%	47%	43%	45%
Antal svar	105	70	903	388	312

**Kommentar:** Data från SOM-undersökningen 1990. Andelen för två morgontidningar är en delmängd av morgontidningsläsningen enligt kolumnerna 3 och 4. För jämförelser mellan Sverige i sin helhet och Stockholm se Charlotta Kratz artikel i denna volym.

Stockholmsmarknaden skiljer dock ut sig något från landet i övrigt. Om vi vill förenkla det något kan vi skilja ut dem som läser morgonpress från dem som inte gör det:

*Läser morgonpress*

	Nej	Ja	Diff
Radio Stockholm	52%	56%	+4
Dagens Eko	24%	34%	+10
ABC-Nytt	27%	26%	-1
Rapport	42%	40%	-2
Aktuellt	35%	44%	+9

Tabellen visar tydligt att det snarast är de stockholmska morgontidningsläsarna som tar del av andra medier, i första hand de något mera prestigebetonade. Helhetsintrycket är dock att skillnaderna är små. I anknytning till diskussionen om mångfald betyder detta att drygt hälften av morgontidningsläsarna nyttjar

lokalradion och omkring en fjärdedel regional-TV regelbundet; knappt hälften respektive tre fjärdedelelar gör det inte. Vi kan också betrakta resultatet så att det finns en nyhetsintresserad grupp som i första hand kombinerar en daglig morgontidning med Dagens Eko i radio och Aktuellt i TV.

Det som skiljer ut landsorten från Stockholm är att det finns en kumulativitet i konsumtionen av *lokala nyhetsmedier*. De lokala mediestudier som genomförts visar ett tämligen entydigt samband mellan intresset att läsa den lokala morgontidningen och att ta del av andra lokala medier (tabell 8).

**Tabell 8: Andelen som regelbundet tar del av nyhetssändningar i olika etermedier med hänsyn till läsvanor för dagspress och situation på tidningsmarknaden, Sydöstra Skåne 1989 (procent)**

Andra medier	Dagstidningsläsning									
	Ingen tidning		Enbart lokal-tidning		Lokal+ regional tidning		Lokal+ kvälls tidning		Ingen lokal tidning	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Lokalradio	38	36	50	60	45	63	68	67	48	45
Regional-TV	25	25	56	52	50	56	56	41	32	39
Antal svar	137	81	771	361	180	52	87	35	154	106

Kommentar: Data från Forskningsprogrammet Dagspresskollegiet (Kratz, 1990). E = kommuner med dominans för en tidning (Ystad, Simrishamn, Tomelilla); K = kommuner med konkurrens mellan lokala och regionala tidningar (Sjöbo och Skurup).

Huvudtendensen är att intresset för både lokalradio och regional-TV är störst bland dem som är regelbundna läsare av en lokal morgontidning. De som inte läser lokalpress eller överhuvudtaget inte tar del av någon tidning regelbundet har ett betydligt lägre intresse för lokala etermedier. Slutsatsen ligger i linje med vad flera analyser påvisat beträffande sambandet mellan människors orientering och mediala (Severinsson, 1989; Kratz, 1991). Det går härvidlag en klar skiljelinje mellan lokal orientering och en nationell eller internationell. Detta ligger helt i linje med den distinktion som inom sociologisk tradition har gjorts mellan "localists" och "cosmopolitans" (Merton, 1949).

Om vi utgår från detta sätt att resonera är det rimligt att skilja på fyra tänkbara orienteringsnivåer: lokal, regional, nationell och internationell. Varje nivå kan i princip bevakas genom dagspress, ljudradio och TV. Vi får då ett schema som erbjuder tolv möjligheter:

*MEDIUM SOM BEVAKAR*

		Dagspress	Ljudradio	Television
<i>NIVÅ SOM BEVAKAS</i>	Inter-nationell	1	2	3
	Nationell	4	5	6
	Regional	7	8	9
	Lokal	10	(11)	(12)

Innehållsprofilen hos medierna skiljer sig åt. Under 1970-talet har den svenska morgonpressen fått en klar tyngdpunkt i det regionala och lokala, medan i första hand Stockholms morgonpress och kvällstidningarna är mera nationellt och internationellt inriktade. Ljudradion har genom tillkomsten av lokalradio gått från ett utbud helt präglad av nyheter på nationell och internationell nivå till att inkludera det regionala - dock knappast det lokala. TV har vidgats på samma sätt med domineras av nationellt och internationellt nyhetsutbud (jfr Carlsson-Anshelm, 1991).

Om vi med detta schema som bakgrund på nytt knyter an till diskussionen om mångfald kan några intressanta iakttagelser göras. För det första synes det uppenbart att mångfalden på det lokala planet nyttjas i endast begränsad utsträckning. Där det finns en betydande bredd genom att det utges två eller flera lokaltidningar är dubbelläsningen begränsad; däremot används den nyhetsmässigt resurssvaga och regionalt inriktade lokalradion (jfr Sjölin, 1987) ofta som ett komplement bland dem som är lokalintresserade. Uttryckt i termer av schemat har de flesta människor på det lokala och regionala planet *en dominerande kanal* i den lokala dagspressen (ruta 7 och 10), men kompletterar med nyheter i lokalradio (ruta 8), och möjligen regional-TV (ruta 9). Däremot spelar inte ljudradio och TV ännu någon lokal roll (rutorna 11 och 12).

Mångfalden inom dagspressen nyttjas mera i det vertikala planet. Tillvalet är i första hand kvällspress och i någon mån storstadsmorgonpress (de tidningar som svarar mot rutorna 1 och 4 i schemat). På denna nivå väljer publiken vanligen bara en tidning; om man väljer två är oftast en morgon- och en kvällstidning. Å andra sidan nyttjas den existerande mångfalden mera på denna nivå än på den lokala - Stockholms två morgontidningar är relativt jämnstora ute i landet, liksom inte heller skillnaderna i de två kvällstidningarnas spridning är särskilt stor.

Totalt sett spelar dock inte tillval av tidningar någon kvantitativt stor roll i fråga om dagliga nyheter. Den allmänna tendensen är dessutom att detta tillval minskar i omfattning. Däremot står TV-nyheterna på denna nivå (rutorna 3 och 6) starkt. Radions nationella och internationella nyheter (rutorna 2 och 5) fungerar för några som ett kvalificerat tillval medan de för dem flesta är ett slags uppdatering (jfr Weibull, 1989).

I schemat har rutorna skuggats efter den betydelse respektive medium har för nyhetsbevakningen på respektive nivå. Dagspressen som helhet visar sig täcka mera än vad radio och TV gör; pressen är starkare genom att dess breddning mot nationellt och internationellt spelar en större roll än vad radio och TV gör i sin breddning mot regionalt och lokalt. Till stor del ligger förklaringen i att det tryckta mediet i sig har en större volym och därigenom kan erbjuda större bredd och fler valmöjligheter. Radio och TV har ett mera begränsat utbud.

Annorlunda uttryckt förefaller mediepubliken låta valet avgöras av dels av hur respektive medium innehållsmässigt bevakar ett område, dels av mediets tillgänglighet (tex teknologin för förmedlingen av detta innehåll) - i förhållande till de egna behoven och intressena (jfr Ohlsson 1989). Detta stöder tidigare studier av enskilda mediers funktioner i förhållande till mediasystemet som helhet (Djerf, 1986; Djerf-Pierre, 1989; Weibull, 1989; 1991). Något tillspetsat kan påstås att människor helt enkelt använder enskilda medierna efter vad dessa är bra på.

Den förändring som f n sker inom mediasystemet kan givetvis komma att påverka publikens nyttjande av medierna. Den fortsatta expansionen av satellitsänningar via kabel, en tredje marksänd TV-kanal och eventuell uppbyggnad av en lokal privatradio medför en rad nya valmöjligheter. Tidigare erfarenheter tyder emellertid på att dagspressens funktioner inte nämnvärt kommer att ändras genom expansionen hos etermedierna. Däremot är det sannolikt att det sker en klarare segmentering inom radio och inom TV.

## Slutsatser

Utgångspunkten för denna artikel var i vilken utsträckning mångfalden inom mediasystemet nyttjas av publiken. Vad är då slutsatsen av analyserna?

Om vi väljer att som kriterium på mångfald ta det faktum att samma användare tar del av många olika nyhetskanaler på varje nivå (det som kallats informationsmodellen) visar sig mångfalden vara begränsad och i första hand gälla inom *medier*, t ex olika nyheter i samma tidning eller i Sveriges Television. Bland en mindre grupp av politiskt aktiva och samhällsintresserade människor är mångfalden på denna nivå dock förhållandevis stor även med ett sådant kriterium.

Det karakteristiska draget för övriga är en förhållandevis stor specialisering - ett val *mellan medier* efter vad respektive medium är bra på: dagspress på den lokala nivån, TV på den nationella, radion för uppdatering och komplettering på alla nivåer utom den riktigt lokala. I fråga om dagspressen gör delar av publiken ett tillval ovanför den lokala nivån; här väljer man vanligen *en* tidning. Om vi tillämpar diskussionsmodellen finner vi dock att den existerande mångfalden utnyttjas.

För forskningen finns det ett betydande arbete kvar. Mycket av de undersökningar som gjorts har utgått ifrån skillnader i medieanvändning med hänsyn till människors behov och intressen. Analyserna har förklarat olika medievanor med hänsyn till sådana faktorer. Om vi skall komma vidare och förstå förutsättningarna för mediernas sätt att fungera är det dock nödvändigt att bättre belysa vad ändringar i mediestruktur och medieutbud betyder (jfr Weibull, 1989). Ett rimligt antagande är att människor i detta läge väljer till sådant som ger något utöver det de har. En central fråga är då hur olika medierna faktiskt är respektive hur olika de uppfattas vara. Det är först då vi får grepp om vad mångfalden i mediasystemet egentligen betyder för publiken.

### Not:

En första version av denna artikel har varit publicerad i den av Nordicom-Sverige utgivna nyhetsbladet *MedieNotiser* (nr 3/91) under rubriken Mediekoncentration från ett användarperspektiv. Föreliggande version skiljer sig åt från den första genom att den framför allt utvecklar relationen mellan olika typer av dagspress.



## Referenser

- Anshelm, Magnus (1989) Massmediernas räckvidd under ett decennium. I Weibull, L, Björkqvist, K (red) *Dagspressen och dess läsare*. Empiriska studier av dagspressen och dess utveckling 1980-talet. Stockholm, Almqvist&Wiksell International
- Becker, Lee, Schönbach, Klaus (1989) *Audience Responses to Media Diversification. Coping With Plenty*. Hillsdale, N.J., Lawrence Erlbaum
- Berg, Ulf, Hallberg, Karin, Höijer, Björn (1974) *Hur valde publiken?* Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning
- Björkqvist, Karin (1989) Det politiska tidningsvalet. I Weibull, L, Björkqvist, K (red) *Dagspressen och dess läsare*. Empiriska studier av dagspressen och dess utveckling under 1980-talet. Stockholm, Almqvist&Wiksell International
- Björkqvist, Karin, Weibull, Lennart (1989) Kvällspressens utveckling under åttiotalet. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Åttiotal. Svensk opinion i empirisk belysning*. Statsvetenskapliga Institutionen/Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Carlsson, Ulla, Anshelm, Magnus (1991) *MedieSverige 1991*. Göteborg, NORDICOM-Sverige *Dagspressens situation*. Betänkande 1967 års pressutredning (SOU 1968:48)
- Djerf, Monika (1986) *Funktioner hos kabel-TV*. En studie av massmedieanvändning i ett kabel-TV-område i Göteborg. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Djerf-Pierre, Monika (1989) Dagspressens funktioner i en förändrad mediasituation. I Weibull, L, Björkqvist, K (red) *Dagspressen och dess läsare*. Empiriska studier av dagspressen och dess utveckling under 1980-talet. Stockholm, Almqvist&Wiksell International
- Findahl, Olle (1990) Nyheternas struktur i nationell och internationell belysning. I Höijer, B, Nowak, L (red) *I publikens intresse. Om radio och TV i människors liv*. Stockholm, Rabén&Sjögren
- Gahlin, Anders (1990) TV:s framväxt och tittarnas val. I Höijer, B, Nowak, L (red) *I publikens intresse. Om radio och TV i människors liv*. Stockholm, Rabén&Sjögren
- Kisch, Catharina, Stoltz, Mikael (1989) *Lyssnandet på Radio City 103*. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet
- Kjellmor, Staffan (1988) *Nyheter i detalj hösten 1987*. Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning
- Kratz, Charlotta (1990) *Tidningsläsning i sydöstra Skåne*. En presentation av en läsundersökning. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Kratz, Charlotta (1991) *Verklighetsval och kapital*. En studie av det ekonomiska och det kulturella kapitalets betydelse för läsningen av stockholmstidningar utanför Stockholm. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Löfgren, Monica (1991) *Studier av dagspressen 1979-1990*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Massmediekoncentration*. Lagförslag och motiv (SOU 1980:28)

- Merton, Robert (1949) *Patterns of Influence*. I Lazarsfeld, P F, Stanton, F (eds) *Communication Research 1948-1949*. New York
- Nordström, Bengt (1990) *Generationers radiolyssnande*. I Höjjer, B, Nowak, L (red) *I publikens intresse. Om radio och TV i människors liv*. Stockholm, Rabén&Sjögren
- Ohlsson, Anders (1989) *Politiska nyheter till nytta och nöje*. Stockholm, Almqvist&Wiksell International
- Pressens funktioner i samhället*. En forskningsrapport (SOU1975:78)
- Ruotolo, Carlos (1988) *Monopoly and Socialization*. I Picard, R et al (eds) *Press Concentration and Monopoly. New Perspectives on Newspaper Ownership and Concentration*. Norwood, N.J., Ablex
- Severinsson, Ronny (1989) *Agerande och utveckling inom dagspressen i Västergötland. En analys av konkurrensförhållanden på lokala tidningsmarknader 1950-1985*. Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Severinsson, Ronny (1989b) *Den geografiska faktorn i tidningsvalet*. I Weibull, L, Björkqvist, K (red) *Dagspressen och dess läsare*. Empiriska studier av dagspressen och dess utveckling under 1980-talet. Stockholm, Almqvist&Wiksell International
- Severinsson, Ronny (1991) *Egenskaper som påverkar allmänhetens tidningsval*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Sjölin, Mats (1987) *Kommunalpolitiken i massmediernas spegel*. Lund, Dialogos
- Statlig presspolitik*. Betänkande av 1972 års pressutredning (SOU 1975:79)
- Weibull, Lennart (1982) *Det politiska tidningsvalet*. I *Väljare Partier Massmedia*. Empiriska studier i svensk demokrati. Stockholm, Publica
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm, Publica
- Weibull, Lennart (1989) *Dagstidningsläsning i Sverige 1979-1989* I Weibull, L, Björkqvist, K (red) *Dagspressen och dess läsare*. Empiriska studier av dagspressen och dess utveckling under 1980-talet. Stockholm, Almqvist&Wiksell
- Weibull, Lennart (1989) *Läsarforskning för 1990-talet*. I Weibull, L, Björkqvist, K (red) *Dagspressen och dess läsare*. Empiriska studier av dagspressen och dess utveckling under 1980-talet. Stockholm, Almqvist&Wiksell International
- Weibull, Lennart (1991) *Publikutvecklingen*. I Carlsson, U, Anshelm, M (red) *MedieSverige 1991*. Göteborg, Nordicom-Sverige
- Weibull, Lennart (1991b) *Har partipressen försvunnit?* I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Politiska opinioner*. Statsvetenskapliga Institutionen/Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart, Anshelm, Magnus (1991) *Indications of Change. Development of Swedish Media Since 1980*. NORDICOM och Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

# ICKELÄSARE OCH ALLÄTARE

*Charlotta Kratz*

*.../en liten fågel i porslin.../ svartvita fotografier av Gunilla och Roy i ettårsåldern.../ de sista dagarnas exemplar av en kvällstidning och av lokaltidningen. (Innan Roy somnar brukar han ligga och läsa i kvällstidningen.).../ skolfoto av Maria och på byrån ett smyckeskrin av ljusblå plast.../. (Rosengren, 1991:66f)*

Så gott som alla vuxna svenskar läser någon dagstidning regelbundet, det visar studie efter studie. Såväl morgon- som kvällstidningsläsning är djupt rotade, dagliga vanor för de allra flesta.

Att morgontidningsläsningen ligger på en markant lägre nivå i Stockholm än vad den gör i landet i övrigt är en lika gammal sanning. En studie från 1984 visar att ungefär 70 procent av inneväanarna i storstockholm läser Dagens Nyheter minst någon gång per vecka, mot omkring 50 procent för Svenska Dagbladet (Weibull, 1984). Uppgifterna bör tolkas med vetskap om att motsvarande andel morgontidningsläsare i övriga Svealand är hela 97 procent (Weibull, 1983). Denna siffra, i sin tur, är naturligtvis exceptionellt hög. Inte så att andelen läsare skulle vara högre i Svealand än i Götaland eller Norrland, det är den inte. Vad som är exceptionellt är snarare just det faktum att nästan alla vuxna människor i Sverige regelbundet läser morgontidningar, förutsatt att de inte bor i Stockholm (eller möjligen i Göteborg eller Malmö).

Andelen *dagliga* läsare var 1979 60 procent i Stockholm, mot 80 procent i övriga landet. Stockholmsstudien 1984 visar också hur en relativt stor andel stockholmare dagligen läser kvällstidningar, utan att läsa morgontidningar lika regelbundet. Stockholm kan då sägas kännetecknas av att man läser

morgontidningar i lägre utsträckning än i andra delar av landet, och att man i viss mån ersätter morgontidningsläsning med kvällstidningsläsning.

Anledningen till stockholmarnas avvikande läsvanor ligger förstås både hos stockholmarna och stockholmstidningarna. Den totala mediesituationen i Stockholm skiljer sig från den i landet som helhet - och Stockholm som miljö är ingen genomsnittlig miljö. Rörligheten är större, till exempel, och naturligtvis präglas invånarna av det faktum att de lever i landets kulturella och politiska centrum.

I det följande kommer såväl morgon- som kvällstidningsläsningen i Stockholm, mot bakgrund av siffror för hela Sverige, att diskuteras. Läsarna har delats in i fyra grupper, utifrån vilka analysen genomgående förs: den första gruppen består av icke-läsarna, sådana som vare sig läser morgon- eller kvällstidningar regelbundet. Den andra gruppen består av dem som är regelbundna läsare enbart av morgontidningar, den tredje gruppen utgörs av sådana som är regelbundna läsare enbart av kvällstidningar och den fjärde och sista gruppen består av dem som läser såväl morgon- som kvällspress regelbundet. Regelbundenhetskravet har för båda typerna av tidningar satts till läsning minst tre dagar per vecka.

Analysen grundas till övervägande del på material insamlat inom ramen för 1990 års upplaga av SOM-undersökningen. I en specialanalys används även material från 1986 års SOM-undersökning. En utförligare redovisning av analysen finns i arbetsrapporten *Från icke-läsare till allätare. Fyra läsartyper i Stockholm och i landsorten* (1991). På några punkter kommer texten att hänvisa till denna rapport.

## **Tidningsläsning i Stockholm och landet som helhet i olika grupper**

För att komma problemet med tidningsläsningen i Stockholm in på livet måste vi för det första klarlägga karaktären på den samlade, regelbundna, dagstidningsläsningen i Stockholm, i jämförelse med Sverige som helhet. Om tidigare studier visat att läsningen allmänt ligger lägre i Stockholm än i landet som helhet skall vi nu försöka beskriva skillnaderna i läsning i olika grupper.

*Lokala* morgontidningar läses, med vissa förskjutningar, allmänt av ett genomsnitt av befolkningen: yngre läser något mindre än äldre, och på flera orter läser högutbildade den lokala tidningen mindre ofta än människor med lägre utbildning (Björkqvist, 1988b; Kratz, 1990; Severinsson 1986, 1990).

Hur är det då med tidningsmarknaden i Stockholm? Nedanstående tabell visar tydligt var skillnaderna framför allt finns:

**Tabell 1: Olika kategoriers fördelning över de fyra läsartyperna. Stockholm respektive Sverige totalt SOM 1990 (procent)**

<i>Bakgrunds- faktor</i>	<i>LÄSMÖNSTER</i>							
	<i>Ingen dags- tidning</i>		<i>Enbart morgon- tidning</i>		<i>Enbart kvälls- tidning</i>		<i>Båda typerna</i>	
	<i>St</i>	<i>Sv tot</i>	<i>St</i>	<i>Sv tot</i>	<i>St</i>	<i>Sv tot</i>	<i>St</i>	<i>Sv tot</i>
Män	11	7	49	59	12	6	28	28
Kvinnor	21	9	48	62	9	4	22	25
Differens	-10	-2	+1	-3	+3	+2	+6	+3
15-29 år	18	12	44	50	11	7	26	31
30-49 år	15	5	50	65	12	5	23	25
50-75 år	14	7	51	65	10	4	26	25
Differens	+4	+5	-7	-15	+1	+3	0	+6
Låg utb.	24	8	33	61	22	6	21	24
Medel utb.	18	8	44	55	6	4	32	33
Hög utb.	4	6	72	70	5	3	20	21
Differens	+20	+2	-39	-9	+17	+3	+1	+3
Arbetare	27	9	24	56	20	6	30	29
Tjänstemän	11	6	58	65	11	4	20	25
Högre tjänste- män/akademiker	5	5	75	78	0	1	20	16
Differens	+22	+4	-31	-22	+20	+5	+10	+13

Anmärkning: "St" - siffror för Stockholms län "Sv tot" - siffror för Sverige som helhet

Mest iögonfallande är den sociala skiktningen, skillnader mellan olika utbildningsgrupper och klasser i Stockholm: 72 procent av de högutbildade i Stockholm läser enbart morgontidningar regelbundet, mot var tredje lågutbildad. En fjärdedel av de lågutbildade läser vare sig morgon- eller kvällstidningar regelbundet, mot 4 procent av de högutbildade. Sådana skillnader existerar

inte i landet som helhet. Det i kombination med de mycket små skillnaderna mellan olika åldersgrupper indikerar att den stockholmska tidningsläsningen främst bestäms av den hierarkiska position en människa har. Om man studerar läsningen av stockholmsmorgontidningar *utanför* Stockholm visar sig samma skillnader (Kratz, 1991a). Detta torde innebära att stockholmaren förhåller sig till stockholmsmorgontidningarna på samma sätt som alla boende i Sverige gör - stockholmsmorgontidningarna fungerar alltså inte enligt samma mönster som lokala tidningar gör på sina utgivningsorter. Stockholmsmorgontidningarna kan inte definieras som lokala tidningar för stockholmsregionen, de måste definieras som rikstidningar med utgivning i Stockholm. Och en rikstidning, det är något alldeles speciellt. Det är en tidning som attraherar människor i specifika grupper, det är en tidning för en bestämd kultur. Och i denna kultur är alltså den övre delen av samhällets hierarki delaktig, men inte den undre.

Den rena kvällstidningsläsningen är starkast bland de lågutbildade och bland arbetarna i Stockholm. Inte heller här finns några motsvarande skillnader för landet som helhet. Kvällstidningar har alltså någon funktion, eller kvalitet, som de stockholmska morgontidningarna saknar. De attraherar grupper som stockholmsmorgontidningarna lämnar utanför. Om anledningen ligger i nyhetsvärderingen (och alltså är rent ämnesmässig), eller om det beror på det sätt som innehållet presenteras får vi låta vara osagt.

Den breda läsargrupp som en lokal morgontidning mer eller mindre naturligt har tvingas i Stockholm att grovt delas i två grupper: eliten, och de vanliga människorna. Stockholmsmorgontidningarnas perspektiv kan inte delas av alla (i landsorten har man 7 procent regelbundna läsare (Kratz, 1991a)), men inte heller kvällstidningarna erbjuder en världsbild som en majoritet av befolkningen är en del av.

Mellan dessa två grupper faller de stockholmare som saknar tidningsbaserad förankring: unga och medelålders kvinnor, med relativt låg utbildning. Som lågutbildade faller de självklart utanför varje elitdefinition, och som kvinnor finner de inte vad de söker i kvällstidningarna. Ändå är det en grupp som i stort skulle utgöra en *lokal* morgontidnings kärntrupp - en läsargrupp som värdesätter tidningen högt, och som tar del av ett brett spektrum av innehåll, även om tonvikten skulle ligga vid lokalt och personorienterat material (Björkqvist, 1988b; Kratz, 1990; Severinsson 1986, 1990).

## Konsumtion av och inställning till andra medier i olika läsargrupper

Ett sätt att belysa de olika läsarterna är att ta fasta på deras övriga mediekonsumtion. Frågan är om de som väljer att inte läsa någon, eller en, typ av tidning istället tar del av andra medier i högre utsträckning än andra människor. I förlängningen blir då olika innehållstyper viktiga: är ett allmänt ointresse för sådana innehållstyper som vi vanligtvis förknippar med dagstidningar orsaken till den lägre läsningen? Eller beror den lägre läsningen i Stockholm på att tidningarna i Stockholm skiljer sig från sina kollegor i landsorten?

Med nedanstående tabell som utgångspunkt kan vi inte entydigt säga att de som inte läser morgon- eller kvällstidningar regelbundet "kompenserar" detta med högre konsumtion av andra nyhetsmedier.

**Tabell 2: Konsumtion av olika nyhetsprogram minst fem dagar i veckan i olika läsargrupper. Stockholm respektive Sverige totalt SOM 1990 (procent)**

nyhets- program	läser ingen		enbart morgontidn.		enbart kvällstidn.		båda typerna	
	ST	tot	ST	tot	ST	tot	ST	tot
lokalradio- nyheter	47	39	52	39	60	44	63	45
Aktuellt	38	41	44	47	30	28	45	43
Rapport	49	36	43	46	33	31	44	48
Dagens Eko	29	35	37	32	17	28	29	32
Regionala nyheter i TV	32	23	23	29	21	20	32	36
antal svars- personer	37	105	131	903	29	70	66	388

Att lokalradion är viktigare för stockholmska icke-läsare än för icke-läsare i Sverige totalt har antagligen sin grund i att lokalradiolyssnandet allmänt är högre i Stockholm än vad det är i Sverige som helhet. Inte desto mindre verkar

det troligt att lokalradion faktiskt fyller den lokala funktion som stockholmsmorgontidningarna kanske inte riktigt mäktar med. De stockholmska icke-läsarna tittar också mer på de regionala nyheterna i TV än andra läsargrupper i Stockholm, med undantag för dem som läser såväl morgon- som kvällstidningar regelbundet. Den sistnämnda gruppen är överhuvudtaget den som tar del av flest, och mest av, andra nyhetsmedier. Snarast är det alltså så, att den som är flitig konsument av två typer av tidningar, den tar också del av flera andra medier regelbundet. Den som inte regelbundet tar del av en eller två typer av dagstidningar, den tar inte heller del av andra nyhetsmedier i någon nämnvärd utsträckning. Vi har alltså grovt sett att göra med två typer av människor: nyhetskonsumenter och icke-nyhetskonsumenter.

Vad beträffar innehållet i å ena sidan lokala morgontidningar och å andra sidan stockholmsmorgontidningar och TV:s nyhetsprogram så kan det möjligen vara så att TV:s relativa lättillgänglighet (Ohlsson, 1989) gör att TV:s nyhetsmaterial mer än morgontidningarna i Stockholm fyller en lokal funktion för stockholmarna. Detta skulle i så fall kunna förklara de stockholmska icke-läsarnas högre TV-konsumtion.

När det kommer till de fyra läsargruppernas konsumtion av olika typer av TV-program är mönstren inte helt lättolkade. Nedanstående tabell är en sammanställning av situationen:

**Tabell 3: TV-konsumtion i de fyra läsargrupperna. Stockholm respektive Sverige totalt SOM 1990 (procent)**

<i>innehålls- kategori</i>	icke- läsare		morgontid- ningsläsare		kvällstid- ningsläsare		båda typerna	
	ST	tot	ST	tot	ST	tot	ST	tot
<i>ser allt/ganska mycket av...</i>								
underhållning	67	56	39	54	74	68	53	65
nyheter	79	68	84	82	74	70	87	85
samhälle/ dokumentär	61	44	61	51	48	47	65	56
sport	28	29	32	40	42	47	49	48
kultur	38	27	29	27	13	17	24	26



De stockholmska icke-läsarna ser i allmänhet mer på TV än icke-läsarna i Sverige som helhet. De är också den enskilda grupp som ser mest av TV:s kulturprogram, och de ser också mycket av TV:s underhållningsprogram. Detta kan möjligen betyda att icke-läsarna (i viss mån tillsammans med dem som enbart läser kvällstidningar) är extra flitiga TV-tittare, eller, om vi väljer att se intresset för olika typer av TV-program som indikatorer för mer allmänna intressen, att det rör sig om flera olika typer av människor, snarare än en, lättidentifierad, grupp. I så fall är fenomenet inte så enkelt som att icke-läsarna är människor med stort underhållningsintresse - intresse för kultur är en helt annan sak. Kulturintresse är i sig starkt förknippat med en rad prestige-fyllda sysselsättningar och intressen - i landsorten till exempel läsning av stockholmsmorgontidningar (Kratz, 1991a).

### Fyra stockholmska läsargrupper

Kapitlets första del analyserar fyra läsartyper, i den avslutande delen kommer dessa fyra grupper att renodlas. Beskrivningen kommer att ta fasta på det som gör grupperna intressanta, och eftersom gruppen av icke-läsande stockholmare är den allra mest intressanta kommer tyngdvikten att ligga vid den.

#### *Den trogne morgontidningsläsaren*

Den trogne morgontidningsläsaren är man, äldre och högutbildad, och han är ofta akademiker. Han har samma kännetecken i Stockholm som utanför. För denne man finns det alltid en tidning att tillgå, oavsett var han bor. De lokala tidningarna lyckas hålla en sådan bredd att han kan tillfredsställas av dem, och stockholmsmorgontidningarna, med prioriteringar av mer prestigefyllt material, passar honom som hand i handske. Bor den trogne morgontidningsläsaren utanför Stockholm är det möjligt att han väljer att regelbundet läsa en stockholmsmorgontidning, för att på det viset hålla sig informerad om vad som händer i den värld han känner som sin (Kratz, 1991a).

#### *Han som läser kvällstidningen*

Den renodlade kvällstidningsläsaren är vanligen man, och han finns oftare i Stockholm än utanför. Det är han som ligger bakom det faktum att vi kan tala om kvällstidningsläsning som ersättning för morgontidningsläsning i Stockholm. Denne man trivs med kvällstidningarnas form, innehåll och utgivnings-tid, och han gör det på bekostnad av stockholmsmorgontidningarna. Hans övriga mediekonsumtion är underhållningsinriktad, och han väljer ofta TV

som nyhetsmedium. Mot den bakgrunden ter dig sig närmast självklart att han har svårt att komma överens med stockholmsmorgontidningarna.

### *De tidningstroga - eller mediekonsumenterna*

De som väljer att regelbundet läsa såväl morgon- som kvällspress lever på många sätt i den bästa av världar. De utgör mellan en tredjedel och en fjärdedel av befolkningen, oavsett vilken indelning vi väljer. De är också relativt flitiga konsumenter av en rad andra typer av medier och medieutbud. Detta leder till tanken att de inte tilltalas speciellt vare sig av morgon- (oberoende av utgivningsort) eller kvällstidningar, utan att deras tidningsläsande bäst förstås som ett utslag av en allmän, vanemässig, mediekonsumtion.

### *Den stockholmska icke-läsaren*

Nästintill var femte stockholmare läser vare sig morgon- eller kvällspress regelbundet. Andelen icke-läsare är högre bland kvinnor än bland män, och högre bland de yngre än bland de äldre. Icke-läsarna utgör en stor del av de lågutbildade, och av dem som definierat sig själva som arbetare. Sett mot olika uppväxtmiljöer är dock andelen större bland dem som vuxit upp i jordbrukarhem än bland dem som vuxit upp i arbetarhem, trots att andelen icke-läsare är relativt stor även bland dem som vuxit upp i arbetarhem. Vidare är andelen icke-läsare hög bland sådana som bor i tvåpersonshushåll, och bland sådana som bor i lägenhet i flerfamiljshus. Icke-läsarna har lägre inkomst än snittet, de tycker att den egna ekonomiska situationen har försämrats under det senaste året och de tror inte att den kommer att förbättras under överskådlig tid (Kratz, 1991b).

Vad är det här för människor? Att andelen icke-läsare är hög bland dem som vuxit upp i jordbrukarhem innebär att det handlar om relativt nyinflyttade stockholmare (jordbrukare saknas ju i Stockholm). Att de oftare bor i parhushåll än ensamma indikerar antingen att de är rotade i staden så till vida att de funnit en partner, eller att de i bostadsbristens dagar delar lägenhet med en vän/väninna. De beskriver sig som arbetare, och de har inte mycket hopp till den egna ekonomin.

De ser oftare mycket än lite av underhållningsprogrammen på TV, och antingen mycket *eller* ingenting av kultur- och dokumentärprogram. Eftersom de oftare är kvinnor än män ser de oftast inte särskilt mycket, eller ingenting alls, av TV:s sportprogram. Stora andelar lyssnar på lokalradionyheter och ser Rapport på TV, en mindre andel lyssnar till Dagens Eko.

Till skillnad från riks-ickeläsaren har den stockholmska ickeläsaren oftare ingen tidningsprenumeration i hushållet - och detta gäller främst dem i åldersgruppen 30-49 år (Kratz, 1991b).

Dagens Nyheter är den tidning som icke-läsaren uppger sig läsa, i den mån han läser någon morgontidning. Endast en procent uppger sig läsa Svenska Dagbladet, mot 15 för Dagens Nyheter (Kratz, 1991b).

Den ovan skisserade gruppen skulle utgöra en kärna av en lokal morgontidnings läsekrets. Det är samma kategori som skulle värdera lokalanknutet och människoinriktat material mycket högt, och de skulle säga sig vara mycket intresserade av tidningens annonser (Björkqvist, 1988b; Kratz, 1990; Severinsson 1986, 1990). Uppenbarligen finner de inte vad de söker i de stockholmska morgontidningarna. Dessa ger inte samma möjlighet till identifikation som en lokal morgontidning kan göra, men sanningen att säga så saknas antagligen basen för det i den miljö som Stockholm erbjuder. Kvinnor för vilka hem, släkt, barn och bekanta är det viktigaste (jfr Rosengren, 1991) får ingen avsättning för detta intresse i den stockholmska medievärlden. Tidningen får ingen social funktion (jfr Jarlbro, 1988), och inbjuder följaktligen inte heller till regelbunden läsning.

### Konsekvenser

För att en tidning skall vara attraktiv måste den fungera i en individs liv. Ovan har vi sett hur stockholmsmorgontidningarna fungerar väl för ett samhällets vardagselit, men sämre för dem som befinner sig lägre i vardagshierarkin. Jag vill använda förledet *vardag* för att peka på en väsentlig punkt: det vi kallar elit är på intet sätt ett skikt bestående av företagsledare eller maktmänniskor med stora förtecken. Istället handlar det om den breda massa av relativt sett högutbildade människor som med självklarhet utgör en tyst del av samhällsdebatten, som förstår den och som finner den viktig. Utanför denna grupp, och utanför stockholmsmorgontidningarnas aktionssfär, faller människor som inte med samma självklarhet kan intressera sig för politisk och kulturell debatt, på det sätt dessa presenteras i Dagens Nyheter eller Svenska Dagbladet.

I Sverige som helhet är det mycket färre som faller utanför tidningarnas aktionsradier. Antagligen lever de lokala morgontidningarna (som har breda, allomfattande läsekretsar) just på det faktum att de är lokala. De beskriver skeenden och händelser på ett plan som ligger människorna nära, såväl fysiskt

som intressebaserat. Människan och tidningarna lever i samma värld. Det till Stockholm nyinflyttade sjukvårdsrådet kommer nog aldrig att känna sig lika hemmastadd i den abstrakta konstruktion som Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet kallar Sverige.

## Litteratur:

- Björkqvist, Karin (1988a) *Dagens Nyheter och Svenska Dagbladets läsare i Stockholm*. PM från Dagspresskollegiet nr. 2. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Björkqvist, Karin (1988b) *Tidningsläsning i Gästrikland - en presentation av en läsundersökning*. Arbetsrapport nr. 28. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Jarlbro, Gunilla (1988) *En kvalitativ studie av hur människor upplever tidningsinnehåll*. Arbetsrapport nr. 39. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Kratz, Charlotta (1990) *Tidningsläsning i sydöstra Skåne*. Arbetsrapport nr. 3. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Kratz, Charlotta (1991a) *Verklighetsval och kapital. En studie av det ekonomiska och det kulturella kapitalets betydelse för läsningen av stockholmsmorgontidningar utanför Stockholm*. Arbetsrapport nr. 6. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Kratz, Charlotta (1991b) *Från icke-läsare till allätare. Fyra läsartyper i Stockholm och i landsorten*. Arbetsrapport nr. 15. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Ohlsson, Anders (1989) *Politiska nyheter till nytta och nöje. En studie av varför vi tar del av nyheter om politik i press, radio och TV*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Rosengren, Anette (1991) *Två barn och eget hus. Om kvinnors och mäns världar i småsamhället*. Skrifter från Skaraborgs läns länsmuseum nr. 13. Stockholm: Carlssons.
- Severinsson, Ronny (1986) *Tidningsläsning i Södermanland*. Arbetsrapport nr. 13. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Severinsson, Ronny (1990) *Tidningsläsning i nordvästra Skåne*. Arbetsrapport nr. 2. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm: Liber förlag.
- Weibull, Lennart (1984) *Tidningsmarknaden i Stockholm. Tabellsammanställning från en undersökning gjord våren 1984*. Stencil. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.

# FÖRTROENDET FÖR MASSMEDIERNA

*Maria Elliot*

Massmedierna har inte bara en central ställning i det svenska samhället vad gäller räckvidd och genomslag. Massmediernas funktion som informationskälla, generellt och i anslutning till den politiska opinionsbildningen, har getts en framträdande betydelse i föreställningen om det demokratiska statsskicket. Människors bedömningar av mediernas möjligheter att förse dem med kunskapsbildande underlag är med andra ord av stort intresse, liksom publikens förtroende för medierna beträffande andra funktioner som medierna förväntas fylla.

Det finns anledning att skilja mellan publikens bedömning av mediernas trovärdighet som nyhetsförmedlare å den ena sidan och publikens förtroende som ett mer generellt förhållningssätt gentemot medierna å den andra. I förtroendet får fler faktorer inskrivas utöver synen på mediets renodlade trovärdighetskvaliteter. Också människors behov av ett visst medium, deras syn på dess funktioner och deras etablerade användning av det får tänkas spela in (jfr Elliot 1990).

När man uppger vilket förtroende man har för ett medium, innebär det med andra ord att det inte enbart är huvudsakligen rationellt baserade utvärderingar av mediet som styr. Med i bilden finns också tex allmänna föreställningar om och förväntningar på mediet, mer eller mindre omedvetna värderingar grundade på graden av behovstillfredsställelse mediet kan erbjuda och den känsla av trygghet som det välbekanta och invanda ger.

Vi har en del kunskaper om den svenska mediepublikens bedömningar av olika nyhetsmediers trovärdighetskvaliteter (se fr a Arvidson 1981 och Elliot

1989). Beträffande förtroendet för massmedierna finns data om allmänhetens förtroende för olika nyhetsmedier i Malmöområdet för tio år sedan (Arvidson 1981).

Sedan 1981 har emellertid mediasituationen förändrats, fr a på eterområdet. TV är inte längre något enhetligt begrepp - olika satellitförmedlade TV-kanaler av både svensk och utländsk härkomst samsas med de två svenska marksända TV-kanalerna i programtablåerna. Lokalradion har byggts ut och sänder i egen kanal.

I 1990 års SOM-undersökning ingick för första gången en fråga om förtroendet för ett urval stora svenska massmedier. Vi kan således datera upp våra kunskaper om medieförtroendet och samtidigt göra det utifrån ett riksrepresentativt underlag. De medier som ingått i undersökningen är den lokala morgonpressen, morgonpressen i Stockholm (i praktiken Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet), kvällspressen, Sveriges Television, riksradiation och lokalradiation. Svarspersonerna har för varje medietyp fått ta ställning till fem svarsalternativ som innebär mycket stort förtroende, ganska stort, varken stort eller litet, ganska litet och mycket litet förtroende.

### Förtroendet: en överblick

Inledningsvis en orientering om hur förtroendeandelar och förtroendeklimat ter sig för de olika medietyper som ingår i undersökningen. Balansmättet utgörs av differensen mellan andelen stort förtroende (mycket plus ganska stort) och andelen litet (mycket plus ganska litet). Balansvärdet väger med andra ord in båda de substantiella bedömningsaspekterna och fungerar därför som ett lätthanterligt sammanfattningsmått.

Vi kan först och främst konstatera att TV och riksradiation får de högsta andelarna förtroende. Efter de nationella etermedierna följer de lokala medierna, lokalpress och lokalradio. En bit längre ner i rangordningen hittar vi riksmorgontidningarna och i botten kvällstidningarna. Den riksspridda pressen får således lägst förtroende av de undersökta medietyperna samtidigt som de riksbaserade etermedierna får högst. Av balansmåtten framgår, att kvällspressen är den enda medietypen med negativ förtroendebalans, dvs andelen med litet förtroende överstiger andelen med stort.

Över hälften av de tillfrågade har valt det neutrala mittalternativet när det gäller den riksspridda morgonpressen. Med tanke på att dessa två tidningar i praktiken läses i mycket begränsad omfattning utanför Stockholm, är detta

**Tabell 1: Förtroendet för massmedierna (procent, balansmått)**

	Stort	Varken stort eller litet	Litet	Balans- mått	n
Riksradiön	75	21	4	+71	1527
Sveriges Television	67	27	6	+61	1535
Den lokala morgonpressen	61	33	6	+55	1498
Lokalradiön	59	32	9	+50	1519
Morgonpressen i Stockholm	33	53	14	+19	1389
Kvällspressen	19	38	43	-24	1478

Anmärkning: Stort förtroende motsvaras av andelarna mycket stort och ganska stort förtroende; litet förtroende motsvaras av andelarna mycket litet och ganska litet förtroende.

knappast ägnat att förvåna. Ser vi enbart till dem som regelbundet läser DN eller Svd (i och utanför Stockholm) är förtroendebalansen för Stockholms morgonpress mycket hög: +75, vilket är högre än motsvarande värde för lokalpressen bland lokaltidningsläsarna.

### Etermediernas genomslag

Etermediernas gynnsamma utfall i detta avseende i förhållande till dagspressen återkommer i mätningarna av människors värdering av innehållskvalitet. När publiken rangordnar de olika medietyperna efter upplevd förekomst av felaktiga eller missvisande uppgifter i nyhetsförmedlingen, får vi en mycket likartad bild med etermedierna mest positivt bedömda och kvällspressen mest negativt (Elliot 1989). Det vore emellertid förhastat att därav dra slutsatsen att förtroendet för massmedierna enbart bygger på föreställningen om hur korrekt nyhetsförmedlingen är. Samma rangordning kan förklaras med utgångspunkt i skilda bedömningskriterier för förtroende och korrekthet.

Beträffande de nationella etermedierna kan förtroendet i stor utsträckning förklaras av sådana faktorer som allmänt vedertagna uppfattningar och status i kombination med mediernas stora genomslagskraft och ställning i samhället.

Den tekniska formen, som simulerar en karaktär av direktupplevelse, underlättar sannolikt också förtroendet. Slutligen innebär TV:s och radions breda innehållsregister att de har möjlighet att svara mot många olika sorters behov.

### Förtroendet i olika grupper

Vi vet sedan tidigare att faktorer som kön, ålder och utbildning tenderar att spela roll för publikens användning av nyhetsmedierna (Weibull 1983). När det gäller människors syn på nyhetsförmedlingens trovärdighet har utbildning och ålder visat sig ha betydelse (Elliot 1989). Tabell 2 visar hur dessa faktorer skiktar förtroendet för medierna. (Tabellen redovisar enbart förtroendebalanserna; för en mer utförlig redovisning av detta och följande tabellunderlag se Elliot 1991).

**Tabell 2: Förtroendet för olika massmedier efter kön, ålder och utbildning (balansmått)**

	Kön:		Ålder:			Utb:		
	Män	Kv	15-29	30-49	50-75	Låg	Medel	Hög
Den lokala morgonpressen	+56	+54	+59	+53	+57	+54	+58	+54
Morgonpressen i Stockholm	+22	+17	+19	+24	+13	+5	+18	+39
Kvällspressen	-28	-21	-14	-27	-30	-8	-21	-45
Sveriges Television	+57	+65	+68	+63	+48	+62	+63	+59
Riksradiön	+70	+74	+72	+75	+64	+69	+73	+75
Lokalradiön	+46	+56	+41	+52	+61	+64	+53	+32

Kön spelar uppenbarligen en mycket begränsad roll för förtroendet för de olika medierna. Ålder skiktar däremot i större utsträckning. Skillnaderna mellan olika åldersgrupper är störst beträffande TV och lokalradio, men sambanden är av olika slag. Förtroendet för TV sjunker med ålder. Förtroendet för lokalradiön ökar i stället med ålder (men det gör å andra sidan lyssnandet också).



Det är lätt att tänka sig att de olika livsstilar, som finns förbundna med olika faser i livsloppet, gör sig gällande här. TV torde äga större relevans för en aktiv ung människa med högre krav på stimulans, tempo och nya upplevelser än den äldre människan, som i stället har större förutsättningar att uppskatta lokalradions kombination av trygga, välbekanta människor och miljöer och radiomediets invanda förutsägbara rutiner.

Utbildningsfaktorn visar de största variationerna i förtroendet för de olika massmedierna. Detta gäller dock bara för Stockholmstidningarna och lokalradion. Förtroendet för DN och SvD ökar med utbildning. Förtroendet för kvällspressen sjunker däremot - mycket påtagligt - med utbildning. Samma gäller lokalradion.

Å andra sidan läser högutbildade också kvällspress något mindre än andra grupper (Anshelm 1989) och riksmorgonpress mer än andra (Kratz 1991). Även här skulle alltså människors användning kunna vara den bakomliggande förklaringen.

### Medieanvändning och förtroende

Det ligger över huvudtaget nära till hands att relatera människors användning av ett medium till det förtroende de hyser för mediet i fråga. Tabell 3 visar hur det ser ut för lokaltidningarnas vidkommande.

**Tabell 3: Förtroendet för den lokala morgonpressen efter läsfrekvens lokaltidningar (balansmätt)**

Läsfrekvens	Balansmätt
1-4 dagar i veckan	+ 44
5-7 dagar i veckan	+ 62

Som framgår av tabellen varierar allmänhetens förtroende för lokalpressen rätt måttligt beroende på lokaltidningsläsningens omfattning. Läsning fem dagar i veckan eller mer ger dock en högre förtroendebalans än läsning fyra dagar i veckan eller mindre.

Man måste emellertid vara mycket försiktig med att dra slutsatser om vad som påverkar vad. Läsning och förtroende kan hänga samman på fler vis än ett. Den svenska tidningsmarknaden i kombination med våra kunskaper om vad som betingar människors tidningsval gör det rimligt att anta att förtroendet sannolikt spelar en underordnad roll vid människors val av morgontidning. Däremot kan läsningens omfattning delvis styras av förtroendet. Å andra sidan torde det ligga nära till hands för människor att hysa stort förtroende för den tidning de ofta läser och lärt känna, inte bara som en utvärdering av de journalistiska kvaliteterna utan också av andra skäl, t ex som en bekräftelse i efterhand av de val man träffat.

Om förtroendet för lokaltidningarna inte varierar speciellt mycket, ser det annorlunda ut för kvällspressen. Här skiljer sig förtroendet avsevärt med hänsyn till läsfrekvens.

**Tabell 4: Förtroendet för kvällspressen efter läsfrekvens kvällstidningar (balansmått)**

Läsfrekvens	Balansmått
Aldrig	-68
Mer sällan	-48
1-2 dagar/vecka	-23
3-5 dagar/vecka	+5
6-7 dagar/vecka	+20

Anmärkning: Med läsning avses läsning av *minst* en kvällstidning *minst* angiven frekvens.

Vi ser att förtroendebalansen faller från +20 bland de som läser kvällspress dagligen eller nästan dagligen ner till -68 bland de som uppger att de aldrig läser kvällstidningar. Denna användningsrelaterade variation i förtroendebalansen visar sig vid en kontroll vara mycket påtaglig även i olika ålders- och utbildningsgrupper, även om den slår igenom allra starkast bland de äldre och de högutbildade.

En ytterligare kontroll i form av en jämförelse av variationen i förtroendet efter ålder och utbildning i olika användningsgrupper visar att betydelsen av

utbildning består, även om den försvagas bland de regelbundna kvällstidningsläsarna. Beträffande åldern är betydelsen mer oklar; variationer finns i olika läsfrekvenskategorier men de bildar inget entydigt mönster.

Sammanfattningsvis kan således främst utbildning och läsfrekvens sägas hänga samman med förtroendet för kvällspressen.

Förtroendet för etermedierna efter olika lyssnar- och tittarvanor visas i tabell 5. Av praktiska skäl måste måttet på användning relateras till nyhetsprogrammen i de olika medierna. (Detta skall emellertid inte tolkas som om det enbart är nyhetsförmedlingen som har betydelse för människors förtroende för etermedierna - även om nyheterna torde spela en viktig roll.)

**Tabell 5: Förtroendet för etermedierna efter tittar/lyssnarfrekvens nyheter (balansmått)**

Användnings- frekvens	STV	Riks- radion	Lokal- radion
Aldrig	*	+52	+3
Mer sällan	+51	+71	+37
1-2 dag/vecka	+62	+73	+49
3-4 dag/vecka	+64	+82	+73
5-6 dag/vecka	+66	+74	+63
Dagligen	+58	+81	+72

\* n-talet medger inte jämförelser.

**Anmärkning:** Användningen gäller de långa nyhetsprogrammen i STV, Dagens Eko i riksradiation och nyheter allmänt i lokalradiation.

För STV:s del är variationerna av mindre storlek: förtroendet för TV är stort i samtliga användarkategorier, även den som tittar minst på Aktuellt och Rapport (de som aldrig tittar är för få för att kunna ingå i jämförelsen).

Lyssnarvanorna beträffande Dagens Eko spelar också mindre roll. Här är det främst mellan användare och icke-användare som skiljelinjen går. Det bör emellertid framhållas, att även de som aldrig lyssnar på Dagens Eko ändå

hyser stort förtroende för riksradien. Antingen baserar denna grupp sitt förtroende på annat än Dagens Eko, eller så är Ekots anseende högt även bland icke-lyssnare - eller (mest troligt) så är båda förklaringarna giltiga.

Förtroendet för lokalradion uppvisar störst variationer jämfört med de övriga etermedierna. Även här faller de som aldrig lyssnar på nyheter ut, men mer markant än vad som var fallet beträffande riksradien. Om förtroendet bland lokalradions regelbundna lyssnare nästan ligger på riksradiens nivå, tappar man hastigt förtroendekapital bland de som lyssnar mindre ofta eller inte alls.

En kontroll av betydelsen av användning av lokalradionyheter i olika åldersgrupper visar att effekten försvagas något med stigande ålder men fortfarande är påtaglig. Samma kan sägas gälla för användningens effekt i olika utbildningsgrupper: betydelsen är mest framträdande bland de lågutbildade.

Den ålderseffekt vi kunde se för lokalradions del i tabell 2 försvagas med andra ord om man tar hänsyn till användningsfrekvensen. Utbildningens betydelse kvarstår emellertid i stort sett oförändrad vid en sådan kontroll.

### Politisk ideologi och social grupp

Traditionellt kopplas gärna partipolitiska hänsynstaganden till människors bedömningar av nyhetsmedierna. Dagspressen opererar under partisignatur, etermedierna anses på många håll ha kopplingar till den socialdemokratiska regeringen.

Vidare har man ofta diskuterat partiskhet i nyhetsförmedlingen utifrån just det partipolitiska perspektivet - ett synsätt som kan tänkas gå igen i människors förtroende för olika nyhetsmedier.

Tabell 6 visar hur förtroendebalanserna för massmedierna ser ut, dels beroende på svarspersonernas partisympati, dels beroende på vilken social grupp de själva uppgivit att de tillhör.

Förtroendet för medierna tycks i stor utsträckning vara en klassfråga, åtminstone när det gäller Stockholmstidningarna och lokalradion. Högre tjänstemän och akademiker hyser större förtroende än andra för DN och SvD, och tar mycket kraftigt avstånd från kvällspressen (ingen annan grupp visar så negativa förtroendevärden) och (fast mildare) från lokalradion. Lokalradion har i stället sitt förtroendekapital hos framför allt jordbrukare, men också arbetare. Samma grupper har ett betydligt svalare förhållande till de statuspräglade riksmorgontidningarna. (Här gör sig sannolikt utbildningsskillnaderna

gällande, vi återfinner i stor utsträckning högutbildade bland de högre tjänstemännen och akademikerna och lågutbildade bland arbetar- och jordbrukargrupperna.)

**Tabell 6: Förtroendet för massmedierna efter social grupp och partisympati (balansmåt)**

<i>Social grupp</i>	Arbetare	Jordbrukare	Tjänstemän	Högre tjänstemän/ak.	Egna företagare
Den lokala morgonpressen	+57	+49	+58	+51	+53
Morgonpressen i Stockholm	+4	-5	+32	+49	+32
Kvällspressen	-3	-44	-40	-64	-23
Sveriges Television	+68	+56	+58	+51	+56
Riksradiön	+75	+71	+73	+71	+66
Lokalradiön	+61	+76	+46	+18	+45

<i>Partisypati</i>	v	s	c	fp	m	kds	mp
Den lokala morgonpressen	+52	+60	+56	+57	+58	+50	+55
Morgonpressen i Stockholm	+12	+14	+11	+35	+35	+12	+12
Kvällspressen	-28	-10	-30	-30	-37	-48	-3
Sveriges Television	+48	+68	+64	+67	+58	+52	+65
Riksradiön	+67	+77	+71	+77	+70	+78	+77
Lokalradiön	+44	+61	+60	+47	+39	+58	+57

Förtroendemönstren mot bakgrund av social grupptillhörighet sammanfaller med andra ord i stor utsträckning med statuskillnader medier emellan. Vi ser samma tendenser, fast i mycket svagare grad, också beträffande TV. Givetvis finns andra faktorer med i sammanhanget, men tydligt är att kulturellt betingade normer tillåts finnas med i spelet.

(Beträffande kvällstidningarna skulle en partipolitisk faktor också kunna tänkas göra sig gällande. Arbetare avviker påtagligt från övriga grupper genom en relativt sett positiv inställning till kvällstidningarna. Detta skulle kunna förklaras av Aftonbladet, som får utgöra det socialdemokratiska inslaget i tidningsläsningen för många arbetare. Men även frånsett de regelbundna läsarna av Aftonbladet uppvisar arbetargruppen en relativt sett gynnsam inställning till kvällspressen. Uppenbarligen spelar socio-kulturella faktorer större roll här än partipolitiska.)

Förtroendemönstren i de olika partisympatisörsgrupperna bekräftar att det i stor utsträckning är socialdemokrater som hyser en försonligare inställning till kvällstidningarna. Även miljöpartister har en mindre ogynnsam attityd till kvällspressen än andra grupper.

Beträffande lokalradion återkommer mönstret vi såg i samband med social gruppstillhörighet. Lokalradion har sitt stöd bland socialdemokrater och centerpartister. De moderata partisympatisörerna är mest svala i sitt förhållnings-sätt.

Förtroendet för Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet är störst bland respektive tidnings traditionella partisympatigrupp: folkpartister respektive moderater.

De medier som i mycket liten utsträckning skiktas av olika typer av gruppstillhörigheter är riksradiation och framför allt lokalpressen. Det senare ter sig logiskt mot bakgrund av lokaltidningarnas allmängiltiga relevans för människor. Det finns inte någon egentlig anledning till varför några grupper skulle avvika i sitt förtroende för lokalpressen. Beträffande riksradiation spelar det sannolikt roll att det rör sig om ett sedan länge accepterat medium med hög penetreringsgrad i den svenska vardagen och utan någon särskild profilering. Riksradiation erbjuder en nisch åt alla smakriktningar och behov.

Någon koppling mellan förtroende för riksradiation och TV å ena sidan och socialdemokratisk partisympati å den andra kan vi under alla omständigheter inte finna i materialet. Den partipolitiska kopplingen ger sig främst till känna när det gäller Stockholms morgontidningar.

## Medieprofiler

Avslutningsvis skall vi helt kort titta på hur likartade bedömningar människor gör av de olika medietyperna. Tanken är att undersöka om man kan urskilja

olika profiler, dvs att människor tenderar att sortera in medierna i olika grupper när det gäller förtroendet.

I tabell 7 visas hur starka sambanden är mellan förtroendet för olika medier. Måtten är korrelationskoefficienter (Pearson's  $r$ ) som kan variera mellan  $-1$  och  $+1$  för varje parvisa mediekombination.  $+1$  ger ett perfekt samband, dvs förtroendet för de båda medierna är exakt likadant.  $-1$  innebär att förtroendet är helt olikartat.

**Tabell 7: Sambanden mellan förtroendet för olika massmedier (korrelationskoefficienter)**

	Den lokala morgonpressen	Morgonpressen i Sthlm	Kvällspressen	Sveriges Television	Riksradiation	Lokalradiation
Den lokala morgonpressen	-	.37	.25	.42	.43	.40
Morgonpressen i Sthlm		-	.16	.24	.32	.13
Kvällspressen			-	.33	.16	.28
Sveriges Television				-	.70	.50
Riksradiation					-	.50
Lokalradiation						-

De högsta sambanden återfinnes mellan TV och riksradiation. De tre etermedierna visar överlag höga samband sinsemellan. Andra höga samband syns mellan lokalpressen å ena sidan och samtliga etermedier å den andra - har man förtroende för lokalpressen har man med andra ord också ofta förtroende för TV, riksradiation och lokalradiation.

Det är således något större likhet mellan människors förtroende för lokalradiation och de nationella etermedierna än mellan lokalradiation och lokalpressen. Det innebär att medieformen tycks ha viss betydelse i det här sammanhanget,

antingen substantiellt i sig eller genom att låta TV:s och riksradios förtroende "smitta av sig" på andra etermedieformer. Finns en lokal dimension i förtroendet tillåts den i så fall inte spela större roll än formfaktorn och riksmidiernas prestige.

Frånsett TV-riksradion verkar det emellertid inte finnas några uttalade profiler när det gäller förtroendet för medierna. Det beror inte på att samband saknas; det är snarare på grund av alltför många höga samband som distinkta profiler inte låter sig urskiljas. Det ligger närmare till hands att peka på vissa avsaknader av samband.

Framför allt kvällspressen faller ut ur mönstret. Kvällspressen visar inte särskilt starka samband med något annat medium, men sambandet är relativt sett minst svagt när det gäller TV. (Ser vi till de båda medietypernas funktioner ser vi likheter bl a i underhållningsambitionen.) Stockholms morgonpress och riksradiation, två prestigeladdade nyhets- och kulturförmedlare, visar förhållandevis svaga kopplingar till kvällstidningarna. Stockholms morgontidningar och lokalradion hänger inte heller samman i särskilt stor utsträckning.

Bilden av socio-kulturella faktorer och användningsvanor som bakgrund till förtroendet kan således kompletteras med antydningar om att medieformen, mediefunktionen och mediets samhälleliga status också spelar roll.

## Litteratur:

- Anshelm, Magnus (1989): "Massmediernas räckvidd under ett decennium". I Lennart Weibull och Karin Björqvist: *Dagspressen och dess läsare*. Almqvist & Wiksell International.
- Arvidson, Peter (1981): *Tror vi på våra massmedier?* Psykologiskt försvar nr 109. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
- Elliot, Maria (1989): "Mediernas trovärdighet". I Lennart Weibull och Karin Björqvist: *Dagspressen och dess läsare*. Almqvist & Wiksell International.
- Elliot, Maria (1990): *Förtroendet för medierna*. Arbetsrapport, Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Elliot, Maria (1991): *Förtroendekapital i förskingring*. SIM-rapport nr 2/91. Svensk Informations Mediecenter.
- Kratz, Charlotta (1991): *Verklighetsval och kapital*. Arbetsrapport, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1983): *Tidningsläsning i Sverige*. Liber förlag.



# KÄRNKRAFTEN - EN FRÅGA OM FÖRTROENDE

*Sören Holmberg*

Argumentets primat är ett hedervärt rationalistiskt stridsrop. En debatt bör vinnas av den sida som har de bästa sakargumenten. Att det inte alltid blir så i verkligheten är välkänt. Personangrepp lönar sig t ex ibland bättre än mödosam sakargumentation. I den bästa av alla världar bör det naturligtvis inte vara så. Men nu är det så, och istället för att beklaga oss över att terrängen inte stämmer överens med kartan bör vi fundera på varför argumentets primat inte alltid gäller.

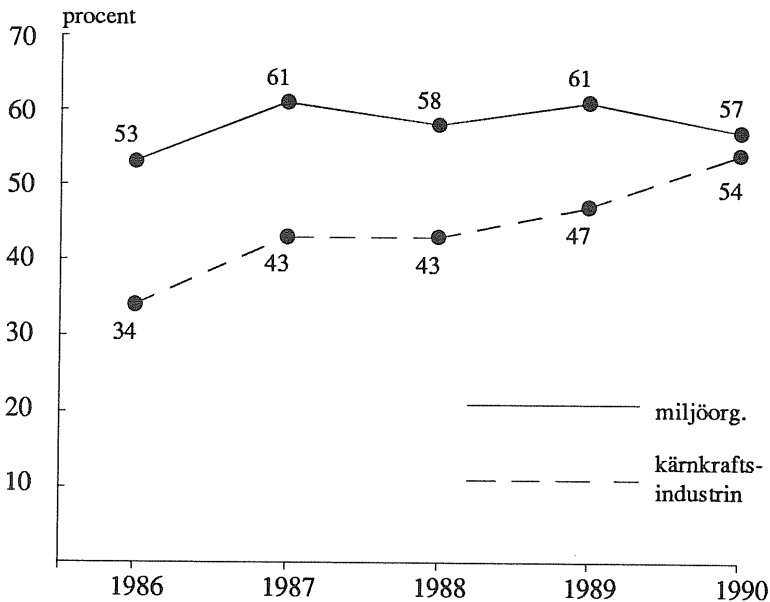
Det enklaste och mest övertygande svaret återfinns inom masskommunikationsforskningen. Och svaret är att människor i en debatt- eller opinionsbildningssituation inte bara påverkas av vad som sägs utan också av vem som säger det. Kommunikationsmodellens sändare och eventuella budbärare spelar en viktig roll vid sidan av budskapen. Människor påverkas lättare av en sändare/budbärare som de uppskattar och har förtroende för. Det är därför personangrepp och ifrågasättande av sändare/budbärare kan vara så effektiva. Lyckas man rubba mottagarnas förtroende för sändaren kan halva slaget vara vunnet.

Människors förtroende eller brist på förtroende för olika aktörer i en samhällsdebatt är m a o ett viktigt fenomen att studera om man vill följa en opinionsbildningsprocess. I detta kapitel skall den insikten appliceras på den svenska kärnkraftsdebatten. Förtroendedimensionen är extra relevant i kärnkraftsfrå-

gan eftersom få människor har direkt kontakt eller kunskap om de tekniskt-naturvetenskapliga sidorna av kärnkraften. De flesta av oss måste förlita oss på vad mer insatta experter säger om kärnenergis faror och välsignelser.

I SOM-undersökningarna har vi årligen sedan 1986 frågat om svenska folkets förtroende för den energi- och kärnkraftsinformation som olika grupper står för. De utvalda grupperna är miljöorganisationer, kärnkraftsindustrin, regeringen, forskare, journalister och statliga myndigheter. Högst förtroende bland dessa grupper åtnjuter forskarna. Kring 80 procent av svenska folket anger varje år att de har ett mycket eller ganska stort förtroende för forskarnas information i energi- och kärnkraftsfrågor. På sista plats med lägst förtroende kommer journalisterna. I SOM-studien 1990 var det endast 18 procent av svarspersonerna som uppgav att de hade ett mycket eller ganska stort förtroende för journalisternas energi- och kärnkraftsinformation.

**Figur 1: Andel svenskar med ett mycket stort eller ganska stort förtroende för energi och kärnkraftsinformation från miljöorganisationer resp. kärnkraftsindustrin**



Kommentar: Analysen bygger på resultaten i tabell 1.

**Tabell 1: Förtroendet för olika aktörer i kärnkraftsfrågan (procent)**

*Fråga: "Hur stort förtroende har du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?"*

	andel som svarar mycket stort eller ganska stort förtroende				
	SOM86	SOM87	SOM88	SOM89	SOM90
miljöorganisationer	53	61	58	61	57
kärnkraftsindustrin	34	43	43	47	54
regeringen	49	49	45	35	33
forskare	76	81	81	81	81
journalister	15	19	25	25	18
statliga myndigheter	37	37	40	33	34

**Kommentar:** Frågan innehöll också svarsalternativen ganska litet respektive mycket litet förtroende.

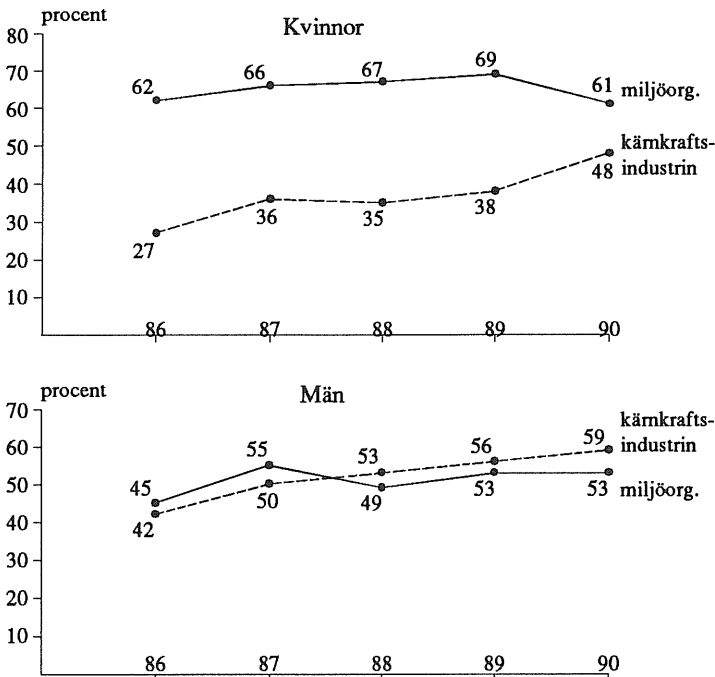
Motsvarande siffror är något men inte mycket högre för regeringen (33 procent 1990) och statliga myndigheter (34 procent 1990). Regeringens resultat är speciellt bekymmersamt eftersom det fallit mycket kraftigt under senare år - från 49 procent 1986 och 1987 till 33 procent 1990. En möjlig tolkning är att det allmänna opinionsraset för socialdemokraterna drog ned tilltron till regeringen i kärnkraftsfrågan. En annan omvänd tolkning är att socialdemokraternas kärnkraftspolitik ledde till ett minskat förtroende för regeringen och därmed bidrog till opinionsnedgången. Resultat som kommer att redovisas senare i tabell 3 gör den första tolkningen mer trovärdig än den senare.

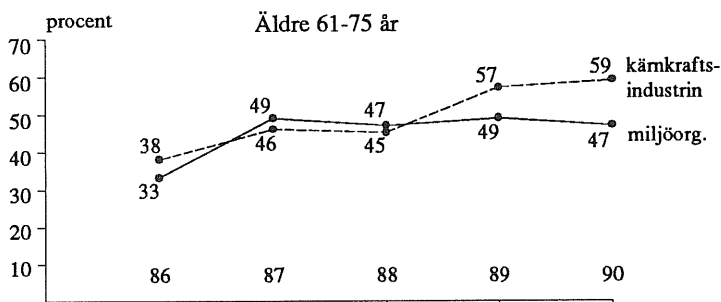
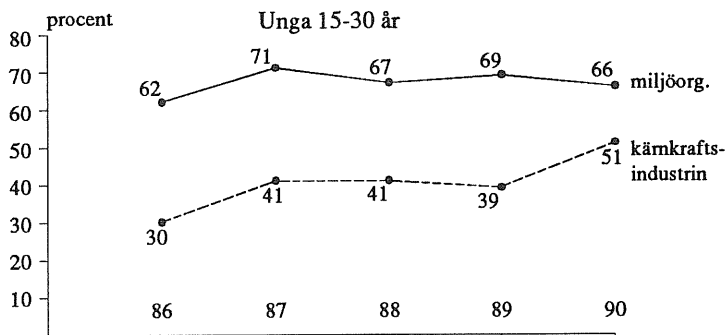
Förtroendet för energi- och kärnkraftsinformation från miljöorganisationer och kärnkraftsindustrin låg på ungefär samma nivå 1990 - kring 55 procent av folket angav att de hade ett mycket eller ganska stort förtroende för respektive grupps information. Vägen fram till dessa relativt goda siffror har emellertid varit mycket olika för miljöorganisationerna och kärnkraftsindustrin. Miljöorganisationernas förtroendesiffror har legat på samma nivå hela tiden - ingen trend uppåt men heller ingen nedåtgående kurva. Kärnkraftsindustrin däremot kan uppvisa en klart uppåtgående förtroendekurva, från 34 procent som uppgav ett mycket eller ganska stort förtroende Tjernobylåret 1986 över cirka

45 procent åren 1987-1989 till 54 procent 1990.

Kärnkraftsindustrin har ökat sitt förtroendekapital i alla sociala grupper, även bland grupper där kärnkraftsmotståndet är som starkast. Bland t ex kvinnor och ungdomar är förtroendet för miljöorganisationernas kärnkraftsinformation fortfarande större än förtroendet för motsvarande information från kärnkraftsindustrin, men avståndet minskar. Bland män och äldre personer har kärnkraftsindustrin redan sedan flera år tillbaka ett större förtroende än miljöorganisationerna när det gäller energi- och kärnkraftsinformation (se figur 2).

**Figur 2: Förtroende för information från miljöorganisationer respektive kärnkraftsindustrin efter kön och ålder**





**Kommentar:** Resultaten bygger på den intervjufråga som redovisas i tabell 1 och visar andelen personer som svarat mycket eller ganska stort förtroende för miljöorganisationer resp. kärnkraftsindustrin när det gäller information om energi och kärnkraft.

Ökningen i förtroendet för kärnkraftsindustrins information har gått hand i hand med att andelen kärnkraftsanhängare vuxit i opinionen. Andelen människor som vill utnyttja kärnkraften efter år 2010 (=kärnkraftsanhängare) har ökat kontinuerligt i SOM-mätningarna, från 29 procent 1986 till 55 procent 1990. Parallelliteten i opinionsförändringen är slående och illustrerar den starka kopplingen mellan budskap och sändare i kärnkraftsfrågan. Någon enkel möjlighet att särskilja vad som är orsak och vad som är verkan finns inte.

Den rimligaste tolkningen av sambandet är att sändarförtroende och budskap influerar varandra ömsesidigt. Ökat förtroende för kärnkraftsindustrin underlättar spridningen av kärnkraftspositiva attityder. Fler kärnkraftsanhängare tenderar att leda till en ökad tilltro till kärnkraftsindustrin.

Kopplingen mellan kärnkraftsåsikt och grad av förtroende för kärnkraftsindustrin är inte enbart ett fenomen som uppträder i aggregerade tidsserier. Resultaten i tabellerna 2 och 3 demonstrerar att sambandet mellan sakåsikt och aktörsförtroende även är mycket starkt på individnivå. Kärnkraftsmotståndare tenderar att ha ett klart lägre förtroende för kärnkraftsindustrin och ett klart högre förtroende för miljöorganisationer än kärnkraftsanhängare. Korrelationen mellan kärnkraftsåsikt och grad av förtroende för kärnkraftsindustrin respektive miljöorganisationer är i båda fallen kring .45 fast med olika förtecken. Ju snabbare man vill stoppa kärnkraften desto mer förtroende har man för miljöorganisationer (positiv korrelation) och desto mindre förtroende för kärnkraftsindustrin (negativ korrelation).

**Tabell 2: Andel personer med ett mycket eller ganska stort förtroende för energi- och kärnkraftsinformation från miljöorganisationer resp. kärnkraftsindustrin bland människor med olika kärnkraftsåsikter**

<i>kärnkraftsåsikt</i>	<i>miljöorganisationer</i>					<i>kärnkraftsindustrin</i>				
	86	87	88	89	90	86	87	88	89	90
stoppa omedelbart	78	87	81	84	82	8	14	11	12	14
avveckla snabbare än till 2010	74	84	86	89	83	17	20	15	14	27
avveckla till 2010	52	71	70	76	77	34	33	32	32	42
avveckla långsammare än till 2010	32	49	52	57	55	38	59	59	63	60
använd kärnkraften	21	34	31	33	39	68	81	74	75	76
samtliga	53	61	58	61	57	34	43	43	47	54

**Tabell 3: Sambandet mellan kärnkraftsåsikt och förtroende för olika gruppers information i energi och kärnkraftsfrågor (produktmomentkorrelationer)**

	1986	1987	1988	1989	1990	Sambandets riktning
miljöorganisationer	.46	.45	.46	.46	.40	KK-motståndare mest förtroende
kärnkraftsindustrin	-.48	-.50	-.51	-.50	-.42	KK-anhängare mest förtroende
regeringen	-.21	-.19	-.17	-.06	-.09	KK-anhängare mest förtroende
forskare	-.15	-.18	-.12	-.16	-.17	KK-anhängare mest förtroende
journalister	.11	.09	.16	.17	.05	KK-motståndare mest förtroende
statliga myndigheter	-.23	-.23	-.21	-.12	-.19	KK-anhängare mest förtroende

**Kommentar:** Kärnkraftsåsikter har mätts med en femställig fråga med svarsalternativ från att omedelbart stoppa kärnkraften till att använda kärnkraften, inte avveckla den. Positiva korrelationer indikerar att kärnkraftsmotståndarna tenderar ha mer förtroende för den relevanta gruppens information än kärnkraftsanhängarna. Negativa korrelationer visar det motsatta, att kärnkraftsanhängarna har mer förtroende än kärnkraftsmotståndarna.

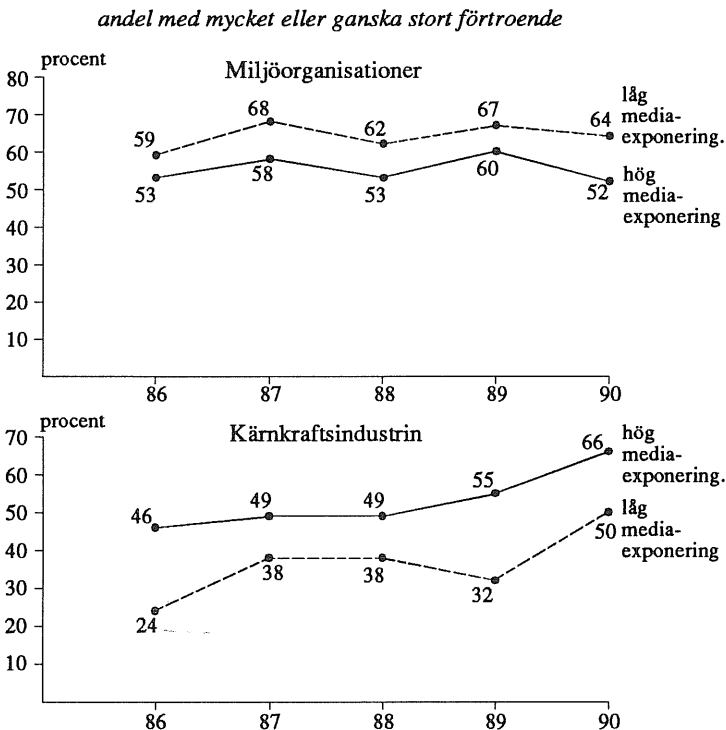
Kopplingen mellan kärnkraftsåsikt och grad av aktörsförtroende är lägre för övriga grupper vi undersökte. Men de mönster som framträder är mycket stabila. Kärnkraftsanhängare tenderar att ha ett större förtroende än kärnkraftsmotståndare för kärnkraftsinformation från regeringen, statliga myndigheter och forskare.

När det gäller regeringen har korrelationen mellan kärnkraftsåsikt och förtroende minskat relativt klart under åren 1989 och 1990, vilket kan tolkas som att nedgången i tilltron till regeringens kärnkraftsinformation mindre har orsakats av regeringens kärnkraftspolitik och mer av det allmänna opinionsraset för socialdemokraterna.

Den grupp, förutom miljöorganisationer, som kärnkraftsmotståndare tenderar att ha mer förtroende för än kärnkraftsanhängare är journalister. Skillnaderna

är små men återfinns under alla undersökta år. En verklighetsbakgrund till den relativt höga uppskattningen av journalister bland kärnkraftsmotståndare, och den relativt lägre uppskattningen bland kärnkraftsanhängare, kan vara att mediebevakningen och medieopinionen under de aktuella åren kan ha uppfattats som något mer kärnkraftsnegativ än folkopinionen. Forskningen kring kärnkraften i massmedierna ger stöd för det rimliga i en dylik tolkning (Asp(1986), Westerståhl o Johansson(1990) och Hedberg(1991)).

**Figur 3: Mediaexponering och förtroende för energi- och kärnkraftsinformation från miljöorganisationer resp. kärnkraftsindustrin**



**Kommentar:** Mediaexponeringsmättet bygger på en serie frågor om frekvensen i lyssnandet på Dagens Eko resp. tittandet på Aktuellt och Rapport och regelbundenheten i läsandet av morgontidning. Resultaten visar andelen svarspersoner som angav att de hade ett mycket eller ganska stort förtroende för energi- och kärnkraftsinformation för resp. grupp.



Den viktigaste kanalen för att nå ut med information i kärnkraftsfrågor är naturligtvis via massmedia. Det är också via massmedia som olika aktörer når störst publik när de försöker att stärka sitt publika förtroende. Mot den bakgrunden är resultaten i figur 3 glädjande för kärnkraftsindustrin och bekymmersamma för miljöorganisationerna. De visar nämligen att förtroendet för kärnkraftsindustrins information är störst bland de människor som tar mest del av innehållet i seriösa medier. För miljöorganisationer är resultatet det omvända. Förtroendet för miljöorganisationernas kärnkraftsinformation är störst bland personer som tar minst del av vad som står i morgontidningarna, sägs i Ekot eller visas i Aktuellt och Rapport. Ju lägre medieexponering för seriösa nyhetsmedier desto större förtroende för miljöorganisationernas kärnkraftsinformation. Eller mer satt på sin spets - ju mer människor tar del av innehållet i seriösa nyhetsmedier desto mindre förtroende har de för olika miljöorganisationers information i energi- och kärnkraftsfrågor.

Huvudresultatet i denna studie är tvåfaldigt. Det första är att kärnkraftsanhängarna håller på att vinna slaget om kärnkraftsopinionen i Sverige. Ett av de mest framgångsrika medlen i den kampen har varit ett stärkt publikt förtroendekapital för kärnkraftsindustrin. Det andra huvudresultatet är den nära koppling som finns i kärnkraftsfrågan mellan sakåsikter och aktörsförtroende. Argumentets primat är inte allena rådande i folkopinionen. Tilltron till kärnkraftsfrågans olika aktörer spelar också en stor roll för åsiktsbildningen. Och så måste och bör det kanske vara i en komplicerad fråga som kärnkraften.

## Litteratur:

- Asp, K., 1986. *Måktiga massmedier*. Akademitratur
- Hedberg, P., 1991. *Kärnavfallsfrågan i svenska massmedier*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
- Holmberg, S. och Asp, K., 1984. *Kampen om kärnkraften*. Liber
- Westerståhl, J och Johansson, F., 1991. *Perceptioner av forskarnas kärnkraftsåsikt* i Holmberg, S och Weibull, L. (red), 1991. *Politiska opinioner*. SOM-rapport 6, Göteborgs universitet
- Westerståhl, J. och Johansson, F., 1990. *Vad har hänt med kärnkraftsopinionen?* SNS-förlag



# SNACKA GÅR JU

## - MEN VEM HANDLAR MILJÖVÄNLIGT?

*Martin Bennulf och Mikael Gilljam*

”Låt oss erkänna det först som sist: Vi som skrivit den här boken lever inte som vi lär!...Det är fullt att inte leva som man lär. Man skall inte kasta sten när man sitter i glashus.”

Med denna bekännelse och självkritik inleds Naturskyddsföreningens försäljningssuccé *Handla miljövänligt. Vardagshandbok för en bättre miljö* som utkom första gången 1988 och som hittills har sålt i cirka 300 000 exemplar. Handboken är den mest kända men långt ifrån enda vägledning som numera finns att tillgå när det gäller konsten att värna om miljön. Under senare år har diverse myndigheter, organisationer och näringsidkare bestått svenska folket med en strid ström av kataloger, handböcker och broschyrer om miljövänligt handlande. Merparten naturligtvis tryckta på oblekt eller i vart fall klorfritt papper.<sup>1</sup>

Under andra halvan av 1980-talet har miljöfrågorna fått ett rejält uppsving - både i och utanför politiken. Massmedierna har ägnat stor uppmärksamhet åt miljöproblem och ”miljökatastrofer”, svenska folket tycker sedan mer än ett halvt decennium tillbaka att miljön är en av de absolut viktigaste frågorna att göra någonting åt, och miljöpartiet de gröna lyckades i ”miljövalet” 1988 bli den första nykomlingen i riksdagen på 70 år. Allehanda råd och rekommendationer om hur man slår vakt om den egna vardagsmiljön är med andra ord bara ett av många tecken på att miljöfrågorna har fått ökad betydelse i samhället.<sup>2</sup>

Svenska folket har en generell sett positiv inställning till olika åtgärder för att värna om miljön. Val- och opinionsundersökningar från det senaste decenniet visar att det finns en klar majoritet bakom konkreta förslag som att skärpa

regleringen av det privata näringslivet för att skydda hälsa och miljö, förbjuda kemiska bekämpningsmedel i jord- och skogsbruk, stoppa privatbilismen i innerstäderna och skrinlägga planerna på en utbyggnad av kolkraften. De enda undantagen från den allmänna bilden är den ljumma inställningen till förslaget att sänka hastigheten på vägarna och den klara majoritet som är emot att höja bensinskatten för att förbättra miljön. I ord och tanke är svenskarna alltså på det hela taget ett miljömedvetet folk.<sup>3</sup>

Men hur är det i praktiken? Vad döljer sig egentligen bakom de vackra orden? Eller - för att uttrycka det med socialpsykologisk terminologi - hur står det till med överensstämmelsen mellan miljöåsikter och miljöbeteende?

I 1990 års SOM-undersökning ingick en serie frågor som avser att mäta i vilken utsträckning svenska folket "handlar" miljövänligt. Vi frågade bl a om frivillig hastighetssänkning vid bilkörning, köp av plastflaskor respektive miljömärkta varor samt hanteringen av uttjänta batterier, glasflaskor och tidningar.<sup>4</sup> Med utgångspunkt från dessa självuppskattningar av det miljövänliga beteendet kommer tre huvudfrågeställningar att analyseras.

Den första frågeställningen gäller omfattningen och inriktningen av det miljövänliga handlandet. Hur många "verkliga" miljövänner finns det i Sverige och på vilka olika sätt drar de sina strån till stacken för en bättre miljö? Är det exempelvis vanligare att lämna tidningar till pappersåtervinning än att slänga tomglas i återanvändningsbubblor? En intressant fråga är också om det finns en urskiljbar grupp av "renlevnadsmänniskor" som svarar för merparten av det miljövänliga handlandet eller om så gott som alla är med och regelbundet gör åtminstone någon eller några insatser för miljön.

Frågeställning nummer två innebär en genomgång av vilka det är som handlar respektive inte handlar miljövänligt. Är det kvinnor eller män som i störst utsträckning värnar om miljön? Är det den unga slit-och-släng-generationen som med tanke på framtiden trots allt handlar mest miljövänligt? Eller är det den äldre och mer sparsamma och eftertänksamma generationen som tar det största ansvaret för miljön? Är det i första hand storstadsmänniskor eller landsbygdsbor som följer råden i miljöhandböckerna? Och hur är det med de olika partiernas sympatisörer? Är det självklart att det är de s k gröna partiernas sympatisörer som betar sig mest miljövänligt?

Uppsatsens tredje och sista frågeställning gäller det eventuella "stenkastandet i glashuset", dvs överensstämmelsen mellan människors miljöåsikter och miljöbeteende. I vilken utsträckning lever svenskarna som de lär när det gäller

åtgärder för att värna om miljön? Är det vanligare att "snacka" än att handla miljövänligt? Hur pass sällsynt är det att göra självupppoffrande insatser för miljön utan att göra väsen av sig?

### Miljöbeteendeligan

De sammanlagt tio frågorna om miljöbeteende i 1990 års SOM-undersökning var uppdelade i två grupper. Den första gruppen omfattade sex *personliga* beteenden och inleddes med frågan *Hur ofta gör Du personligen nedanstående saker?*. De beteenden vi frågade om var att "av miljöskäl sänka hastigheten vid bilkörning", "köpa drycker i plastflaskor", "äta biodynamiskt odlade grönsaker", "plocka upp skräp som påträffas i naturen", "välja att gå eller cykla istället för motordriven transport" samt "köra egen bil till och från arbetet eller skolan". Den andra gruppen innehöll fyra *hushållsbeteenden* och inleddes med frågan *Hur ofta görs nedanstående saker i Ditt hushåll?*. Frågorna gällde att "handla miljömärkta varor", "lämna tidningar till pappersåtervinning", "slänga uttjänta batterier i särskilda behållare eller återlämna dem till affären" samt "slänga tomglas, som ej är returglas, i särskilda behållare". Undersökningspersonerna fick välja mellan de fem svarsalternativen "aldrig", "ibland", "ganska ofta", "mycket ofta" och "alltid". I tabell 1 redovisas "miljöbeteendeligan" så som den såg ut på hösten 1990. De tio beteendena har här rangordnats efter andel personer som uppgav att de alltid eller mycket ofta handlar miljövänligt.<sup>5</sup>

Svenska folket är enligt egen uppgift bäst på att avstå från att köpa drycker i plastflaskor och att slänga uttjänta batterier i särskilda behållare (81 respektive 78 procent svarade alltid eller mycket ofta). Dessutom finns en stor grupp som säger att de alltid eller mycket ofta lämnar tidningar till pappersåtervinning (69 procent), slänger tomglas i särskilda behållare (65 procent) respektive avstår från att köra bil till arbetet eller skolan (45 procent). Övrigt miljövänligt handlande verkar inte vara lika utbrett. En knapp fjärdedel uppger att de alltid eller mycket ofta handlar miljömärkta varor (24 procent), går eller cyklar istället för att nyttja motorfordon (23 procent) respektive plockar skräp i naturen (22 procent). Var tionde svensk äter alltid eller mycket ofta biodynamiskt odlade grönsaker (10 procent) respektive sänker hastigheten vid bilkörning av hänsyn till miljön (10 procent).<sup>6</sup>

Hur står det då till med "jämligheten" när det gäller det miljövänliga beteendet? Är det en minoritet av befolkningen som svarar för merparten av de olika handlingarna eller är så gott som alla med och gör en insats för miljön?

Tabell 1: Miljöbeteendeligan 1990 (procent)

<i>miljöbeteende</i>	aldrig	ibland	ganska ofta	mycket ofta	alltid	summa procent	alltid+ mycket ofta
avstår från att köpa drycker i platsflaskor*	1	5	13	54	27	100	81
slänger batterier på avsedd plats	4	9	9	13	65	100	78
lämnar tidningar till pappersåtervinning	11	12	8	12	57	100	69
slänger tomglas på avsedd plats	12	15	8	14	51	100	65
avstår från att köra bil till arbetet eller skolan*	38	9	8	23	22	100	45
handlar miljömärkta varor	4	42	30	20	4	100	24
går eller cyklar istället för motordriven transport	15	43	19	19	4	100	23
plockar skräp i naturen	12	46	20	15	7	100	22
äter biodynamiskt odlade grönsaker	23	53	14	8	2	100	10
sänker hastigheten på vägarna av miljöskäl	39	38	13	7	3	100	10

**Kommentar:** Antalet intervjupersoner som ingår i procentbasen varierar mellan 1073 och 1538. Resultaten för beteendena "avstår från att köra bil till arbetet/skolan" och "sänker hastigheten på vägarna" bygger endast på personer som fyllt 18 år. Även personer som på frågan om hastighets-sänkning svarat "kör ej bil" har uteslutits. "Vet ej"-svar ingår inte i procentbasen. De två frågor som markerats med asterisk (\*) har "vänts". I tabellen presenteras de därför med tillägget "avstår från".

För att studera spridningen av det miljövänliga beteendet har ett index konstruerats. För varje handling som en person uppger sig utföra alltid eller mycket ofta har en index-poäng erhållits. Miljöbeteendeindexet kan således variera mellan 0 (inga miljövänliga handlingar görs alltid eller mycket ofta) och 10 (samtliga miljövänliga handlingar görs alltid eller mycket ofta).<sup>7</sup> I tabell 2 redovisas hur svenska folket fördelar sig längs den elvagrådiga skalan.

**Tabell 2: Svenska folkets miljövänliga handlande 1990. Hur många av de olika handlingarna görs alltid eller mycket ofta? (antal och procent)**

<i>antal miljövänliga handlingar som görs alltid eller mycket ofta</i>	procent	antal personer
0	3.1	49
1	8.1	127
2	14.0	218
3	21.9	341
4	23.2	362
5	14.1	221
6	9.2	144
7	2.7	42
8	2.4	38
9	0.8	12
10	0.5	7
summa	100.0	1561

**Kommentar:** Samtliga personer som besvarat minst en av miljöbeteendefrågorna har erhållit ett indexvärde. Svartaltemativen alltid och mycket ofta har givit 1 poäng medan övriga svar givit 0 poäng. När en person svarat vet ej, kör ej bil eller ej förvärvsarbete/skola har de hållits utanför analysen för respektive fråga. Personer under 18 år och personer som angett att de aldrig kör bil har hållits utanför analysen när det gäller frågorna om att sänka hastigheten och att köra egen bil. Indexet är således beräknat som summa miljöpoäng dividerat med antalet besvarade frågor. Summan har sedan multiplicerats med 10. I tabellen har siffrorna avrundats till heltal.

Så gott som alla påstår sig hjälpa till att "hålla Sverige rent". Tre fjärdedelar av befolkningen återfinns i intervallet 2-5 miljövänliga handlingar. Den genomsnittlige svensken utför alltid eller mycket ofta 3.7 miljövänliga handlingar. De totala "renlevnadsmänniskorna" är däremot få. Drygt 6 procent av svenska folket säger att de alltid eller mycket ofta utför sju eller fler miljövänliga handlingar; endast sju personer eller 0.5 procent uppfyllde kraven för ett "fullkomligt" miljöbeteenden. Så få som 3 procent erkänner öppet att de inte utför någon enda av de tio miljövänliga handlingarna alltid eller mycket ofta.

De miljövänliga handlingarna är inte oberoende av varandra. En person som återlämnar batterier tenderar också att handla miljömärkta varor och lämna tidningar till pappersåtervinning etc. En rimligt hypotes är därför att det finns en "grön" hållning - eller en miljöbeteendeideologi - som styr individernas handlande. Antagandet får stöd av att en faktoranalys med de tio miljöbeteendena resulterar i en enda dimension. De beteenden som är starkast kopplade till den gröna faktorn - och som därmed kan sägas vara de bästa kännetecknen på en "sann miljövän" - är att slänga uttjänta batterier och tomglas i särskilda behållare och att handla miljömärkta varor. Att avstå från att köpa plastflaskor respektive köra bil till arbetet eller skolan uppvisar de svagaste kopplingarna.<sup>8</sup>

### Vem handlar miljövänligt?

Det är inte alla som enligt egen utsago anstränger sig lika mycket för att slå vakt om miljön. Enligt resultaten i tabell 2 finns det några enstaka "idealister", en stor grupp som gör lite "lagom" och en mindre grupp "miljöslarvar". En intressant följdfråga är därför *vilka* det är som i störst respektive minst utsträckning handlar miljövänligt. I tabell 3 redovisas det miljövänliga handlandets omfattning i olika befolkningsgrupper. Medelvärdena i tabellen bygger på det miljöbeteendeindex som tidigare presenterats. Medelvärdet kan variera mellan 0 och 10 miljövänliga handlingar som görs alltid eller mycket ofta.

Det är knappast någon överraskning att kvinnor (medelvärde 4.1) betar sig mer miljövänligt än män (3.3). Kvinnornas mer positiva inställning till åtgärder och restriktioner för att värna om miljön hör till opinionsforskningens allmängods. Förklaringen till könsskillnaden brukar uttryckas i termer som att kvinnor i större utsträckning omfattas av "reproduktionens värderingar" (Hans Zetterberg), är mer "engagerade i kommande generationer" (Lennart Sjöberg) och tar större ansvar för den "intergenerationella reproduktionen" (Jörgen Goul Andersen). I det här sammanhanget går det inte heller att bortse från att kvinnorna ofta har ett större ansvar för hem och hushållsbestyr. Könsskillnaden i 1990 års SOM-undersökning var störst för beteendena att avstå från att köra egen bil, handla miljömärkta varor samt gå eller cykla istället för att nyttja motordriven transport. Endast när det gäller icke-köp av drycker i plastflaskor visar männen prov på ett "jämlikt" miljövänligt handlande.<sup>9</sup>

Åldersskillnaderna i tabell 3 stöder hypotesen om de äldre generationernas större ansvar och bättre resurshushållning medan de motsäger antagandet om



**Tabell 3: Miljövänligt handlande i olika befolkningsgrupper 1990.  
Medelvärde på ett miljöbeteendeindex som varierar mellan  
0 och 10 handlingar som görs alltid eller mycket ofta.**

grupp	medelvärde	antal intervjupersoner
<i>kön</i>		
män	3.3	788
kvinnor	4.1	770
<i>ålder</i>		
15-19 år	3.2	131
20-29 år	3.4	269
30-39 år	3.5	261
40-49 år	3.4	309
50-59 år	3.8	216
60-75 år	4.5	341
<i>boendeort</i>		
ren landsbygd	3.4	291
mindre tätort	3.7	547
stad eller större tätort	3.8	509
Stockholm, Göteborg, Malmö	3.8	188
<i>partisympati</i>		
v	4.4	97
s	3.8	387
c	3.6	118
fp	3.5	176
m	3.5	374
kds	4.3	71
mp	4.5	70
<i>samtliga</i>	3.7	1561

**Kommentar:** Miljöbeteendeindexet är beskrivet i kommentaren under tabell 2.

de yngre generationernas egenintresse av att "slå vakt om framtiden" (medelvärdet är 3.2 i gruppen 15-19 år, 3.4-3.5 i gruppen 20-49 år, 3.8 i gruppen 50-59 år och 4.5 i gruppen 60-75 år). Naturligtvis går det inte heller här att bortse

från ansvarsfördelningen när det gäller hem och hushåll. Flest miljövänliga handlingar utförs av kvinnor över sextio (4.9) medan män under femtio gör minst (3.0). Det positiva sambandet mellan ålder och miljövänligt handlande är starkast när det gäller hastighetsänkning vid bilkörning, skräpplockning i naturen och icke-köp av plastflaskor.<sup>10</sup>

Människor på landsbygden (3.2) betar sig något mindre miljövänligt än människor i städer och tätorter (3.7-3.8). Skillnaden är dock knappast viljemässigt betingad utan kan sannolikt tillskrivas de olika *möjligheterna* till miljövänligt handlande. Landsbygdsbefolkningen är nämligen klart bättre än stadsborna på att äta biodynamiskt odlade grönsaker och på att plocka skräp i naturen. Det stadsspecifika miljöbeteendena är att avstå från att köra bil till arbetet eller skolan, att lämna tidningar till pappersåtervinning och att gå eller cykla istället för att nyttja motordriven transport.<sup>11</sup>

Skillnaderna i miljövänligt handlande mellan de politiska partiernas sympatisörer, slutligen, följer i allt väsentligt ett sedan tidigare välkänt "grönt" mönster. I exempelvis 1988 års valundersökning var rangordningen av partiernas väljargrupper från mest till minst intresserad av att "i framtiden satsa på ett miljövänligt samhälle" följande: mp, vpk, kds, c, s, fp och m.<sup>12</sup> När det gäller det miljövänliga handlandet på hösten 1990 var rangordningen den samma med undantag för att c- och s-sympatisörerna hade bytt plats.<sup>13</sup> Miljöpartiets, vänsterpartiets och kds:s sympatisörer uppgav sig göra mest (4.5, 4.4 respektive 4.3) medan fp- och m-sympatisörerna sa sig göra minst (3.5). De största skillnaderna mellan partiernas sympatisörer uppmättes för beteendena att handla miljömärkta varor, sänka hastigheten vid bilkörning och äta biodynamiskt odlade grönsaker.<sup>14</sup>

### Snacka går ju!?

De förklaringar till skillnader i miljövänligt handlande - kön, generation, boendeort och partisympati - som hittills har prövats har inte varit särskilt framgångsrika. Det *finns* beteendeskilnader mellan olika samhällsgrupper, men skillnaderna är inte särskilt stora. När vi nu flyttar över intresset till en av socialpsykologins klassiska frågeställningar - den om överensstämmelse mellan åsikter och beteende - har vi all anledning att förvänta oss starkare samband.

Parentetiskt måste dock en varningsflagg för överoptimism hissas. Socialpsykologernas forskarmödor har nämligen till stor del ägnats åt *bristen* på starka samband mellan åsikter och beteenden samt åt att kartlägga de omständigheter

som måste föreligga för att åsikter skall fungera som goda prediktorer. I den numera klassiska pionjärstudien på området blev resultatet "nedslående": Richard LaPiere reste år 1930 runt i USA tillsammans med ett kinesiskt par. De besökte 180 restauranger och 60 hotell och endast en gång blev de nekade förplägnad eller härbärge. Väl hemkommen skrev LaPiere brev till samtliga 240 serviceinrättningar och frågade huruvida de kunde tänka sig att ta emot kinesiska gäster. Fantastiska 92 procent av hotellen och 91 procent av restaurangerna svarade då *nej!*<sup>15</sup> Fyrtio år senare summerades forskningen på området med konstaterandet att människors åsikter i en enskild fråga i bästa fall svarar för tio procent av det predicerade beteendet.<sup>16</sup> I takt med att forskningen alltmer har inriktats på att specificera de nödvändiga villkoren för starka samband har dock prediktionsförmågan kunnat förbättras högst väsentligt.<sup>17</sup>

I 1990 års SOM-undersökning ställdes ett antal frågor om inställningen till olika åtgärder för att värna om miljön. Svarspersonerna ombads bli att ta ställning till förslagen att "sänka hastigheten på vägarna", "förbjuda plastflaskor och aluminiumburkar" och "stoppa privatbilismen i innerstäderna". De fem svarsalternativ som erbjöds var "mycket bra förslag", "ganska bra förslag", "varken bra eller dåligt förslag", "ganska dåligt förslag" och "mycket dåligt förslag". I de följande analyserna kommer svaren på de tre åsiktsfrågorna att kopplas samman med svaren på frågan om respektive miljövänligt handlande.

**Figur 1: Överensstämmelse mellan ord och handling på miljöområdet.**

<i>miljöåsiikt</i>	<i>miljöbeteende</i>	
	handlar <i>inte</i> miljövänligt	handlar miljövänligt
<i>för</i> att vidta åtgärder för miljön	kastar sten i glashus	miljövänner som lever som de lär
<i>emot</i> att vidta åtgärder för miljön	miljöslarvrar som lever som de lär	handlar i det tysta

Är det lättare att "snacka" än att handla miljövänligt? I figur 1 presenteras en schematisk fyrfältstablå över möjliga kombinationer av åsikter och beteende. I den nedre vänstra och den övre högra cellen har vi människor som lever som de lär - fast med olika konsekvenser för miljön! I den övre vänstra cellen finns de som bara "snackar" och där nere till höger har vi människor som handlar miljövänligt i det tysta.

Sambanden mellan svenska folkets inställningen till de tre ovan nämnda miljöförslagen och de tre personliga beteenden som svarar mot respektive åsikt redovisas i tabell 4. Tabellen visar sambandet mellan åsikt om hastighetssänkning på vägarna och eget bilåkande, sambandet mellan åsikt om förbud mot och personliga köp av plastflaskor, och sambandet mellan åsikt om förbud mot privatbilism i innerstäderna och valet att gå eller cykla istället för att använda motordriven transport.

Det finns ett relativt starkt om än långt ifrån fullständigt samband mellan inställningen till hastighetssänkning på vägarna och hastighetssänkning vid eget bilåkande (Kendalls tau-b 0.46).<sup>18</sup> Bland personer som är *emot* förslaget säger hela 92 procent att de aldrig eller bara ibland sänker hastigheten. Personer som är *för* förslaget är däremot inte lika bra på att leva som de lär. Hälften av dem (49 procent) säger visserligen att de åtminstone ganska ofta sänker hastigheten, men den andra hälften (51 procent) kan, lite tillspetsat uttryckt, sägas kasta sten i glashus. Den fjärde cellen i figur 1 - som är avsedd för personer som handlar i det tysta - är så gott som tom: Personer som är *emot* hastighetssänkningar sänker inte hastigheten.

Sambandet mellan inställningen till förbud mot plastflaskor och aluminiumburkar och personligt icke-köp av plastflaskor är inte lika starkt men visar även det på en överensstämmelse mellan ord och handling (tau-b 0.28). Men här är det inte stenkastarna i glashuset som sänker sambandet. Personer som är för plastflaskförbud avstår nämligen i mycket stor utsträckning från egna inköp (84 procent alltid eller mycket ofta och 94 procent åtminstone ganska ofta). Det som istället "stör" bilden är att det även bland förbudsmotståndarna finns en majoritet som säger att de alltid eller mycket ofta låter bli att köpa plastflaskor (59 procent; 86 procent åtminstone ganska ofta). Principiellt förbudsmotstånd och miljövänligt beteende är naturligtvis en fullt rimlig kombination. I det här fallet blir resultatet en inte obetydlig grupp människor som handlar miljövänligt i det tysta.

Det tredje sambandet i tabell 4 - det mellan inställning till förbud mot privatbilism i innerstäderna och att personligen gå eller cykla - går också det

i förväntad riktning (tau-b 0.20). Personer som är för förbudet tenderar att själva gå eller cykla (51 procent åtminstone ganska ofta) medan förbudsmotståndarna i större utsträckning förlitar sig på motorkraft (70 procent aldrig eller ibland). Här störs sambandet mellan åsikt och beteende av såväl en större grupp som kastar sten i glashus som en mindre grupp tysta miljövänner.<sup>19</sup>

**Tabell 4: Samband mellan miljöåsikter och miljöbeteende (procent och sambandsmått)**

åsikt	beteende					summa procent	antal intervju-personer
	aldrig	ibland	ganska ofta	mycket ofta	alltid		
<i>"sänker hastigheten vid bilkörning av miljöskäl"</i>							
sänka hastigheten på vägarna							
för	12	39	26	17	6	100	345
tveksam	23	52	18	5	2	100	216
emot	60	32	5	2	1	100	632
(tau-b=0.46; r=0.50; b=0.36)							
<i>"avstår från att köpa drycker i plastflaskor"</i>							
förbjuda plastflaskor och aluminiumburkar							
för	1	5	10	53	31	100	1186
tveksam	2	6	21	61	10	100	211
emot	2	12	27	48	11	100	124
(tau-b=0.28; r=0.32; b=0.19)							
<i>"går eller cyklar istället för motor driven transport"</i>							
stoppa privatbilismen i innerstäderna							
för	10	39	21	24	6	100	674
tveksam	14	47	20	15	4	100	368
emot	25	45	16	12	2	100	460
(tau-b=0.20; r=0.32; b=0.21)							

**Kommentar:** Sambandsmåten är beräknade på åsikts- och beteendevariabler med fem skalsteg. Koefficienterna är Kendalls tau-b, Pearsons r och den icke-standardiserade regressionskoefficienten med beteendefrågan som beroende variabel. Personer under 18 år och personer som uppgett att de aldrig kör bil ingår inte i analyserna av frågan om att sänka hastigheten.

## Svenska folkets miljövänliga handlande

Genomsnittssvensken utför, enligt egen utsago, alltid eller mycket ofta 3.7 av de tio miljövänliga handlingar som vi frågade om. Nästan alla är med och drar sina strån till stacken. Endast 3 procent uppgav att de inte gör någon av de tio handlingarna alltid eller mycket ofta. "Renlevnads Människorna" är något fler. Drygt 6 procent sa sig utföra minst sju miljövänliga handlingar alltid eller mycket ofta.

Svenska folket säger sig vara bäst på att avstå från att köpa drycker i plastflaskor och att återlämna uttjänta batterier, tidningar och tomglas. De minst frekventa beteendena är att äta biodynamiskt odlade grönsaker och att av miljöskäl sänka hastigheten på vägarna. I sökandet efter det miljövänliga handlandets kärna visade det sig att en "sann miljövän" lättast känns igen på att hon återlämnar batterier och tomglas och handlar miljömärkta varor i affären.

Det finns endast mindre skillnader i miljövänligt handlande mellan olika befolkningsgrupper. Kvinnor, äldre personer, stadsbor och sympatisörer till miljöpartiet, kds och vänsterpartiet är enligt egna uppgifter de som gör mest. Män, yngre personer, landsbygdsbor och sympatisörer till moderaterna och folkpartiet säger sig göra minst för miljön.

Människors åsikter i miljöfrågor är relativt goda prediktorer till miljövänligt beteende. Svenska folket består till stor del av miljövänner som lever som de lär och av "miljöslarvrar" som också lever som de lär. Men sambandet är inte fullständigt. Stenkastandet i glashuset - dvs snackande utan handlande - är långt ifrån ovanligt. Något överraskande visade det sig också finnas en icke försumbar grupp som handlar miljövänligt i det tysta.

### Noter:

<sup>1</sup> Boken *Handla miljövänligt* är skriven av Fredrik Holm och Bo Thunberg vid Naturskyddsföreningen och utkom 1990 i sin tredje upplaga.

<sup>2</sup> Miljöpartiets intåg i riksdagen 1988 behandlas i Vedung (1989) och Bennulf (1990). Miljöns och miljöfrågornas stora uppmärksamhet i massmedierna under 1980-talet och speciellt inför "miljövalet" 1988 har kartlagts av Djerf (1989) och Asp (1990). Väljarnas uppfattningar om viktiga politiska sakfrågor under 1970- och 1980-talet finns redovisade i bl a Gilljam (1990a) och

- Bennulf (1991a). Åsikter och prioriteringar när det gäller miljö och miljöproblem bland myndighetspersoner, forskare och anställda i miljörelser har undersökts av Sundqvist (1991).
- <sup>3</sup> Några färskare exempel får belysa svenska folkets övervägande positiva inställning till att värna om miljön. I intervjuundersökningen "Kärnkraften i samhället", genomförd vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg på hösten 1989, tyckte 81 procent av de tillfrågade att det var ett bra förslag att förbjuda kemiska bekämpningsmedel i jordbruket snarast medan endast 7 procent tyckte förslaget var dåligt (opinionsbalansmättet andel *för* minus andel *emot* var alltså 81 minus 7, dvs +74). I 1990 års SOM-undersökning uppmättes opinionsbalansen till +56 för förslaget att stoppa alla planer på att bygga nya kolkraftverk, +46 för förslaget att skärpa miljöregleringarna för näringslivet och +14 för förslaget att stoppa privatbilismen i innerstäderna. I samma undersökningen var opinionsbalansen -16 för förslaget att sänka hastigheten på vägarna. I 1989 års SOM-undersökning var opinionsbalansen -36 för förslaget att höja bensinskatten för att förbättra miljön. En mer utförlig analys av opinionsutvecklingen i olika miljöfrågor under 1980-talet återfinns i Bennulf (1991b).
- <sup>4</sup> Intervjufrågorna om miljöåsikter och miljöbeteende i 1990 års SOM-undersökning har utarbetats inom ramen för forskningsprojektet *Miljöopinionen i Sverige*. Projektet finansieras av Statens Naturvårdsverk.
- <sup>5</sup> I åtta av de tio frågorna representerar svarsalternativet "alltid" det mest miljövänliga handlandet. Undantagen är frågorna om att köpa drycker i plastflaskor och att köra bil till och från arbetet eller skolan där svarsalternativet "aldrig" är det mest miljövänliga. För att underlätta jämförelser med övriga beteenden har svarsalternativen på de två senare frågorna i efterhand kastats om. I vad mån de olika beteendena utgör jämförbara storheter kan naturligtvis diskuteras. Att alltid slänga batterier på avsedd plats torde t ex innebära en betydligt mindre "uppostring" än att alltid avstå från att köra bil till arbetet eller alltid äta biodynamiskt odlade grönsaker. Avsikten med frågorna är hur som helst att mäta frekvensen miljövänligt handlande när *möjlighet* till sådant beteende föreligger.
- <sup>6</sup> Huvudresultaten blir i stort sett de samma om beteendena istället rangordnas efter något annat kriterium. Det enda undantaget gäller köp av plastflaskor som sjunker från 1:a till 4-5:e plats om beteendena rangordnas efter andelen personer som svarat "alltid" eller efter medeltal på en intervallskala där de fem svarsalternativen givits värden från 0 (aldrig) till 4 (alltid).
- <sup>7</sup> Ett index byggt på summan av tio intervallskalor där svarsalternativen har givits värden från 0 (aldrig) till 4 (alltid) uppvisar ett mycket starkt samband med det index som används i tabell 2 (Pearsons  $r$  0.84).
- <sup>8</sup> Den gröna faktorns egenvärde är 2.04 medan egenvärdet för faktor två endast uppgår till 0.46. (Enligt tumregeln Kaisers kriterium bör egenvärdet uppgå till 1.00 för att faktorn skall tas på allvar.) Den gröna faktorn förklarar 20 procent av variansen i de tio variablerna. De beteenden som laddar högst på den gröna faktorn är att slänga uttjänta batterier och tomglas i särskilda behållare (0.60 respektive 0.58). Därefter följer att handla miljömärkta varor (0.52), gå eller cykla istället för att använda motordriven transport (0.47), sänka hastigheten vid bilkörning (0.47), lämna tidningar till återvinning (0.45), äta biodynamiskt odlade grönsaker (0.39), plocka skräp i naturen (0.35), avstå från att köpa plastflaskor (0.33) samt avstå från att köra bil till arbetet eller skolan (0.25). Observera dock att den genomsnittliga korrelationen mellan de olika miljöbeteendena är så pass låg som 0.19 (Pearsons  $r$ ). Det starkaste sambandet finns mellan att gå eller cykla istället för att använda motordriven transport och att avstå från att köra bil till arbetet eller skolan ( $r=0.43$ ). Ett annat test som används för att avgöra om ett antal variabler är endimensionellt skalbara är Cronbachs alfa (se t ex McIver and Harmines (1981):29). Alfa-koefficienten för de tio

- miljöbetendena uppgår till 0.704 och överskrider därmed precis tumregeln för god skalbarhet som är 0.70.
- <sup>9</sup> Se Berg m fl (1980), Sjöberg (1977) och Goul Andersen (1984):kap 13. Jfr Holmberg och Asp (1984):302, 336-7; Oskarson (1991):11-14. Andelen personer som uppger att de alltid eller mycket ofta avstår från att köra egen bil till arbetet eller skolan var 55 procent bland kvinnor och 38 procent bland män. Motsvarande andelar var 31 procent mot 17 för köp av miljömärkta varor och 27 procent mot 16 för att gå eller cykla istället för att nyttja motordriven transport.
- <sup>10</sup> De statistiska sambanden mellan ålder och hastighetssänkning, skräpplockning och icke-köp av plastflaskor var 0.32, 0.25 respektive 0.23 (Pearsons r; åldersvariabel med sex värden och beteendevariabler med fem värden från aldrig till alltid).
- <sup>11</sup> Andelen personer som äter biodynamiskt odlade grönsaker är 20 procent på landsbygden mot 5-10 procent i städer och tätorter. Motsvarande siffror för skräpplockning i naturen är 29 procent mot 18-21. När det gäller att avstå från bilkörning är siffran 21 procent på landsbygden mot 46-59 procent i städer och tätorter. Motsvarande siffror för pappersåtervinning är 51 procent mot 70-78 och för gång eller cykling istället för motordriven transport 12 procent mot 22-27.
- <sup>12</sup> Gilljam (1990b):277.
- <sup>13</sup> Centerpartisympatisörernas avvikelse från det "normala" gröna mönstret skall ses mot bakgrund av partiets starka ställning på landsbygden där möjligheterna till miljövänligt handlande är mindre. C-sympatisörer på landsbygden gör i genomsnitt 3.1 miljövänliga handlingar alltid eller mycket ofta medan siffran för c-sympatisörer i städer och tätorter är 4.0.
- <sup>14</sup> Miljömärkta varor handlas alltid eller mycket ofta av 46 procent av mp- och 45 procent av v-sympatisörerna mot endast 19-21 procent av m- fp- och s-sympatisörerna. Hastighetssänkning på vägarna praktiseras av 23 procent av mp- och 17 procent av kds-sympatisörerna mot endast 6-7 procent av fp- och m-sympatisörerna. Biodynamiskt odlade grönsaker äts främst av mp- och kds-sympatisörer (24 respektive 20 procent) och mest sällan av m- och s-sympatisörer (7 procent).
- <sup>15</sup> Se t ex Albrecht et al. (1987):209, eller varför inte LaPiere (1934).
- <sup>16</sup> Sammanfattningen har gjorts av Wicker (1969) som bygger sin slutsats på 31 undersökningar från olika områden.
- <sup>17</sup> Se t ex Schuman and Johnson (1976) och Freedman et al. (1981):429-35.
- <sup>18</sup> Sambanden i tabell 4 är beräknade på variabler med fem värden - från mycket dåligt till mycket bra för åsiktsvariablerna och från aldrig till alltid för beteendevariablerna
- <sup>19</sup> Invändningen att användandet av sambandet mellan inställning till privatbilism i innerstäderna och valet att gå eller cykla "missgynnar" icke stadsbor är naturligtvis berättigad. En person som vill förbjuda bilism i städerna skall självfallet få lov att köra omkring på landsbygden utan att för den skull få dela cell med stenkastarna i glashuset. Det empiriska sambandet mellan åsikt och beteende är också de facto något svagare på landsbygden och i mindre tätorter än i städerna (tab b 0.18 mot 0.26).



## Litteratur:

- Albrecht, S.L., Chadwick, B.A. and Jacobsen, C.K. (1987). *Social Psychology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Asp, K. (1990). "Medierna och valrörelsen". I Gilljam, M. och Holmberg, S. *Rött Blått Grönt. En bok om 1988 års riksdagsval*. Stockholm: Bonniers.
- Bennulf, M. (1990). *Grönt ljus. Väljarna och miljöpartiets valframgång 1988*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Bennulf, M. (1991a). "Väljarnas viktigaste valfrågor 1968-1990". I Holmberg, S. och Weibull, L. (red), *Politiska opinioner. SOM-rapport 6*, Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen/Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Bennulf, M. (1991b). *Miljöopinionens framväxt. Uppmärksamhet för och åsikter i miljöfrågor 1952-1990 i Sverige*. Uppsats presenterad vid Statsvetenskapliga förbundets årsmöte i Linköping 910930-911002.
- Berg, I., Busch K., Fraenkel, G. och Zetterberg, H. (1980). "Det svenska kärnkraftsvalet 1980: Värderingar, politik och opinionsbildning". *Sociologisk forskning*, nr 3-4.
- Djerf, M. (1989). *Miljövalet. Mediernas dagordning i valet 1988*. Uppsats presenterad vid IX:e Nordiska konferensen för masskommunikationsforskning i Borgholm 890820-890823.
- Freedman, J.L., Sears, D.O. and Carlsmith, J.M. (1981). *Social Psychology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Gilljam, M. (1990a). "Valrörelsen 1988". I Gilljam, M. och Holmberg, S. *Rött Blått Grönt. En bok om 1988 års riksdagsval*. Stockholm: Bonniers.
- Gilljam, M. (1990b). "Sex förklaringar till valet av parti". I Gilljam, M. och Holmberg, S. *Rött Blått Grönt. En bok om 1988 års riksdagsval*. Stockholm: Bonniers.
- Goul Andersen, J. (1984). *Kvinder og politik*. Århus: Politica.
- Holm, F. och Thunberg, B. (1990). *Handla miljövänligt. Vardagshandbok för en bättre miljö*. Göteborg: Naturskyddsföreningen.
- Holmberg, S. och Asp, K. (1984). *Kampen om kärnkraften En bok om väljare, massmedier och folkomröstningen 1980*. Stockholm: Liber.
- LaPiere, R. (1934). "Attitudes vs. Action". *Social Forces*, 13:230-7.

- McIver, J.P. and Carmines, E.G. (1981). *Unidimensional Scaling*. Beverly Hills: Sage.
- Oskarson, M. (1991). *Kvinnor, män och kärnkraft*. SKN-rapport nr 50. Stockholm: Statens Kärnbränslenämnd.
- Schuman, H. and Johnson, M.P. (1976). "Attitudes and Behavior". *Annual Review of Sociology*, 2:161-207.
- Sjöberg, L. (1977). Intervju i *Femina*, nr 12.
- Sundqvist, G. (1991). *Vetenskapen och miljöproblemen - en expertsociologisk studie*. Göteborg: Sociologiska institutionen.
- Vedung, E. (1989). "Grönt för miljöpartiet". *Politica*, 20:432-47.
- Wicker, A. W. (1969). "Attitudes vs. Actions: "The Relationship of Verbal and Overt Behavior Responses to Attitude Objects". *Journal of Social Issues*, 25:41-78.

# MASSMEDIERNA, MEDBORGARNA OCH EG-FRÅGAN

*Rutger Lindahl*

Sedan 1980-talets mitt har i opinionsundersökning efter opinionsundersökning konstaterats att svenskarna i allt större utsträckning blivit positiva till ett svenskt EG-medlemskap. Under större delen av den aktuella perioden har det endast mycket sparsamt förekommit någon partipolitisk debatt i frågan. Det huvudsakliga underlaget för den personliga åsiktsbildningen har därför av de flesta svenskar fått hämtas ur den information som förmedlas via massmedierna. Genom att ge ökat utrymme för EG-rapportering påverkade massmedierna inte bara den politiska dagordningen från slutet av 1980-talet, utan också medborgarnas kunskaper och åsiktsbildningen i den politiskt kontroversiella EG-frågan.

Det ökade intresset från medias sida för EG-material illustreras bl a i ökningen av antalet TT-telegram med EG-innehåll under perioden 1985-1989. Även när det gäller ledar- och debattmaterialet i ett urval av svensk press speglas det ökade intresset för EG under åren 1987-89 (Tabell 1).

Trenden i opinionsutvecklingen och massmediernas kvantitativa bevakning följs åt under de aktuella åren. Av detta kan man emellertid inte direkt dra slutsatsen att opinionssvängningen och den följande utvecklingen är en mediaeffekt. För den typen av slutsatser behövs data i större mängd och delvis också av annan karaktär än de som ligger till grund för denna artikel. Vi skall i stället i det följande koncentrera intresset kring frågan om hur medborgarna värderar den information de får via massmedierna i EG-frågan.

**Tabell 1: Utveckling av medieutbudet om EG under 1980-talet.**

	Antal TT-telegram. om EG 1985-89. <sup>1)</sup>	Antal ledar- och debattartiklar i ett urval dagstidningar 1987-89. <sup>2)</sup>
1985	301	
1986	460	
1987	483	108
1988	785	214
1989	1045	252

<sup>1)</sup> Källa: Wallin (1991)<sup>2)</sup> Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Arbetet, Aftonbladet och Expressen.

### Högt intresse för utrikesfrågor i allmänhet och EG i synnerhet

Låt oss först konstatera att en förhållandevis stor andel av de tillfrågade säger sig vara intresserade av "utrikespolitiska frågor" (ca. 60 %). Män anger genomgående ett starkare intresse än kvinnor. Ju äldre och mer högtbildad den svarande är desto större intresse för utrikespolitik uppges. Bland de politiska partiernas sympatisörer visar traditionellt centerpartister och socialdemokrater det lägsta intresset. Utrikespolitiskt intresse samvarierar också starkt med massmediekonsumtion (tidningsläsning, radiolyssnande och TV-tittande), dvs. ju mer intresserad man är desto större är den angivna konsumtionen av nyheter och kommenterande innehåll.

I en intervjufråga ställd av Sifo 1990 ombads de tillfrågade ange hur intresserade de var av att följa vad som händer inom EG. Drygt tre fjärdedelar av de svarande uppgav sig vara "mycket" eller "ganska intresserad" (20% resp. 57%). Mäns intresse var något starkare än kvinnors, tjänstemäns starkare än arbetares, privatanställdas starkare än offentliganställdas och borgerliga sympatisörers starkare än socialistiska sympatisörers. Ingen skillnad framkom mellan olika åldersgrupper.

Ytterligare ett resultat värt att notera var att de som var positivt inställda till svenskt EG-medlemskap var väsentligt mer intresserade av att ta del av EG-information (88 %) än de som var negativa (62 %).

## Hur uppfattas tidningarnas EG-rapportering?

I debatten har framförts kritik mot att medborgarna inte hållits tillräckligt informerade och att EG-informationen i huvudsak riktats till de redan välinformerade grupperna i samhället. För att klarlägga hur medborgarna själva uppfattar situationen ställdes i SOM-undersökningen 1989 tre frågor gällande tidningarnas rapportering i EG-frågan. Den första frågan tog fasta på inställningen till mängden EG-information. *Var EG-rapporteringen tillräckligt omfattande eller ej?* Den andra frågan gällde EG-rapporteringens saklighet. *Uppfattades EG-rapporteringen som sakligt tillfredsställande eller ej?* Tredje frågan inriktades på sakfrågans svårighetsgrad. *Var tidningarnas rapportering i EG-frågan svår att sätta sig in i eller ej?* I det följande tabellmaterialet presenteras och kommenteras resultaten på de olika frågorna fördelade på kön, ålder, utbildning och partisympati.

Innan vi går in på svarsmönstren kring de enskilda frågorna skall deras inbördes samvariation kommenteras kortfattat. I tabell 2 återges svarsfördelningen bland dem som tagit ställning för eller emot de tre påståendena ("vet-ej"-svar uteslutna). Av det svarsmönster som framträder kan bli utläsas att den största gruppen utgörs av dem som instämmer i alla tre påståendena, dvs. anser att EG-rapporteringen varit tillräcklig och saklig, men svår att ta till sig. Denna grupp kan tänkas omfatta de som känner sig ha fått sitt informationsbehov tillfredsställt men också de som, kanske lite mer slentrianmässigt, funnit det rimligt att instämma i påståendena. Dessa kan också ha funnit en "brask-lapp" för sitt handlande genom markeringen av att EG-rapporteringen var svår att förstå. En närmare analys av denna problematik kan emellertid endast göras baserad på intervjudata.

Inom övriga redovisade grupper kan konstateras att man på olika sätt markerat avvikande uppfattning i någon av frågorna. Den näst största gruppen t ex innefattar dem som inte tyckte mängden EG-information var tillräcklig, men som var nöjda med sakligheten och som inte tyckte det som rapporterats var svårt att förstå. I denna grupp kan man tänka sig att finna bl a ett stort antal redan välinformerade EG-förespråkare. I den tredje största gruppen finner vi dem som anser EG-rapporteringen tillräckligt omfattande, men samtidigt svår och sakligt otillfredsställande. Här återfinns troligtvis bl a en stor andel av EG-motståndarna.

Värt att notera som en bakgrund till den följande resultatredovisningen är att inställningen bland dem som avgivit en positiv eller negativ åsikt i de aktuella frågorna är tydligast tudelad i fråga om EG-rapporteringens omfattning.

Femtiosju procent är tillfredsställda medan fyrtiotre procent finner den mängdmässigt otillfredsställande. Frågan om EG-rapporteringen är svår att ta till sig föranleder nästan tvåtredjedelar att instämna (63%), medan ett grundläggande saklighetskrav anses uppfyllt av närmare trefjärdedelar (71%) av de tillfrågade. Det sistnämnda kan vara bra att erinra sig i slutet av denna uppsats då attityden i de tre mediafrågorna ställs mot inställningen i medlemskapsfrågan.

**Tabell 2: Inställning till omfattningen av, sakligheten i respektive svårighetsgraden hos pressens EG-rapportering bland de svarande som avgivit en positiv eller negativ åsikt i samtliga tre frågor. (procent)**

		<i>Tidningarnas EG-rapportering tillräcklig</i>			
		Instämmer		Instämmer ej	
<i>Tidningarnas EG-rapportering saklig</i>		Instämmer	Instämmer ej	Instämmer	Instämmer ej
<i>Tidningarnas EG-rapportering</i>	Instämmer	31	15	13	4
<i>svår</i>	Instämmer ej	7	4	20	6
Summa procent = 100					
N = 811					

När det gäller den enskilda frågan om EG-rapporteringen har *tillräcklig omfattning* visar totalfördelningen av svaren att ungefär en tredjedel är nöjda med mängden EG-information, medan en tredjedel är missnöjda och en tredjedel är osäkra eller svarar av annan anledning "vet ej". En närmare analys visar att män är både mer nöjda respektive mer missnöjda än kvinnor, dvs. de tar i högre grad ställning i frågan. Osäkerheten visas genom den förhållandevis höga procenten "vet ej"-svar bland kvinnorna. Detta resultat skall ses mot bakgrund av vad vi ovan konstaterat om skillnader i intresse för utrikespolitik. Som visats i en annan uppsats kring opinionsutvecklingen (SOM-rapport nr 4, 1989) har dock kvinnor visat ökad benägenhet att ta ställning för eller emot i EG-frågan.

**Tabell 3: Redovisning av inställningen till påståendet: Tidningarna har haft tillräckligt med material i EG-frågan. (procent; index = andel positiva minus andel negativa)**

	Instämmer	Instämmer ej	Index	Vet ej
TOTALT	37	29	+8	34
<i>Kön:</i>				
Kvinnor	31	27	+5	42
Män	42	32	+10	26
<i>Ålder:</i>				
15-29 år	28	34	-6	38
30-49 år	38	30	+8	32
50-75 år	42	24	+18	34
<i>Utbildning:</i>				
Låg	38	21	+17	41
Medel	36	29	+7	35
Hög	36	39	-3	25
<i>Partisympati:</i>				
V	37	31	+6	32
S	35	26	+9	39
C	27	29	-2	44
Fp-L	41	33	+8	26
M	44	35	+9	21
Mp	37	22	+15	41
Kds	28	28	0	44

För både män och kvinnor är gruppen som anser att EG-rapporteringen är tillräckligt omfattande större än den som har en annan uppfattning. Det angivna indexet (andel positiva minus andel negativa) förtydligar sambandet mellan ålder och uppfattningen om EG-rapporteringen varit tillräckligt omfattande eller ej. Ju äldre man är desto mer tillfredsställd är man med mängden EG-material i tidningarna. Den största andelen med avvikande uppfattning finner vi inom den yngsta åldersgruppen. Inom denna grupp finns också den största andelen osäkra.

Utbildningsfaktorn slår endast igenom bland dem som inte är nöjda med mängden EG-information respektive dem som är osäkra. Ju högre utbildning

desto fler otillfredsställda respektive desto färre osäkra. Andelen instämmande ligger på samma nivå i alla åldersgrupperna.

En kontroll för de svarandes partisynpati visar att de mest EG-positiva partiernas - Folkpartiet-liberalerna och Moderata samlingspartiet - sympatisörer är mest tillfredsställda med informationsmängden. Bland dessa partiers sympatisörer finns emellertid också de mest missnöjda och minst osäkra. Notabelt är att när man delar upp svaren ytterligare, beroende på om man har *delvis* eller *helt avvikande* uppfattning beträffande påståendet att EG-informationen är tillräckligt, så framgår det att de största andelarna *mycket missnöjda* finns bland vänsterpartister och moderater. I detta fallet förenar missnöje med mängden EG-information sympatisörer med det mest EG-negativa respektive det mest EG-positiva partiet. Det torde dock inte vara någon djärv spekulation att förmoda att motiven bakom missnöjet skiljer sig mellan de båda grupperna.

Vår andra fråga tog sikte på att klarlägga medborgarnas attityd till *EG-informationens saklighet*. I undersökningen har begreppet saklig använts i samma mening som i radio/Tv-sammanhang (jfr. avtalet mellan staten och Sveriges Radio), dvs. kopplat till opartiskhet. I tabell 4 återges resultaten fördelade på samma sätt som i föregående avsnitt om informationsmängden.

Det mönster som framträder i tabell 4 visar bl a att andelen instämmanden är högre än i föregående fall. Närmare fyrtio procent av de tillfrågade anser att EG-informationen är sakligt tillfredsställande. Andelen som hyser motsatt uppfattning är ungefär hälften så stor. Värt att observera är också att andelen osäkra ökar när den aktuella typen av kvalitativ innehållsbedömning efterfrågas.

Vi finner samma könsskillnader som tidigare, dvs. män är mer benägna än kvinnor att instämma i påståendet att EG-rapporteringen i tidningarna i huvudsak varit saklig. De visar också upp en lägre grad av osäkerhet (30 %) jämfört med kvinnor (48%).

Ju yngre de svarande är desto mer kritiska är de till sakligheten i EG-rapporteringen. Samtidigt är närmare hälften av denna åldersgrupp osäkra alternativt ointresserade och svarar "vet ej".

Bland de högutbildade finner vi även i detta sammanhang såväl den största andelen som anser att sakligheten är tillfredsställande som den som finner tidningarnas framställning sakligt otillfredsställande. Andelen "vet ej"-svar är även i denna fråga högst bland de lågutbildade. Den mest tydliga skillnaden



i svarsmönstret går dock mellan låg- och medelutbildade å ena sidan och högutbildade (akademiker, eftergymnasial utbildning) å den andra.

Sympatisörerna till det EG-negativa vänsterpartiet är mest kritiska när det gäller sakligheten i EG-rapporteringen. Mest tilfredsställda är moderater och folkpartister. Även bland dessa partiers sympatisörer finns dock omkring en fjärdedel som uppger sig vara kritiska till sakligheten i EG-informationen. Liksom när det gällde den förra frågan kan man förmoda att motiven bakom kritiken skiljer de båda grupperna åt. Anmärkningsvärt höga andelar "vet ej"-svar lämnades av centerpartiets och Kds' sympatisörer.

**Tabell 4: Redovisning av inställningen till påståendet: Tidningarnas EG-rapportering har i huvudsak varit saklig. (pro cent; index= andel positiva minus andel negativa)**

	Instämmer	Instämmer ej	Index	Vet ej
TOTALT	39	22	+17	39
<i>Kön:</i>				
Kvinnor	33	19	+14	48
Män	44	26	+18	30
<i>Ålder:</i>				
15-29	29	26	+3	45
30-49	40	22	+18	38
50-75	45	20	+25	35
<i>Utbildning:</i>				
Låg	38	19	+9	43
Medel	36	22	+14	42
Hög	41	27	+14	32
<i>Partisympati:</i>				
V	34	32	+2	34
S	37	21	+16	42
C	28	20	+8	52
Fp-L	44	23	+21	33
M	50	27	+23	23
Mp	22	24	-2	46
Kds	33	9	+24	58

Vår tredje fråga inriktades på att klarlägga om EG-rapporteringen ansågs vara svår, i meningen komplicerad, att förstå. Svaren kan ge ett bidrag till utvärderingen av massmediernas möjligheter att i en komplicerad och politiskt kontroversiell fråga verkligen nå fram till medborgarna med sin information och göra det möjligt för dem att ta den till sig.

En hastig blick på innehållet i tabell 5 räcker för att konstatera att EG-rapporteringen uppenbart uppfattas som svårförståelig. Endast en sjättedel (16%) av de svarande instämmer inte i denna bedömning. Män tar även i detta fall i högre utsträckning än kvinnor ställning och dominerar både när det gäller att instämma i påståendet och att uttala avvikande uppfattning, medan kvinnorna dominerar inom "vet ej"-gruppen. Bland männen instämmer närmare sextio procent i påståendet att EG-rapporteringen är svår att ta till sig. Bland kvinnorna är det femtiotre procent.

Resultaten visar att det finns ett klart samband mellan ålder och benägenhet att bedöma EG-rapporteringen som svår. Ju äldre desto högre andel instämmanden, ju yngre desto högre andel med avvikande åsikt. Det senare sambandet gäller också i fråga om andelen osäkra.

Utbildningsfaktorn slår endast igenom när det gäller den grupp svarande som inte håller med om att EG-informationen är svårförståelig, respektive inte vill eller kan ta ställning i frågan. Ju högre utbildning desto fler som anser att EG-rapporteringen inte är svårförståelig och desto färre avger ett "vet ej"-svar. För samtliga utbildningsnivåer gäller dock att en klar majoritet instämmer i bedömningen att EG-rapporteringen är svår att ta till sig.

Med ett undantag - Mp - visar sig de olika politiska partiernas sympatisörer ha en likartad uppfattning om svårighetsgraden i EG-rapporteringen. Mellan femtiosex och sextiotvå procent bedömer den som svår. Avvikande åsikt finns främst representerad bland sympatisörerna till de partier som tidigast markerade en positiv (M och Fp-L) respektive negativ (V och Mp) inställning till svenskt medlemskap i EG.

**Tabell 5: Redovisning av inställningen till påståendet: Tidningarnas rapportering i EG-frågan har varit svår att sätta sig in i. (procent; index= andel positiva minus andel negativa)**

	Instämmer	Instämmer ej	Index	Vet ej
TOTALT	56	17	+39	27
<i>Kön:</i>				
Kvinnor	53	13	+40	34
Män	59	20	+39	21
<i>Ålder:</i>				
15-29	49	19	+30	32
30-49	55	18	+37	27
50-75	63	13	+50	24
<i>Utbildning:</i>				
Låg	54	14	+40	32
Medel	58	13	+45	29
Hög	58	22	+36	20
<i>Partisympati:</i>				
V	56	18	+38	26
S	58	12	+46	30
C	57	12	+45	31
Fp-L	59	21	+38	20
M	62	23	+39	15
Mp	44	17	+27	39
Kds	56	10	+46	34

### Vad betyder inställningen till svenskt EG-medlemskap för bedömningen av tidningarnas EG-rapportering?

Avslutningsvis skall vi analysera betydelsen av inställning i fråga om svenskt EG-medlemskap för inställningen till tidningarnas EG-rapportering. Är det de EG-positiva som är mest nöjda? Är de i så fall nöjda med både mängden och innehållet (sakligheten) i EG-rapporteringen? Vilken inställning har EG-motståndarna till mängden EG-information? Är den, enligt deras uppfattning, tillräckligt saklig? Hur bedömer EG-anhängarna respektive -motståndarna

rapporteringens svårighetsgrad? Uppvisar den förhållandevis stora grupp som är osäkra i medlemskapsfrågan några speciella drag när det gäller inställningen i de tre aktuella frågorna?

**Tabell 6: Betydelsen av inställning i EG-medlemskapsfrågan för bedömningen av om EG-rapporteringen är mängdmäsigt tillräcklig. (procent;index= andel positiva minus andel negativa: indexsiffror inom parentes)**

<i>Tidningarna har haft tillräckligt med material i EG-frågan!</i>	<i>Inställning i medlemskapsfrågan</i>		
	Positiv	Negativ	Varken/eller
Instämmer	48 (+16)	31 (-4)	29
Instämmer ej	32	35	19
Vet ej	20	34	52
Summa procent	100	100	100

**Tabell 7: Betydelsen av inställning i EG-medlemskapsfrågan för bedömningen av EG-rapporteringens saklighet. (procent;index= andel positiva minus andel negativa: indexsiffror inom parentes)**

<i>Tidningarnas EG-rapportering är i huvudsak saklig!</i>	<i>Inställning i medlemskapsfrågan</i>		
	Positiv	Negativ	Varken/eller
Instämmer	51 (+26)	32 (+5)	31
Instämmer ej	25	27	14
Vet ej	24	41	55
Summa procent	100	100	100

**Tabell 8: Betydelsen av inställning i EG-medlemskapsfrågan för bedömningens av hur svårförståelig EG-rapporteringen är. (procent; index= andel positiva minus andel negativa; indexssiffror inom parentes)**

<i>Tidningarnas rapportering i EG-frågan har varit svår att sätta sig in i!</i>	<i>Inställning i medlemskapsfrågan</i>		
	Positiv	Negativ	Varken/eller
Instämmer	59 (+34)	60 (+46)	48
Instämmer ej	25	14	11
Vet ej	16	26	41
Summa procent	100	100	100

Närmare hälften av de som är positiva till ett svenskt medlemskap i EG anser att tidningarnas täckning av EG har haft en tillräcklig omfattning. (Tabell 6) Samtidigt bör dock noteras att ungefär en tredjedel av medlemskapsförespråkarna inte delar denna uppfattning utan önskar utökad EG-rapportering. Bland motståndarna till svenskt EG-medlemskap utgör de som är missnöjda med mängden EG-information den största gruppen. De negativa till svenskt EG-medlemskap är dock i denna fråga delade i tre ungefär likstora grupper, vilket gör resultatet svårtolkat.

En majoritet (51%) av de som är positiva till svenskt EG-medlemskap anser att tidningarnas behandling av EG har varit sakligt tillfredsställande. (Tabell 7.) En fjärdedel av de EG-positiva delar inte denna uppfattning. Även bland de som är negativa till svenskt medlemskap i EG uppfattar en förhållandevis stor andel - en knapp tredjedel - EG-rapporteringen som saklig. Samma förhållande återfinns inom den grupp som inte anser sig vilja eller kunna ta ställning i medlemskapsfrågan.

Mer bekymmersamt från ett demokrati- och opinionsbildningsperspektiv är att notera de höga andelarna "vet ej"-svar. Man kan bli fråga sig hur väl förankrad åsikten i medlemskapsfrågan är om man inte anser sig kunna eller vilja ta ställning till frågan om sakligheten i mediernas EG-rapportering är tillfredsställande eller ej. Detta är förhållandet för närmare tjugofem procent av EG-anhängarna, över fyrtio procent av EG-motståndarna och i det närmaste femtiofem procent av dem som inte tagit ställning för eller emot i medlemskapsfrågan.

När det slutligen gäller frågan om EG-rapporteringen är svår att ta till sig visar resultaten en stor enighet mellan anhängare och motståndare till svenskt EG-medlemskap. (Tabell 8.) Omkring sextio procent i vardera gruppen deklarerar att de uppfattar EG-informationen som svår att förstå. Endast inom den EG-positiva gruppen har en betydande andel (25%) uppgett avvikande uppfattning.

### Hög andel "vet ej" - tankeställare inför folkomröstning.

Efter sin uppfattning om mängden EG-information kan befolkningen delas in i tre ungefär likstora grupper: de som anser att utbudet är tillfredsställande, de som vill ha mer respektive den sista tredjedelen som inte kan eller vill ta ställning i frågan. De som är positiva till svenskt EG-medlemskap är mer tillfredsställda med utbudet av EG-nyheter och kommentarer än de som är negativa i medlemskapsfrågan.

När det gäller EG-rapporteringens saklighet tar endast ca sextio procent ställning i denna fråga. Närmare fyrtio procent använder sig av svarsalternativet "vet ej". Av dem som tar ställning är andelen som förklarar sig nöjda nästan dubbelt så stor som andelen missnöjda. Yngre och högutbildade tillhör de mest kritiska, medan äldre och den största andelen högutbildade tillhör de nöjda. Över hälften av de EG-positiva finner sakligheten tillfredsställande och de delar denna uppfattning med en tredjedel av de EG-negativa. Inom den sistnämnda gruppen kan det dock noteras att över fyrtio procent inte anser sig kunna eller vilja ta ställning i saklighetsfrågan. Vi kan här erinra om vad som påvisades tidigare i denna uppsats, nämligen att i det närmaste trefjärdedelar av de som instämt i eller avvisat de tre påståendena om pressens EG-rapportering är överens om att rapporteringen i huvudsak kan karaktäriseras som saklig.

Den enda fråga där svarsfördelningen på alternativet "vet ej" sjunker ner mot mer "normala" värden i en undersökning av föreliggande typ gäller frågan om EG-rapporteringens innehåll är svårt att ta till sig (27%). Drygt femtio procent menar att det är förknippat med svårigheter att förstå den rapportering kring EG som förekommer i tidningarna. I denna fråga är också både EG-förespråkare och EG-motståndare förhållandevis eniga.

Ett resultat som ovan framhållits ett flertal gånger är den höga andelen som utnyttjar svarsalternativet "vet ej". Inom denna grupp finns det särskild anledning att uppmärksamma den höga andelen kvinnor och i de flesta fall

även ungdomar. I inledningen konstaterades att tidigare undersökningar visat att män uppger ett starkare intresse för EG-information än kvinnor. De uppger sig också, enligt flera studier, vara generellt mer intresserade av utrikespolitiska frågor än kvinnor. Även utbildningsnivå befinner sig i de flesta fall på stor betydelse.

Dessa resultat tillsammans med vad som i övrigt framkommit i den här redovisade studien får uppmärksamheten på frågan om det finns brister i den svenska demokratiska processen som har sin grund i en känsla hos vissa medborgargrupper av att, bl.a. beroende på bristande baskunskap respektive förmåga att tillgodogöra sig information, stå utanför den politiska debatten i en central samhällsfråga. Huruvida det bakom de högre andelarna ställningstaganden bland män, liksom även inom åldersgrupperna medelålders och äldre, i de inkomna svaren finns motsvarande reella brister vad gäller grundkunskaper, liksom förmåga till analys och självständigt ställningstagande kan inte klarläggas i denna typ av undersökning. Inför en framtida folkomröstning finns det dock anledning att uppmärksamma behovet av att närmare undersöka förutsättningarna för medborgarna liksom för myndigheter och massmedier till att aktivt och effektivt medverka i opinionsbildningsprocessen i EG-frågan.

## Referenser:

- Asp, K. (1986) *Mäktiga massmedier*. Akademitratur, Stockholm.
- Lindahl, R. och Nordlöf, T. (1987) *Intresseprofiler och hotdimensioner inom det säkerhetspolitiska området*. NORDSAM, Stockholm.
- Lindahl, R. (1990) Svensk opinion och debatt i EG-frågan. I Vaernö, G. (red.) *Fra arvefiender til samboer*. Wennergren-Cappelen, Oslo.
- Lindahl, R. (1991) Alla ombord - EG-tåget går! I Holmberg, S. och Weibull, L. (red.) *Politiska opinioner*. SOM-rapport nr 6, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet.
- Sifo Opinion AB, *Opinioner och trender 1987-90*.
- Wallin, U. (1991) *Bilden av EG*. Lic. uppsats framlagd vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.





# METOD GENOMFÖRANDE TILLFÖRLITLIGHET

*Charlotta Kratz*

Den första SOM-undersökningen genomfördes 1986, och SOM-90 är alltså den femte i sin serie av årligen återkommande nationella opinionsstudier. Undersökningarna genomförs som samarbetsprojekt mellan olika forskningsprogram vid statsvetenskapliga institutionen och institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. I samband med de tidigare SOM-undersökningarna har särskilda metodredovisningar utarbetats (Reimer, 1987; Björkqvist, 1988, 1989; Bennulf, 1990), och följande kapitel är en motsvarande redovisning för SOM-90. De tidigare redovisningarna har behandlat olika aspekter av datas kvalitet på ett mycket enhetligt sätt. Föreliggande kapitel har anpassats till de tidigare, och ger möjlighet till jämförelser av datas kvalitet i samtliga SOM-undersökningar.

## **Population och urval**

Som grund för varje SOM-undersökning ligger ett obundet slumpmässigt urval (OSU) om 2 500 personer, i åldersintervallet 15-75 år. Urvalssannolikheten är lika för samtliga i populationen, som 1990 begränsades till svenska medborgare.

Urvalsprincipen är gemensam för SOM-87, SOM-88 och SOM-90. SOM-86 och SOM-89, däremot, riktades även till icke-svenska medborgare i Sverige.

Samtliga SOM-undersökningar kan göras jämförbara genom att de utländska medborgarna i SOM-86 och SOM-89 exkluderas ur analyserna.

Valet av åldersintervallet 15-75 år är gemensamt för samtliga SOM-undersökningar, och vanligt inom samhällsvetenskaplig forskning.

### Frågeformuläret

Frågeformuläret för SOM-90 utarbetades, liksom de tidigare, i samarbete mellan de olika forskningsprogrammen och undersökningsledningen. (Formuläret finns återgivet i sin helhet som bilaga i denna volym.) Frågorna är indelade i sju sammanhållna block (se uppställningen nedan).

Frågornas placering följer i stort mönster från tidigare undersökningar, och i den mån enskilda frågor förekommit vid samtliga tillfällen har de i SOM-90 samma placering som tidigare.

Formuläret inleds med ett tämligen allmänt frågeområde, massmedieanvändning. Därefter följer frågeområden med högre svårighetsgrad: politik och samhälle, energi, kärnkraft och miljö, Sveriges förhållande till omvärlden samt frågor som behandlar svenska folkets inställning till muslimer och islam. Mot slutet av formuläret återfinns enklare frågor om fritid och levnadsförhållanden. Avslutningsvis kan svarspersonerna ge egna synpunkter på undersökningen. Detta kan ske på två sätt: dels finns en fråga med bundna svarsalternativ, dels finns ett antal tomma rader där den som vill kan kommentera formuläret.

Fråga 1-13	Massmedier
Fråga 14-24	Politik och samhälle
Fråga 25-34	Energi, kärnkraft och miljö
Fråga 35-38	Sveriges förhållande till omvärlden
Fråga 39-43	Islam och muslimer
Fråga 44-48	Fritid
Fråga 49-67	Bakgrundsuppgifter

Formuläret bestod av 67 frågor, de flesta uppdelade på delfrågor. Totalt fick svarspersonerna ta ställning till 267 enskilda frågor. Fyra frågor (tidningsval, viktiga samhällsproblem, vilken bilmodell man äger samt yrke) ställdes som öppna frågor, övriga hade fasta svarsalternativ.

## Undersökningsplanen och genomförandet

Fältarbetet genomfördes av IMU/Testologen AB och följde ett mönster som i princip är en upprepning av tidigare års.

Frågeformuläret, med en presentationsfolder över undersökningen, ett följebrev och ett portofritt svarskuvert skickades ut den 16 oktober 1990. Redan två dagar senare skickades ett vykort som påminde om enkäten, tackade dem som svarat och bad de som inte hade gjort det att göra så. Tanken var att det första utskicket skulle komma fram senast på fredagen, och påminnelsevykortet redan på måndagen. I tidigare SOM-undersökningar har snabbpåminnelsevykortet haft mycket god effekt.

Påminnelsebrev, samtliga innehållande frågeformulär, svarskuvert och följebrev med anmodan att sända in enkäten, skickades ut ytterligare tre gånger, 30 oktober, 13 och 20 november. Erfarenheter från tidigare SOM-studier har gjort oss övertygade om att utskick utan nytt frågeformulär inte gör mycken nytta (Björkqvist, 1989).

Telefonanmaningar till samtliga som ännu inte svarat genomfördes mellan 3 och 9 december.

Den 7 januari gjordes ytterligare ett utskick med formulär, svarskuvert och följebrev, men nu enbart till dem som varit omöjliga att spåra via televerket. Under december månad hade det nämligen visat sig att en relativt stor andel (30 procent, eller 281 individer) av dem som ännu inte svarat var omöjliga att spåra via telefonkatalogen, såväl via eget som annans namn. Vi hade alltså inte lyckats komma i kontakt med dem för telefonpåminnelser, varför de istället fick ytterligare en påminnelse per post.

De viktigaste hållpunkterna i fältarbetet i samband med SOM-90 återfinns i följande tablå:

### Fältarbetet i SOM-90

tisdag 16 oktober	fältarbetet startar - utskick av enkät, följbrev, svarskuvert och presentationsfolder
torsdag 18 oktober	utskick av påminnelsevykort
tisdag 30 oktober	ett första påminnelsebrev med enkät och svarskuvert
tisdag 13 november	ett andra påminnelsebrev med enkät och svarskuvert
tisdag 20 november	ett tredje påminnelsebrev med enkät och svarskuvert
måndag 3 till söndag 9 december	telefonpåminnelser till resterande svarspersoner, nytt formulär till dem som accepterar att få sig sådant tillsänt
måndag 7 januari	påminnelsebrev med enkät till sådana som inte svarat, och inte heller kunnat lokaliseras med hjälp av televerket
onsdag 23 januari	fältarbetet avbryts

I SOM-87 introducerades snabbpåminnelsen - vykortet som redan efter ett par dagar skickas till samtliga svarspersoner. Snabbpåminnelsen blev en succé 1987, den visade sig påskynda inflödet av enkäter högt betydligt, och har använts sedan dess. I och med att den skickas ut omedelbart efter det första utskicket går det inte att särskilja någon särskild påminnelseeffekt, men inflödet av enkäter var mycket högt i början av fältarbetet även 1990. Under de första sju dagarna strömmade 53 procent av den totala andelen svar in. För att kunna studera effekterna av respektive utskick redovisas, i tabell 1, inflödet av enkäter i SOM-90 dag för dag (för en jämförelse med SOM-86-SOM-88 se Björkqvist, 1989, för jämförelse med SOM-89, se Bennulf, 1990).

**Tabell 1: Inflödet av enkäter dag för dag i SOM-undersökningen 1990**

Datum	Ant.	Kum. ant.	Proc.	Kum. proc.	Datum	Ant.	Kum. ant.	Proc.	Kum. proc.
saknas	3	3	.2	.2	29/11	21	1433	1.3	90.6
23/10	11	14	.7	.9	30/11	12	1445	.8	91.3
24/10	42	56	2.7	3.5	3/12	8	1453	.5	91.8
25/10	157	213	9.9	13.5	4/12	8	1461	.5	92.4
26/10	195	408	12.3	25.8	5/12	8	1469	.5	92.9
29/10	177	585	11.2	37.0	6/12	8	1477	.5	93.4
30/10	157	742	9.9	46.9	7/12	4	1481	.3	93.6
31/10	98	840	6.2	53.1	10/12	8	1489	.5	94.1
1/11	52	892	3.3	56.4	11/12	15	1504	.9	95.1
2/11	32	924	2.0	58.4	12/12	6	1510	.4	95.4
5/11	19	943	1.2	59.6	13/12	6	1516	.4	95.8
6/11	53	996	3.4	63.0	14/12	5	1521	.3	96.1
7/11	62	1058	3.9	66.9	17/12	4	1525	.3	96.4
8/11	65	1123	4.1	71.0	18/12	5	1530	.3	96.7
9/11	52	1175	3.3	74.3	19/12	3	1533	.2	96.9
11/11	1	1176	.1	74.3	20/12	3	1536	.2	97.1
12/11	36	1212	2.3	76.6	27/12	5	1541	.3	97.4
13/11	29	1241	1.8	78.4	2/1	3	1544	.2	97.6
14/11	25	1266	1.6	80.0	3/1	7	1551	.4	98.0
15/11	20	1286	1.3	81.3	4/1	1	1552	.1	98.1
16/11	11	1297	.7	82.0	8/1	1	1553	.1	98.2
19/11	6	1303	.4	82.4	11/1	1	1554	.1	98.2
20/11	17	1320	1.1	83.4	15/1	3	1557	.2	98.4
21/11	15	1335	.9	84.4	6/1	4	1561	.3	98.7
22/11	16	1351	1.0	85.4	17/1	5	1566	.3	99.0
23/11	17	1368	1.1	86.5	18/1	1	1567	.1	99.1
26/11	5	1373	.3	86.8	22/1	2	1569	.1	99.2
27/11	16	1389	1.0	87.8	23/1	13	1582	.8	100.0
28/11	23	1412	1.5	89.3	<i>tot</i>	1582	1582	100.0	100.0

Efter den första anstormningen i slutet av oktober mattas inflödet successivt. Andelen enkäter som kommer in blir mot slutet av november lågt, för att under december bli väldigt lågt. Den första påminnelsen med nytt formulär, den 30 oktober, visar viss effekt - en förhöjd inströmning 6-9 november. Effekter av de övriga påminnelserna är svåra att utläsa, vilket till viss del måste bero på att posten distribueras med kraftigt varierande resultat beroende på varifrån i landet brev skickas.

I det här sammanhanget, och med ovanstående tabell för ögonen, blir det viktigt att låta insamlingsarbetet sträcka sig över en relativt lång tid. De negativa effekter detta kan tänkas ha måste få uppvägas av det faktum att man ändå når en så hög svarsfrekvens som vi gjort här.

### Svarsfrekvens och bortfall

Enkätundersökningar i Sverige brukar ha en svarsfrekvens om mellan 65 och 75 procent. Andelarna varierar något beroende på typen av svarspersoner och geografiska områden (Ohlsson 1986).

Svarsfrekvensen i SOM-90 uppgår till 66 procent. I SOM-86 var svarsfrekvensen 68 procent, i SOM-87 noterades 70 procent, den var 69 procent i SOM-88 och 66 procent i SOM-89. I postenkätundersökningar genomförda vid institutionen för journalistik och masskommunikation har svarsfrekvensen regelmässigt legat omkring 70 procent fram till mitten av 80-talet, för att under de senare åren sjunka till omkring 65 procent (Björkqvist 1988; Kratz 1989, 1990; Severinsson 1990.) Trots att den är lägre än vad som kanske varit önskvärt ligger alltså svarsfrekvensen för SOM-90 på en såväl acceptabel som förväntad nivå.

Från det ursprungliga urvalet om 2 500 personer har 87 personer definierats bort. De bortdefinierade utgörs av sjuka, långvarigt bortresta samt ej spårade postreturer. Exakt samma grupper definierades bort i SOM-86-SOM-89. Antalet bortdefinierade är aningen lägre, 87 individer istället för 99 respektive 91, om man jämför SOM-90 med SOM-88 och SOM-89. Tabell två ger en översikt över urval, bortfall och bortfallsorsaker.

**Tabell 2: Urval, bortfall och bortfallsorsak i SOM-90**

<i>ursprungligt urval</i>	2 500
bortdefinierade	87
varav	
sjukdom, institutionell vård, postretur och utlandsvistelse	78
avliden	2
ej svensktalande	7
<i>nettourval</i>	2 413
ej svar på grund av vägran att deltaga	831
svar	1 582*
<i>andel svar, procent</i>	66

\*Av de inkomna svaren var 19 omöjliga att identifiera, eftersom svarspersonerna avlägsnat identitetsmarkeringen.

### Svarsfrekvens i grupper

Bortfallet i SOM-90 var alltså ganska stort, något större än i de tidigare SOM-undersökningarna, med undantag för SOM-89. Frågan är om bortfallet har skapat några skevheter i resultatet. Tabell 3 redovisar svarsandelen i olika grupper, och ger möjlighet till kontroll. Om svarsandelen är likstor i olika grupper indikerar det att vår undersökning är representativ för hela befolkningen.

När det gäller kön framgår det att svarsfrekvensen är något högre bland män än bland kvinnor. Samma resultat gäller för SOM-86. I SOM-87, -88 och -89 var svarsandelen däremot högre bland män. Huvudslutsatsen är dock att benägenheten att svara på våra enkäter är ganska likstor bland män och kvinnor.

**Tabell 3: Svandsandelar i olika grupper för SOM-undersökningarna 1986-1990 (procent)**

	SOM -86	SOM -87	SOM -88	SOM 89	SOM -90
<i>Kön</i>					
män	66	68	65	65	66
kvinnor	63	72	70	66	64
<i>Ålder</i>					
15-19	73	77	76	64	66
20-24	61	68	60	66	59
25-29	60	62	64	59	62
30-39	60	69	65	66	61
40-49	64	68	69	67	65
50-59	66	66	69	66	67
60-75	67	70	67	66	70
<i>Riksområde</i>					
Stockholm	53	66	59	61	63
östra mellansverige	67	69	70	66	66
Småland med öarna	77	71	74	66	70
sydsverige	68	72	67	61	61
västsverige	62	74	66	60	66
norra mellansverige	70	72	69	64	64
mellersta Norrland	69	72	64	63	67
övre Norrland	65	64	74	68	67

Svarsbenägenheten är något ojämn i olika åldersgrupper i SOM-90. Män i de tre åldersgrupperna mellan 20 och 39 år svarar i något lägre utsträckning än andra åldersgrupper. Mönstret var detsamma i SOM-86, under det att SOM-87, -88 och -89 visar lägre svandsandelar endast i någon av de tre åldersgrupperna. Åldersfördelningen i SOM-undersökningarna är också jämnare än i många andra enkätundersökningar (se tex Severinsson, 1986). En förklaring till detta fenomen kan vara SOM-undersökningarnas många påminnelser. Grupper som normalt svarar i mindre utsträckning förmås svara i större utsträckning efter ett antal påminnelser. I tabell 4 jämförs åldersfördelningen mellan svenska folket, SOM-undersökningarnas urval och de svarande.



**Tabell 4: Åldersgruppernas fördelning i SOM-undersökningarna 1986-1989 i jämförelse med Sverige totalt (procent)**

Ålder	SOM-86		SOM-87		SOM-88		SOM-89		SOM-90		Sv. bef.
	urv.	sv.	urv.	sv.	urv.	sv.	urv.	sv.	urv.	sv.	
15-29	29	30	25	26	26	27	27	27	27	26	27
30-49	36	34	37	37	37	36	38	40	38	37	37
50-75	35	36	38	37	37	37	35	33	35	37	36
S:a procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	2500	1668	2500	1672	2500	1645	2500	1578	2500	1582	**

**Anmärkning:** Uppgifterna om svenska folkets åldersfördelning är hämtade ifrån Statistisk årsbok 1986.

SOM-87, SOM-88 och SOM-90 uppvisar stora likheter med totalpopulationen vad beträffar såväl urvalets representativitet som representativiteten bland de svarande. I SOM-86 är den yngsta åldersgruppen något överrepresenterad både i urval och svarspopulation, i SOM-89 är den mellersta åldersgruppen något överrepresenterad bland de svarande, och den äldsta något underrepresenterad. På det hela taget är dock samtliga SOM-undersökningar representativa för svenska folket när det gäller åldersfördelning.

I de tidigaste SOM-undersökningarna var svarsbenägenheten lägst i stockholmsområdet. I SOM-89 var så inte längre fallet, och i SOM-90 visar för första gången sydsverige lägst andel svarande (tabell tre). Ett sammanträffande är att två lokala läsvaneundersökningar genomförda i sydsverige inom ramen för forskningsprogrammet Dagspresskollegiet vid institutionen för journalistik och masskommunikation visar lägre svarsfrekvenser än direkt jämförbara undersökningar genomförda i andra områden (Kratz, 1990; Severinsson, 1990). SOM-90 kännetecknas av en något jämnare fördelning av svar över riket än tidigare SOM-undersökningar.

## Internbortfall

Ovan redogjorde vi för sådant bortfall som beror på att människor överhuvudtaget inte sânt in något formulär som svar. I följande avsnitt skall vi gå vidare

till det *interna bortfallet*, bortfall inom ett ifyllt formulär. Denna typ av bortfall är av tre typer: människor kan välja att hoppa över delar av frågor, hela frågor eller hela frågeblock. En första iakttagelse för SOM-90:s räkning är att alla tre typerna är tämligen sällsynta. (Andelen helt överhoppade frågor är överlag mycket låg i SOM-undersökningarna.)

För de flesta frågorna i SOM-90 ligger andelen som hoppat över hela frågan endast mellan en och fem procent. Högst andel (15 procent) har fråga 38, som handlar om vilken inställning de olika politiska partierna har i EG-frågan. Motsvarande siffra för SOM-89 är 22 procent. Nästintill lika högt bortfall, 14 procent, har fråga 42, en bedömning av islams utveckling, samt fråga 22, där svarspersonerna ombeds ange partisympati. Samtliga tre frågor är delar av frågeblock (om politik, vårt förhållande till omvärlden respektive islam), och ingen av de övriga frågorna i blocken har lika stort bortfall. Detta indikerar att tendensen att hoppa över hela frågeblock är ganska låg.

Det avslutande avsnittet i formuläret, bakgrundsuppgifterna, visar på ett par punkter tämligen högt bortfall. Detta kan på sätt och vis vara ett större problem än bortfallet på de övriga frågorna, eftersom analyser baserade på bakgrundsuppgifter naturligtvis bara kan omfatta individer som lämnat sådana uppgifter om sig själva. Problemet gäller främst frågorna 57-60 (arbetstidens omfattning, yrkesgrupp, statlig eller privat anställning samt fackföreningstillhörighet) som visar bortfall om 11-13 procent.

Bortfallet inom frågor (svars personer har besvarat frågan, men hoppat över en del av den) är relativt lågt i SOM-90. De delar av frågor som visar högre bortfall än andra delar är företrädesvis sådana som man kan anta att människor anser sig ha svårast att bedöma. Fråga 13, där svars personerna ombeds uppge sitt förtroende för en rad medietyper, är ett bra exempel. Bortfallet på hela frågan är lågt, bara 1,6 procent. Fem av de sex medietyperna (lokal morgonpress, kvällspress, Sveriges Television, riksradien och lokalradien) har sedan ett ytterligare bortfall om omkring fyra procent. Morgonpressen i Stockholm, som regelbundet läses av ungefär sju procent av Sveriges befolkning utanför stockholmsregionen (Kratz, 1991) visar ett tre gånger så stort bortfall, 11 procent.

Idag GT/Kvällspressen visar på motsvarande sätt ett högre bortfall än Expressen eller Aftonbladet (fråga 2).

Omvänt kan ett lågt internt bortfall inom en fråga indikera att en del av en fråga upplevs som viktigare än andra delar. Fråga 11, där svars personerna ombeds

ta ställning till namns publicerande i samband med brott, har överlag relativt lågt bortfall, och visar absolut lägst andel svarsvägrare för exemplet "kommunpolitiker".

Andelen svarsvägrare är helt oberoende frågornas längd. Formulärets längsta fråga, fråga 46, där människor ombeds ta ställning till 24 olika värden, har ett bortfall om endast 1,6 procent.

Fyra av enkätens frågor ställdes utan fasta svarsalternativ. Istället fick svarspersonerna själva på blanka rader uppge vilken tidning de läser, vilka tre samhällsproblem de uppfattar som viktigast samt vilket yrke de har och vilken bil de äger. Ingen av dessa fyra frågor visar högre bortfall än genomsnittet.

I stora drag följer internbortfallet samma mönster som tidigare SOM-undersökningar. De flesta intervjupersoner svarar på de flesta frågorna, men känsliga frågor och svåra politiska frågor riskerar att bli utan svar i något större utsträckning än övriga frågor. Frågor som anses viktiga besvaras i högre grad än andra frågor.

Ett mått på enkätens svårhetsgrad, eller grad av tillgänglighet, ges av svarspersonerna själva. Sist i enkäten ställs frågan om "man tyckte det var några problem att fylla i enkäten" och vilka frågor som i så fall var svåra. Internbortfallet var stort på denna fråga (16 procent), hela 62 procent kryssade för alternativet "jag tyckte inte det var några större problem att svara", 22 procent angav att vissa frågor var svåra att besvara. En klar majoritet av svarspersonerna fann det alltså inte särskilt problematiskt att besvara SOM-90.

### Förhållandet mellan de fem SOM-undersökningarna

Det finns några centrala skillnader mellan de olika undersökningarna. Det gäller framförallt urvalen: SOM-87, -88 och -90 riktades enbart till svenska medborgare, SOM-86 och SOM-89 riktades även till utländska medborgare boende i Sverige. En annan skillnad gäller andelen svarande, dels totalt, dels i olika grupper. En tredje viktig skillnad mellan undersökningarna är svarshastigheten. Inströmningen av besvarade enkäter under de första insamlingsveckorna var avsevärt högre i SOM-87, -88, -89 och -90 än i SOM-86. Dessa faktorer är exempel på omständigheter som kan tänkas ha inverkat på svarsmönstren i undersökningarna.

I tabell 5 görs därför en jämförelse av de olika bakgrundsvariablernas fördelning i den fem SOM-undersökningarna. Vi kan konstatera att fördel-

ningarna är i det närmaste identiska. I stora drag är SOM-90 mycket lik sina föregångare när det gäller fördelningen på olika bakgrundsuppgifter. Där jämförelser är möjliga överensstämmer resultaten också mycket väl med hela svenska folkets fördelning.

**Tabell 5: Jämförelse mellan bakgrundsvariabler, SOM-86-SOM-90 och samtliga svenskar (procent)**

Bakgrunds- variabler	SOM-86	SOM-87	SOM-88	SOM-89	SOM-90	samtliga svenskar
<i>Kön</i>						
Män	51	49	47	48	51	49
Kvinnor	49	51	53	52	49	51
<i>Ålder</i>						
15-29 år	30	26	27	26	26	27
30-49 år	34	37	36	39	37	37
50-75 år	36	37	37	35	37	36
<i>Arbetstid</i>						
Heltid	76	74	74	76	77	76
Deltid	24	26	26	24	23	24
<i>Sektor</i>						
Statlig	17	17	18	16	15	11
Kommunal	28	28	27	31	27	30
Privat	55	55	55	53	58	59
<i>Facklig tillhörighet</i>						
LO-förbund	59	59	55	56	56	61
TCO-förbund	33	33	33	34	32	31
SACO/SR-förbund	8	8	12	10	13	8

**Anmärkning:** Siffrorna under kolumnen "samtlig svenskar" avser 1984 på samtliga frågor utom för kön och ålder där siffrorna avser 1987. I SOM-86 ställdes frågan om fackförening som 'är' medlem; SOM-87-SOM-90 är frågan formulerad som 'är/var' medlem.

Tabell 5 forts.

Bakgrunds- variabler	SOM-86	SOM-87	SOM-88	SOM-89	SOM-90
<i>Förvärvsarbete</i>					
Förvärvsarbetande	63	63	63	64	63
Har beredskapsarbete	1	1	1	0	0
AMS-utbildning	1	1	1	1	1
Arbetslös	2	2	2	1	2
Ålderspensionär	14	15	14	15	15
Förtidspensionär	5	4	5	4	3
Hemarbetande	5	4	3	4	3
Studerande	11	11	11	10	10
Ej svar	2	3	2	2	3
<i>Självklassificerad yrkesgrupp</i>					
Tjänsteman	24	28	28	25	25
Tjänsteman, arbetsledande	13	12	14	15	15
Tjänsteman, företagsledande	2	3	2	2	2
Arbetare	44	42	39	40	39
Arbetare, arbetsledande	6	5	6	7	7
Egenanställd arbetare	1	1	1	1	1
Jordbrukare, ingen anställd	3	3	3	3	2
Jordbrukare, anställda	0	0	1	0	0
Företagare, ingen anställd	3	3	4	3	4
Företagare, 1-9 anställda	3	3	2	3	4
Företagare, 10- anställda	1	1	0	1	1
<i>Subjektiv klasstillhörighet</i>					
Arbetsfamilj	52	46	48	45	46
Jordbrukarfamilj	4	4	5	5	4
Tjänstemannafamilj	25	29	27	29	29
Högre tjänstemannafamilj	10	11	11	11	10
Egen företagare	9	10	8	10	11
<i>Politiskt intresse</i>					
Mycket intresserad	9	12	9	10	10
Ganska intresserad	38	41	41	41	42
Inte särskilt intresserad	44	40	41	42	39
Inte alls intresserad	10	7	8	7	8
<i>Ej svar</i>	1	1	1	0	1

Efter fem år är SOM-undersökningarna en etablerad tidsserie, och varje ytterligare år kommer att göra redan insamlade data än mer värdefulla.

Av materialet som redovisats här vi kan konstatera att SOM-undersökningarna ger en förhållandevis god bild av svenska folket. Detta innebär dels att SOM-data med fördel kan användas för jämförelser över tid, dels att SOM-mängderna vid behov kan slås ihop för att skapa större mängder, och därmed ge högre tillförlitlighet för en mängd specialanalyser.

## LITTERATUR

- Bennulf, Martin (1990) 'Samhälle opinion massmedia 1989 - metod och genomförande', sid. 131-142 i S. Holmberg och L. Weibull (red.), *Medier och opinioner*. SOM-undersökningen 1989. SOM-rapport nr. 5. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen och institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Björkqvist, Karin (1988) 'Metodredovisning', sid. 63-77 i S. Holmberg och L. Weibull (red.), *SOM-undersökningen 1987*. SOM-rapport nr. 2. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen och Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Björkqvist, Karin (1988) *Tidningsläsning i Gästrikland - en presentation av en läsarsundersökning*. Arbetsrapport nr. 28. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Björkqvist, Karin (1989) *SOM-undersökningen 1988. Metod frågeformulär kodbok*. SOM-rapport nr. 3. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen och Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Kratz, Charlotta (1989) *Tidningsläsning i Kalmar och på Öland*. Arbetsrapport nr. 54. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Kratz, Charlotta (1990) *Tidningsläsning i sydöstra Skåne. En presentation av en läsarsundersökning*. Arbetsrapport nr. 3. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Kratz, Charlotta (1991) *Verklighetsval och kapital. En studie av det ekonomiska och det kulturella kapitalets betydelse för läsningen av stockholmsmorgontidningar utanför Stockholm*. Arbetsrapport nr. 6. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Ohlsson, Anders (1986) *Att svara eller inte svara - det är frågan*. Rapport nr. 12. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Reimer, Bo (1987) 'SOM-undersökningen 1986: uppläggning och utfall' sid. 5-7 i S. Holmberg och L. Weibull (red.), *SOM-undersökningen 1986. Genomförande deltagande huvudresultat*. SOM-rapport nr. 1. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen och Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.

Severinsson, Ronny (1986) *Tidningsläsning i Södermanland*. Arbetsrapport nr. 13. Göteborg: Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet.

Severinsson Ronny (1990) *Tidningsläsning i nordvästra Skåne*. Arbetsrapport nr. 2. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Statistisk Årsbok 1986.





## Författarna

*Martin Bennulf*, fil lic, är verksam inom valforskningsprogrammet vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på opinionsbildning i miljöfrågor.

*Maria Elliot*, fil kand och högskoleadjunkt vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hon arbetar på en doktorsavhandling om publikens syn på mediernas trovärdighet.

*Mikael Gilljam*, docent, är verksam inom valforskningsprogrammet vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

*Sören Holmberg*, professor och ledare för valforskningsprogrammet vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på väljarbeteende och representativ demokrati.

*Charlotta Kratz*, fil kand, är verksam inom forskningsprogrammet Dagspresskollegiet, institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

*Rutger Lindahl*, tf. professor, är verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han forskar kring Europafrågor samt säkerhetspolitisk opinion och debatt.

*Monica Löfgren -Nilsson*, fil kand, är vik. högskoleadjunkt vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

*Ronny Severinsson*, fil lic, är verksam vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Han arbetar på en doktorsavhandling om lokala dagstidningars villkor och funktion.

*Lennart Weibull*, professor i massmedieforskning vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Han sysslar med forskning kring mediestruktur, medieanvändning och journalistisk etik.

**SAMHÄLLE  
OPINION  
MASSMEDIA  
1990**



**INSTITUTIONEN FÖR  
JOURNALISTIK OCH MASSKOMMUNIKATION  
OCH  
STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN  
GÖTEBORGS UNIVERSITET**

## INNEHÅLLSÖVERSIKT

### FRÅGENUMMER

1-13  
14-24  
25-34  
35-38  
39-43  
44-48  
49-67

### FRÅGEOMRÅDE

MASSMEDIER  
POLITIK OCH SAMHÄLLE  
ENERGI, KÄRNKRAFT OCH MILJÖ  
SVERIGES FÖRHÅLLANDE TILL OMVÄRLDEN  
ISLAM  
FRITID  
BAKGRUNDSUPPGIFTER

DE FÖRSTA FRÅGORNA GÄLLER VILKA MASSMEDIER DU TAR DEL AV

**Fråga 1. Hur ofta brukar Du titta på eller lyssna till följande typer av nyhetsprogram i radio och TV?**

	Dagligen	5-6 ggr/ vecka	3-4 ggr/ vecka	1-2 ggr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
(111) Nyheter i lokalradion	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(112) Aktuellt i TV	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(113) Rapport i TV	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(114) Dagens Eko i riksradien	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(115) Regionala nyheter i TV	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	1	2	3	4	5	6

**Fråga 2. Hur ofta brukar Du läsa följande kvällstidningar?**

	6-7 dagar/ vecka	3-5 dagar/ vecka	1-2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
(116) Aftonbladet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(117) Expressen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(118) IDAG GT/Kvällsposten	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	1	2	3	4	5

**Fråga 3. Vilken morgontidning brukar Du läsa regelbundet?**

(Med regelbundet menas här minst ett nummer per vecka. Om Du läser mer än en morgontidning - ange vilken Du betraktar som Din lokala morgontidning).

- (119)  1 .....  
(Tidningens namn)
- 2 Läser ingen morgontidning regelbundet

**Fråga 4. Om Du läser någon morgontidning regelbundet - ungefär hur många gånger per vecka brukar Du läsa denna tidning?**

	7 dagar	6 dagar	5 dagar	4 dagar	3 dagar	2 dagar	1 dag
(120)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	1	2	3	4	5	6	7

**För kontorets anteckningar**

pnr   
(1-4)

stansnr \_\_\_\_\_  
(5-8)

kortnr   
(9-10)

**Fråga 5. Prenumererar Du eller någon annan i Ditt hushåll på denna tidning?**

- (121)  1 Ja  
 2 Nej

Om nej, på vilket sätt har Du då tillgång till tidningen?

- (122)  Läser hos bekant  
 (123)  Lånar av bekant  
 (124)  Läser på arbetet/skolan  
 (125)  Läser på bibliotek  
 (126)  Köper lösnummer  
 (127)  Annat sätt (ange vilket): .....

**Fråga 6. Ungefär hur lång tid brukar Du ägna åt Din lokala morgontidning en genomsnittlig vardag?**

	0	Ca 5	Ca 10	Ca 15	Ca 20	Ca 25	Ca 30	Ca 35	Ca 40	Ca 45	Ca 50	Ca 55	Ca 60	Över 60
	min	min	min	min	min	min	min	min	min	min	min	min	min	min
(128-29) Före kl 08.00	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(130-31) Kl 08.00-12.00	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(132-33) Kl 12.00-17.00	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(134-35) Efter kl 17.00	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14

**Fråga 7. Läser Du ytterligare någon morgontidning - åtminstone tre dagar i veckan?**

- (136)  1 Ja  
 2 Nej

**Fråga 8. Hur viktigt anser Du personligen det vara att en dagstidning, t ex den morgontidning Du brukar läsa, utmärks av följande egenskaper?**

att den ...	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
(137) innehåller lokala nyheter	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(138) kommer i tid på morgonen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(139) bevakar de stora politiska nyheterna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(140) har bra bilder till artiklarna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(141) skriver trovärdigt och sakligt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(142) är partipolitiskt obunden	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(143) har ett lågt prenumerationspris	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	1	2	3	4

**Fråga 9** Hur väl anser Du personligen att följande saker stämmer in på den morgontidning som Du själv brukar läsa?

den ...	Mycket bra	Ganska bra	Inte särskilt bra	Inte alls bra
(144) innehåller lokala nyheter	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(145) kommer i tid på morgonen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(146) bevakar de stora politiska nyheterna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(147) har bra bilder till artiklarna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(148) skriver trovärdigt och sakligt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(149) är partipolitiskt obunden	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(150) har ett lågt prenumerationspris	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	1	2	3	4

**Fråga 10.** När det gäller nyheter om aktuella händelser, hur viktigt anser Du personligen det vara att få nyheter från följande områden/länder?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
<b>inom Sverige</b>				
(151) Stockholmsområdet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(152) Göteborgsområdet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(153) Norrland	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<b>inom Norden</b>				
(154) Danmark	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(155) Norge	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(156) Finland	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<b>inom Europa</b>				
(157) Estland	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(158) Litauen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(159) Polen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(160) Tyskland	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(161) Storbritannien	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<b>övriga världen</b>				
(162) Mellanöstern och Israel	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(163) Sovjetunionen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(164) Indien	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(165) Japan	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(166) USA	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	1	2	3	4

**Fråga 11. Om vi antar att massmedierna har bekräftade uppgifter om att en person försingrat 50 000 kronor från en föreningskassa, anser Du att medierna med hänsyn till allmänintresset bör publicera namnet om gärningsmannen är:**

		Ja absolut	Ja kanske	Nej knappast	Nej absolut inte	Vet inte
(167)	Kommunpolitiker	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(168)	VD vid ett stort företag	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(169)	Facklig förtroendeman	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(170)	Rektor på en grundskola	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(171)	Statsråd	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(172)	Enskild riksdagsman	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(173)	Ordförande i lokal idrottsförening	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(174)	Lokal affärman/småföretagare	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(175)	Programledare i TV	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5

176-80 bl.

**Fråga 12. Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?**

		Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
(211)	Regeringen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(212)	Polisen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(213)	Sjukvården	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(214)	Försvaret	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(215)	Riksdagen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(216)	Bankerna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(217)	Dagspressen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(218)	De fackliga organisationerna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(219)	Radio och TV	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(220)	Grundskolan	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(221)	Storföretagen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5





**Fråga 16. Nedanstående lista omfattar ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är Din åsikt om vart och ett av dem?**

		Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
(230)	Minska den offentliga sektorn	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(231)	Minska försvarsutgifterna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(232)	Behålla kärnkraften även efter år 2010	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(233)	Ta emot färre flyktingar i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(234)	Förbjuda alla former av pornografi	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5

**Fråga 17. Hur tycker Du regeringen sköter sin uppgift?**

- (235)
- 1 Mycket bra
  - 2 Ganska bra
  - 3 Varken bra eller dåligt
  - 4 Ganska dåligt
  - 5 Mycket dåligt

**Fråga 18. Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle Du vilja placera Dig själv på en sådan vänster-högerskala?**

- (236)
- 1 Klart till vänster
  - 2 Något till vänster
  - 3 Varken till vänster eller till höger
  - 4 Något till höger
  - 5 Klart till höger

**Fråga 19.** Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de politiska partierna. Var skulle Du personligen vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?

		Ogillar starkt								Varken gillar eller ogillar		Gillar starkt		
		↓											↓	
		-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5		
(237-38)	Centerpartiet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(239-40)	Moderata samlingspartiet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(241-42)	Vänsterpartiet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(243-44)	Folkpartiet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(245-46)	Socialdemokraterna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(247-48)	Miljöpartiet - de gröna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(249-50)	Kds - Kristdemokratiska samhällspartiet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11		

Om Du skulle använda samma skala för partiledarna, var skulle Du placera:

		-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
(251-52)	Olof Johansson	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(253-54)	Carl Bildt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(255-56)	Lars Werner	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(257-58)	Bengt Westerberg	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(259-60)	Ingvar Carlsson	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(261-62)	Alf Svensson	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11

**Fråga 20.** På nedanstående lista finns ett antal ord och uttryck som kan användas för att beskriva olika egenskaper hos partiledarna. Hur bra tycker Du att de stämmer in på Ingvar Carlsson och Carl Bildt? (Vi tar bara upp ledarna för de två största partierna.)

		Stämmer mycket bra	Stämmer ganska bra	Stämmer ganska dåligt	Stämmer mycket dåligt
<b>Ingvar Carlsson</b>					
(263)	Pålitlig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(264)	Inspirerande	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(265)	Kunnig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(266)	Vet hur vanligt folk tycker och tänker	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<b>Carl Bildt</b>					
(267)	Pålitlig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(268)	Inspirerande	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(269)	Kunnig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(270)	Vet hur vanligt folk tycker och tänker	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4

**Fråga 21. Allmänt sett, hur viktiga är följande egenskaper när Du bestämmer Dig för vad Du tycker om en partiledare?**

		Mycket viktig	Ganska viktig	Inte särskilt viktig	Inte alls viktig
(271)	Pålitlig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(272)	Inspirerande	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(273)	Kunnig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(274)	Vet hur vanligt folk tycker och tänker	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4

**Fråga 22. Vilket parti tycker Du bäst om idag?**

- (275)  1 Vänsterpartiet  
 2 Socialdemokraterna  
 3 Centerpartiet  
 4 Folkpartiet  
 5 Moderata samlingspartiet  
 6 Kds - Kristdemokratiska samhällspartiet  
 7 Miljöpartiet - de gröna  
 8 Annat parti (ange vilket): .....

**Ansvar Du Dig vara en övertygad anhängare av detta parti?**

- (276)  1 Ja, mycket övertygad  
 2 Ja, något övertygad  
 3 Nej

277-80 bl.

**Fråga 23. På senare år har det förts en debatt om i vilken utsträckning olika verksamheter bör skötas av stat och kommun eller av privata företag, föreningar eller enskilda. Hur ställer Du Dig till följande förslag? Sätt ett kryss i den ruta som bäst överensstämmer med Din uppfattning.**

		Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
(311)	Överföra statliga verk, t ex Televerket, i privata händer	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(312)	Låta privata företag svara för äldreomsorg	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(313)	Öka antalet privatskolor	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(314)	Överföra banker och försäkringsbolag i samhällets ägo	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(315)	Bedriva mer av sjukvården i privat regi	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(316)	Låta föreningar svara för driften av fritidsanläggningar	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5

**Fråga 24. I samhällsdebatten diskuteras idag ofta hur statens lagar och bestämmelser styr kommuner, näringsliv och enskilda. Nedan finns några förslag om hur omfattande statens styrning bör vara. Vad anser Du om vart och ett av följande förslag?**

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
(317)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(318)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(319)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(320)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(321)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(322)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	1	2	3	4	5

**DESSA FRÅGOR GÄLLER DIN UPPFATTNING OM ENERGI OCH KÄRNKRAFT**

**Fråga 25. År 1980 hade vi en folkomröstning om kärnkraften i Sverige. Efter folkomröstningen beslöt riksdagen att kärnkraften skulle avvecklas till år 2010. Vad är Din åsikt om kärnkraftens användning i Sverige?**

- (323)
- 1 Stoppa kärnkraften omedelbart
  - 2 Avveckla kärnkraften snabbare än till år 2010
  - 3 Avveckla kärnkraften till år 2010
  - 4 Avveckla kärnkraften men inte så snabbt som till år 2010
  - 5 Använd kärnkraften, avveckla den inte
  - 6 Har ingen bestämd åsikt i frågan

**Har Du en bestämd uppfattning i denna fråga eller är Du mera tveksam?**

- (324)
- 1 Bestämd uppfattning
  - 2 Mera tveksam

**Fråga 26. Vad anser Du om följande risker som har diskuterats i samband med kärnkraften? Hur stor är risken för:**

		Mycket liten risk										Mycket stor risk
		↓										↓
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
(325-26)	En större olycka med radioaktiv utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(327-28)	Fler cancerfall och andra sjukdomar om vi använder kärnkraften	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(329-30)	Att kärnkraften ger ökade miljöskador på mark, luft och vatten	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(331-32)	Att kärnkraften ger upphov till ärftliga skador på kommande generationer	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(333-34)	Att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(335-36)	Att kärnkraften leder till att alltför många länder skaffar sig atomvapen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	

**Om Du skulle använda samma skala för följande risker, hur stor är risken för**

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
(337-38)	olyckor vid driften av kärnkraftverk i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(339-40)	olyckor vid transporter av kärnavfallet i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(341-42)	olyckor vid förvaring av kärnavfallet i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(343-44)	sabotage/terroraktivitet vid transporter eller förvaring av kärnavfallet i Sverige	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		01	02	03	04	05	06	07	08	09	10

**Fråga 27. Tror Du personligen att kärnkraften kommer att vara avvecklad i Sverige år 2010?**

- (345)  1 Ja, absolut  
 2 Ja, troligen  
 3 Nej, troligen inte  
 4 Nej, absolut inte

**Fråga 28.** Det finns olika åsikter om hur vi i Sverige skall slutförvara det högaktiva avfallet från kärnkraften, dvs det mest farliga avfallet. En del anser att det högaktiva avfallet en gång för alla skall slutförvaras så att det inte går att komma åt i framtiden, medan andra tycker att det skall slutförvaras så att framtidens människor kan övervaka och komma åt det. Vad anser Du?

- (346)  1 Vi skall en gång för alla slutförvara det högaktiva avfallet så att det inte går att komma åt i framtiden
- 2 Vi skall slutförvara det högaktiva avfallet så att framtidens människor kan övervaka och komma åt det
- 3 Har ingen bestämd åsikt i frågan

**Fråga 29.** Riksdagen har bestämt att kärnkraftens högaktiva avfall skall slutförvaras på en plats i Sverige som bedöms vara säker och lämplig. Tycker Du att den kommun som väljs som slutförvaringsplats skall ha rätt att säga nej, s.k kommunalt veto, eller skall kommunalt veto inte finnas i avfallsfrågan?

- (347)  1 Ja, kommunalt veto skall finnas i avfallsfrågan
- 2 Nej, kommunalt veto skall inte finnas i avfallsfrågan
- 3 Har ingen bestämd åsikt i frågan

**Fråga 30.** Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?

		Mycket stort	Ganska stort	Ganska litet	Mycket litet
(348)	Miljöorganisationer	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(349)	Kärnkraftindustrin	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(350)	Regeringen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(351)	Forskare	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(352)	Journalister	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(353)	Statliga myndigheter	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4

**Fråga 31.** Vad tror Du forskarna inom naturvetenskap och teknik anser om kärnkraften? Tror Du att de är för eller emot att kärnkraften används även efter år 2010?

- (354)  1 Nästan alla är emot att använda kärnkraften efter år 2010
- 2 Flertalet är emot att använda kärnkraften efter år 2010
- 3 Ungefär lika många för som emot
- 4 Flertalet är för att använda kärnkraften efter år 2010
- 5 Nästan alla är för att använda kärnkraften efter år 2010

**Fråga 32. Nedanstående lista innefattar ett antal förslag som förekommit i den svenska miljödebatten. Vilken är Din åsikt om vart och ett av dem?**

		Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
(355)	sänka hastigheten på vägarna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(356)	förbjuda plastflaskor och aluminiumburkar	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(357)	stoppa privatbilismen i innerstäderna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(358)	stoppa alla planer på att bygga nya kol-kraftverk	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(359)	satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(360)	satsa mer på vattenkraft genom att bygga ut orörda älvar	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(361)	lagstifta om obligatorisk källsortering av hushållsavfall	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5

**Fråga 33. Hur ofta gör Du personligen nedanstående saker?**

		Aldrig	Ibland	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid	
(362)	Av miljöskäl, sänker hastigheten vid bilkörning	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> Kör aldrig bil
(363)	Köper drycker i plastflaskor	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
(364)	Äter biodynamiskt odlade grönsaker	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
(365)	Plockar upp skräp jag träffar på i naturen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
(366)	Väljer att gå eller cykla istället för motordriven transport (bil, buss etc)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
(367)	Kör egen bil till och från arbetet/skolan	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> Ej förvärsarbete/skola
		1	2	3	4	5	6

**Fråga 34. Hur ofta görs nedanstående saker i Ditt hushåll?**

		Aldrig	Ibland	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid	Vet ej
(368)	Handlar miljömärkta varor	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(369)	Lämnar tidningar till pappersåtervinning	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(370)	Slänger uttjänta batterier i särskilda behållare eller återlämnar till affären	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(371)	Slänger tomglas, som ej är returglas, i särskilda behållare	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5	6

**DETTA BLOCK GÄLLER VÅRT FÖRHÅLLANDE TILL OMVÄRLDEN**

**Fråga 35. Hur tycker Du att den militära och den politiska situationen i Sveriges närhet förändrats jämfört med hur den var för 5-10 år sedan?**

- (372)
- 1 Blivit mycket mera hotfull
  - 2 Blivit något mera hotfull
  - 3 Har ej förändrats
  - 4 Blivit något mindre hotfull
  - 5 Blivit mycket mindre hotfull

**Fråga 36. Hur ställer Du Dig till följande förslag?**

		Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
(373)	Sverige bör minska det militära försvaret	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(374)	Om det militära läget i vår närhet blir mindre hotfullt bör Sverige ompröva den nuvarande neutralitetspolitiken	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(375)	Sverige bör ansöka om medlemskap i de Europeiska Gemenskaperna (EG), även om det betyder minskad politisk självständighet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5



**Fråga 37. Vad tror Du att ett svenskt EG-medlemskap skulle innebära för utvecklingen i Sverige inom följande områden?**

		Stor förbättring	Viss förbättring	Varken förbättring eller försämring	Viss försämring	Stor försämring
(376)	Miljön	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(377)	Arbetsmarknaden	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(378)	Sociala tryggheten	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(379)	Ekonomiska utvecklingen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(380)	Tilltron till svensk neutralitet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5

**Fråga 38. Enligt Din mening, vilken inställning har de olika riksdagspartierna till ett svenskt närmande till EG?**

		Mycket positiv inställning	Något positiv inställning	Varken positiv eller negativ inställning	Något negativ inställning	Mycket negativ inställning
(411)	Vänsterpartiet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(412)	Folkpartiet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(413)	Socialdemokraterna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(414)	Miljöpartiet - de gröna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(415)	Moderaterna	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(416)	Centerpartiet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5

**MED ANLEDNING AV DE SENASTE ÅRENS ÖKADE UPPMÄRKSAMHET FÖR ISLAM FÖLJER HÄR NÅGRA FRÅGOR OM ISLAM OCH OM DE MÄNNISKOR SOM BEKÄNNER SIG TILL DENNA RELIGION, DVS MUSLIMER.**

**Fråga 39. Vilken inställning har Du personligen till islam som religion?**

- (417)  1 Mycket positiv  
 2 Ganska positiv  
 3 Varken positiv eller negativ  
 4 Ganska negativ  
 5 Mycket negativ

**Fråga 40. Anser Du att islam går att förena med en politisk demokrati av svensk typ?**

- (418)  1 Ja, absolut  
 2 Ja, kanske  
 3 Nej, knappast  
 4 Nej, absolut inte

**Fråga 41. Islams syn på kvinnan har debatterats. En del anser att islam motverkar kvinnoförtryck, medan andra anser att islam medför förtryck av kvinnan. Markera det alternativ som bäst stämmer med Din egen uppfattning.**

- (419)  1 Islam motverkar i hög grad kvinnoförtryck  
 2 Islam motverkar i någon mån kvinnoförtryck  
 3 Islam medför i någon mån kvinnoförtryck  
 4 Islam medför i hög grad kvinnoförtryck

**Fråga 42. Hur bedömer Du den islamiska religionens utveckling i världen just nu? Markera det alternativ som bäst stämmer med Din bedömning.**

- (420)  1 Islam är på kraftig frammarsch  
 2 Islam är på frammarsch  
 3 Islam är på tillbakagång  
 4 Islam är på kraftig tillbakagång

**Fråga 43. Vad anser Du personligen om följande förslag om hur islam skall behandlas i Sverige?**

		Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
(421)	Muslimerna bör ha samma rättigheter i Sverige som andra religionsutövare	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(422)	Muslimska helgedomar (moskéer) skall få byggas även om de boende i området ogillar det	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(423)	Öka det ekonomiska stödet till muslimska invandrare så att de kan bevara sin egen kultur	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(424)	Invandringen av muslimer bör minskas	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5

HÄR KOMMER NÅGRA FRÅGOR OM DINA FRITIDSINTERESSEN

Fråga 44. Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna utövat följande aktiviteter?

	Ingen gång	Någon gång under året	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
(425) Idkat friluftsliv (skog, hav eller sjö)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(426) Sysslat med individuell motion eller idrott	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(427) Gått på bio	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(428) Gått på teater	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(429) Läst någon bok	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(430) Diskuterat politik	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(431) Besökt gudstjänst eller religiöst möte	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(432) Sysslat med trädgårdsarbete	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(433) Sett på video	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(434) Läst veckotidningar	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(435) Läst direktreklam som kommit i brevlådan	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(436) Spelat på tips, lotto eller V65	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	1	2	3	4	5	6	7

Fråga 45. Ange nedan i vilken/vilka föreningar Du är medlem samt hur aktiv Du är i dessa föreningar?

	Icke medlem	Medlem	Medlem och har varit på möte under senaste halvåret	Medlem och har någon typ av uppdrag
(437) Idrotts- eller friluftsförening	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(438) Miljöorganisation	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(439) Politiskt parti (även kvinno- eller ungdomsförbund)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(440) Annan förening	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	1	2	3	4

**Fråga 46. Hur viktiga tycker Du att följande saker är för Dig?**

		Mycket viktigt	Ganska viktigt	Varken viktigt eller oviktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
(441)	En ren värld	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(442)	Teknisk utveckling	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(443)	Ett behagligt liv	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(444)	Ett spännande liv	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(445)	Självförverkligande	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(446)	En värld i fred	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(447)	En vacker värld	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(448)	Jämlikhet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(449)	Familjetrygghet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(450)	Frihet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(451)	Lycka	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(452)	Inre harmoni	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(453)	Kärlek	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(454)	Landets säkerhet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(455)	Ett liv fullt av njutning	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(456)	Frälsning	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(457)	Självaktning	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(458)	Socialt anseende	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(459)	Sann vänskap	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(460)	Visdom	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(461)	Rättvisa	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(462)	Makt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(463)	Hälsa	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(464)	Rikedom	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4	5

**Fråga 47. Har Du läst någon eller några av följande böcker från de senaste åren?**

- (465)  Jackie Collins: Hollywoodfruar  
 (466)  Peter Englund: Poltava  
 (467)  Jan Guillou: Fiendens fiende  
 (468)  Betty Mahmoody: Inte utan min dotter  
 (469)  Salman Rushdie: Satansverserna

**Fråga 48. Hur mycket brukar Du se på av följande typer av TV-program?**

		Allt/i stort sett allt	Ganska mycket	Inte särskilt mycket	Ingenting/nästan inget alls
(470)	Underhållningsprogram	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(471)	Nyhetsprogram	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(472)	Dokumentär- och samhällsprogram	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(473)	Sportprogram	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
(474)	Kulturprogram	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		1	2	3	4

475-80 bl.

TILL SIST NÅGRA FRÅGOR OM DIG SJÄLV. NÄR MAN SAMMANSTÄLLER RESULTATET AV SÅDANA HÄR UNDERSÖKNINGAR BRUKAR MAN DELA UPP SVAREN I OLIKA GRUPPER. FÖR ATT KUNNA GÖRA DETTA BEHÖVER VI DINA SVAR PÅ DESSA AVSLUTANDE FRÅGOR.

**Fråga 49. Hur vill Du karakterisera det område Du bor i?**

- (511)  1 Ren landsbygd  
 2 Mindre tätort  
 3 Stad eller större tätort

**Fråga 50. Hur bor Du för närvarande?**

- (512)  1 På lantgård eller ensamliggande villa på landsbygden  
 2 I villa eller radhus i småhusområde  
 3 I lägenhet i flerfamiljshus

**Fråga 51. Vilket år är Du född?**

(513-14) Årtal .....

**Fråga 52. Är Du man eller kvinna?**

- (515)  1 Man  
 2 Kvinna

**Fråga 53. Är Du ensamstående eller samboende/gift?**

- (516)  1 Ensamstående  
 2 Samboende/gift

**Fråga 54. Vilken skolutbildning har Du? Sätt ett kryss i rutan framför det alternativ Du anser stämma bäst in på Dig? Om Du ännu inte avslutat Din utbildning, markera då den typ av skola du just nu går i.**

- (517-18)
- |                          |    |                    |                          |    |                          |
|--------------------------|----|--------------------|--------------------------|----|--------------------------|
| <input type="checkbox"/> | 01 | Folkskola          | <input type="checkbox"/> | 07 | Minst treårigt gymnasium |
| <input type="checkbox"/> | 02 | Enhetskola         | <input type="checkbox"/> | 08 | Flickskola/realexamen    |
| <input type="checkbox"/> | 03 | Grundskola         | <input type="checkbox"/> | 09 | Folkhögskola             |
| <input type="checkbox"/> | 04 | Yrkesskola         | <input type="checkbox"/> | 10 | Studentexamen            |
| <input type="checkbox"/> | 05 | Tvåårigt gymnasium | <input type="checkbox"/> | 11 | Högskola/universitet     |
| <input type="checkbox"/> | 06 | Fackskola          |                          |    |                          |

**Fråga 55. Vilken av de här grupperna tillhör Du för närvarande?**

- (519)
- |                          |   |                                   |
|--------------------------|---|-----------------------------------|
| <input type="checkbox"/> | 1 | Försvarsarbetande                 |
| <input type="checkbox"/> | 2 | Har beredskapsarbete              |
| <input type="checkbox"/> | 3 | Genomgår arbetsmarknadsutbildning |
| <input type="checkbox"/> | 4 | Arbetslös                         |
| <input type="checkbox"/> | 5 | Ålderspensionär                   |
| <input type="checkbox"/> | 6 | Förtidspensionär                  |
| <input type="checkbox"/> | 7 | Hemarbetande                      |
| <input type="checkbox"/> | 8 | Studerande                        |

**Fråga 56. Vilket yrke har/hade Du?**

- (520)
- 1 .....  
(Yrke/sysselsättning)

**Fråga 57. Arbetar/arbetade Du hel- eller deltid?**

- (521)
- |                          |   |        |
|--------------------------|---|--------|
| <input type="checkbox"/> | 1 | Heltid |
| <input type="checkbox"/> | 2 | Deltid |

**Fråga 58. Vilken av de här yrkesgrupperna hör/hörde du till?**

- (522-23)
- |                          |    |   |
|--------------------------|----|---|
| <input type="checkbox"/> | 01 | Tjänsteman                              |
| <input type="checkbox"/> | 02 | Tjänsteman med arbetsledande funktion   |
| <input type="checkbox"/> | 03 | Tjänsteman med företagsledande funktion |
| <input type="checkbox"/> | 04 | Arbetare                                |
| <input type="checkbox"/> | 05 | Arbetare med arbetsledande funktion     |
| <input type="checkbox"/> | 06 | Egenanställd arbetare                   |
| <input type="checkbox"/> | 07 | Jordbrukare: ingen anställd             |
| <input type="checkbox"/> | 08 | Jordbrukare: en eller flera anställda   |
| <input type="checkbox"/> | 09 | Företagare: ingen anställd              |
| <input type="checkbox"/> | 10 | Företagare: 1-9 anställda               |
| <input type="checkbox"/> | 11 | Företagare: 10 eller fler anställda     |

**Fråga 59. Arbetar/arbetade Du i statlig, kommunal eller privat tjänst?**

- (524)  1 Statlig  
 2 Kommunal (även landstingskommunal)  
 3 Privat

**Fråga 60. Är Du medlem i någon fackförening?**

- (525)  1 Ja, LO-förbund  
 2 Ja, TCO-förbund  
 3 Ja, SACO/SR-förbund  
 4 Nej

**Fråga 61. Hur många personer ingår det i ditt hushåll (räkna med Dig själv)?**

(526) Svar: ..... personer

Hur många av dem är under 16 år?

(527) Svar: ..... personer

**Fråga 62. Var vänlig sätt ett kryss i den ruta som motsvarar den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten i Ditt hushåll före skatt. (Pension och studiemedel skall också räknas in i den ungefärliga årsinkomsten)**

- (528-29)  01 120.000 eller mindre  
 02 121.000 - 150.000  
 03 151.000 - 180.000  
 04 181.000 - 210.000  
 05 211.000 - 240.000  
 06 241.000 - 270.000  
 07 271.000 - 300.000  
 08 301.000 - 330.000  
 09 Över 330.000

**Fråga 63. Om Du skulle beskriva Din nuvarande familj och den familj Du växte upp i, vilken av nedanstående kategorier stämmer då bäst?**

- |       | Din nuvarande familj   |       | Den familj Du växte upp i                                      |
|-------|--|-------|--|
| (530) | <input type="checkbox"/> 1 Arbetarfamilj                       | (531) | <input type="checkbox"/> 1 Arbetarfamilj                       |
|       | <input type="checkbox"/> 2 Jordbrukarfamilj                    |       | <input type="checkbox"/> 2 Jordbrukarfamilj                    |
|       | <input type="checkbox"/> 3 Tjänstemannafamilj                  |       | <input type="checkbox"/> 3 Tjänstemannafamilj                  |
|       | <input type="checkbox"/> 4 Högre tjänstemanna/akademikerfamilj |       | <input type="checkbox"/> 4 Högre tjänstemanna/akademikerfamilj |
|       | <input type="checkbox"/> 5 Egen företagare                     |       | <input type="checkbox"/> 5 Egen företagare                     |

**Fråga 64. Vilken av följande utrustning har Du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?**

- (532)  Text-TV  
(533)  Video  
(534)  Kabel-TV med satellitsändningar  
(535)  Hem- eller persondatorer  
(536)  Compact Disc (CD-spelare)  
(537)  Bil: märke och modell ..... Årsmodell .....

1

**Fråga 65. Om Du jämför Din ekonomiska situation med vad den var för ett år sedan, har den:**

- (538)  1 Förbättrats  
 2 Förblivit ungefär densamma  
 3 Försämrats

**Fråga 66. Hur har enligt Din mening den svenska ekonomin förändrats under det senaste året? Har den:**

- (539)  1 Förbättrats  
 2 Förblivit ungefär densamma  
 3 Försämrats

**Fråga 67. Hur tror Du att Din ekonomiska situation kommer att påverkas av den skattereform som fullbordas nästa år? Kommer den att:**

- (540)  1 Förbättras  
 2 Förbli ungefär densamma  
 3 Försämrats

Vi är medvetna om att det kan ha tagit lång tid för dig att svara på alla frågor. Du kanske också har tyckt att några av dem har varit besvärliga att svara på. Vi är därför tacksamma för att få Dina synpunkter på formulärets och frågornas utformning.

- (541)  1 Jag tyckte inte det var några större problem att svara  
 2 Jag tyckte att frågorna nummer ..... var svåra att svara på.

Andra synpunkter på undersökningen: .....

.....

.....

.....

.....

.....

542-43  d

544-45  m

546-80 bl



## SAMHÄLLE OPINION OCH MASSMEDIA 1990

Samhälle, Opinion och Massmedia (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som genomförs av Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Undersökningen går ut till 2 500 slumpmässigt utvalda personer.

SOM-undersökningen är en del av institutionernas forskning om opinionsbildning i det svenska samhället idag.

Ansvariga för undersökningen är docent *Sören Holmberg* och professor *Lennart Weibull*. Undersökningsledare är *Anne-Marie Berglöf* och forskningsassistent *Charlotta Kratz*.

SOM-undersökningen kan kontaktas per telefon 031-631214 (Charlotta Kratz), 08-6234780 (Anne-Marie Berglöf), 031-631227 (Sören Holmberg) och 031-631218 (Lennart Weibull).

BILAGA 1

Kodbok för SOM-90

Variabler byggda från frågorna i formuläret

**Fråga 1** Hur ofta brukar Du titta på eller lyssna till följande typer av nyhetsprogram i radio och TV?

- 1 dagligen
- 2 5-6 ggr/vecka
- 3 3-4 ggr/vecka
- 4 1-2 ggr/vecka
- 5 mer sällan/vecka
- 6 aldrig

- 0 enstaka ej svar
- 99 svar saknas

- V1 Nyheter i lokalradion
- V2 Aktuellt i TV
- V3 Rapport i TV
- V4 Dagens Eko i riksradien
- V5 Regionala nyheter i TV

\* \* \*

**Fråga 2** Hur ofta brukar Du läsa följande kvällstidningar?

- 1 6-7 dagar/vecka
- 2 3-5 dagar/vecka
- 3 1-2 dagar/vecka
- 4 mer sällan
- 5 aldrig

- 0 enstaka ej svar
- 99 svar saknas

- V6 Aftonbladet
- V7 Expressen
- V8 IDAG GT/Kvällsposten

\* \* \*

Fråga 3 Vilken morgontidning brukar Du läsa regelbundet? Med regelbundet menas här minst ett nummer per vecka. Om Du läser mer än en morgontidning - ange vilken Du betraktar som Din lokala morgontidning.

- 1 Läser regelbundet morgontidning
- 2 Läser ingen morgontidning regelbundet

99 svar saknas

TID1 (Namngivna morgontidningar kodade efter valundersökningens tidningskod i Valundersökning 1985. Teknisk rapport. sid. 109-112.)

\* \* \*

Fråga 4 Om Du läser någon morgontidning regelbundet - ungefär hur många gånger per vecka brukar Du läsa denna tidning?

- 1 7 dagar
- 2 6 dagar
- 3 5 dagar
- 4 4 dagar
- 5 3 dagar
- 6 2 dagar
- 7 1 dagar

99 svar saknas - läser inte regelbundet

V10

\* \* \*

Fråga 5 Prenumererar Du eller någon annan i ditt hushåll på denna tidning?

- 1 Ja
- 2 Nej

99 svar saknas

V11

Om nej, på vilket sätt har Du då tillgång till tidningen?

- 0 Nej
- 1 Ja

88 ej tillämplig

99 svar saknas

V12 Läser hos bekant

V13 Lånar av bekant

V14 Läser på arbetet/skolan

V15 Läser på bibliotek

V16 Köper lösnummer

V17 Annat sätt

\* \* \*

Fråga 6 Ungefär hur lång tid brukar Du ägna åt Din lokala morgontidning en genomsnittlig vardag?

- 1 0 min
- 2 ca 5 min
- 3 ca 10 min
- 4 ca 15 min
- 5 ca 20 min
- 6 ca 25 min
- 7 ca 30 min
- 8 ca 35 min
- 9 ca 40 min
- 10 ca 45 min
- 11 ca 50 min
- 12 ca 55 min
- 13 ca 60 min
- 14 över 60 min

0 enstaka ej svar/ej tillämplig  
99 svar saknas

V18 Före kl 08.00

V19 Kl 08.00-12.00

V20 Kl 12.00-17.00

V21 Efter kl 17.00

\* \* \*

Fråga 7 Läser Du ytterligare någon morgontidning -  
åtminstone tre dagar i veckan?

- 1 Ja
- 2 Nej

99 svar saknas

v22

\* \* \*

Fråga 8 Hur viktigt anser Du personligen det vara att  
en dagstidning, t ex den morgontidning Du  
brukar läsa, utmärks av följande egenskaper?

- 1 Mycket viktigt
- 2 Ganska viktigt
- 3 Inte särskilt viktigt
- 4 Inte alls viktigt

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V23 innehåller lokala nyheter  
V24 kommer i tid på morgonen  
V25 bevakar de stora politiska nyheterna  
V26 har bra bilder till artiklarna  
V27 skriver trovärdigt och sakligt  
V28 är partipolitiskt obunden  
V29 har ett lågt prenumerationspris

\* \* \*

Fråga 9 Hur väl anser Du personligen att följande saker  
stämmer in på den morgontidning som Du själv  
brukar läsa?

- 1 Mycket bra
- 2 Ganska bra
- 3 Inte särskilt bra
- 4 Inte alls bra

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V30 innehåller lokala nyheter  
V31 kommer i tid på morgonen  
V32 bevakar de stora politiska nyheterna  
V33 har bra bilder till artiklarna  
V34 skriver trovärdigt och sakligt  
V35 är partipolitiskt obunden  
V36 har ett lågt prenumerationspris

\* \* \*

Fråga 10 När det gäller nyheter om aktuella händelser, hur viktigt anser Du personligen det vara att få nyheter från följande områden/länder?

- 1 Mycket viktigt
- 2 Ganska viktigt
- 3 Inte särskilt viktigt
- 4 Inte alls viktigt

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V37 stockholmsområdet
- V38 göteborgsområdet
- V39 Norrland
- V40 Danmark
- V41 Norge
- V42 Finland
- V43 Estland
- V44 Litauen
- V45 Polen
- V46 Tyskland
- V47 Storbritannien
- V48 Mellanöstern och Israel
- V49 Sovjetunionen
- V50 Indien
- V51 Japan
- V52 USA

\* \* \*

Fråga 11 Om vi antar att massmedierna har bekräftade uppgifter om att en person har förskingrat 50 000 kronor från en föreningskassa, anser Du att medierna men hänsyn till allmänintresset bör publicera namnet om gärningsmannen är:

- 1 Ja absolut
- 2 Ja kanske
- 3 Nej knappast
- 4 Nej absolut inte
- 5 Vet inte

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V53 Kommunpolitiker
- V54 VD vid ett stort företag
- V55 Facklig förtroendeman
- V56 Rektor på en grundskola
- V57 Statsråd
- V58 Enskild riksdagsman
- V59 Ordförande i lokal idrottsförening
- V60 Lokal affärsman/småföretagare
- V61 Programledare i TV

\* \* \*

Fråga 12 Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?

- 1 Mycket stort förtroende
- 2 Ganska stort förtroende
- 3 Varken stort eller litet förtroende
- 4 Ganska litet förtroende
- 5 Mycket litet förtroende

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V62 Regeringen
- V63 Polisen
- V64 Sjukvården
- V65 Försvaret
- V66 Riksdagen
- V67 Bankerna
- V68 Dagspressen
- V69 De fackliga organisationerna
- V70 Radio och TV
- V71 Grundskolan
- V72 Storföretagen

\* \* \*

Fråga 13 Hur stort förtroende har Du för de svenska massmedierna?

- 1 Mycket stort förtroende
- 2 Ganska stort förtroende
- 3 Varken stort eller litet förtroende
- 4 Ganska litet förtroende
- 5 Mycket litet förtroende

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V73 Den lokala morgonpressen
- V74 Morgonpressen i Stockholm
- V75 Kvällspressen
- V76 Sveriges Television
- V77 Riksradiön
- V78 Lokalradiön

\* \* \*

Fråga 14 Hur pass intresserad är Du i allmänhet av politik?

- 1 Mycket intresserad
- 2 Ganska intresserad
- 3 Inte särskilt intresserad
- 4 Inte alls intresserad

99 svar saknas

V79

\* \* \*

Fråga 15 Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker Du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

1 svar på frågan  
99 svar saknas

V80

Tre nämnda samhällsfrågor, kodade efter valundersökningens kodschema för viktiga politiska sakfrågor, se Valundersökning 1985. Teknisk rapport sid. 171-175.

PROB1  
PROB2  
PROB3

\* \* \*



**Fråga 16** Nedanstående lista omfattar ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är Din åsikt om vart och ett av dem?

- 1 Mycket bra förslag
- 2 Ganska bra förslag
- 3 Varken bra eller dåligt förslag
- 4 Ganska dåligt förslag
- 5 Mycket dåligt förslag

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

**V81** Minska den offentliga sektorn  
**V80** Minska försvarsutgifterna  
**V82** Behålla kärnkraften även efter år 2010  
**V83** Ta emot färre flyktingar i Sverige  
**V84** Förbjuda alla former av pornografi

\* \* \*

**Fråga 17** Hur tycker Du regeringen sköter sin uppgift?

- 1 Mycket bra
- 2 Ganska bra
- 3 Varken bra eller dåligt
- 4 Ganska dåligt
- 5 Mycket dåligt

99 svar saknas

**V86**

\* \* \*

**Fråga 18** Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle Du placera Dig själv på en sådan vänster-högerskala?

- 1 Klart till vänster
- 2 Något till vänster
- 3 Varken till vänster eller till höger
- 4 Något till höger
- 5 Klart till höger

99 svar saknas

**V87**

\* \* \*

Fråga 19 Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de politiska partierna. Var skulle Du personligen vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?

-5 ogillar starkt  
-4  
-3  
-2  
-1  
0 varken gillar eller ogillar  
+1  
+2  
+3  
+4  
+5 gillar starkt

88 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V88 Centerpartiet  
V89 Moderata samlingspartiet  
V90 Vänsterpartiet  
V91 Folkpartiet  
V92 Socialdemokraterna  
V93 Miljöpartiet - de gröna  
V94 Kds - Kristdemokratiska samhällspartiet

Om Du skulle använda samma skala för partiledarna, var skulle Du placera:

V95 Olof Johansson  
V96 Carl Bildt  
V97 Lars Werner  
V98 Bengt Westerberg  
V99 Ingvar Carlsson  
V100 Alf Svensson

\* \* \*

Fråga 20 På nedanstående lista finns ett antal ord och uttryck som kan användas för att beskriva olika egenskaper hos partiledarna. Hur bra tycker Du att de stämmer in på Ingvar Carlsson och Carl Bildt? (Vi tar bara upp ledarna för de två största partierna.)

- 1 Stämmer mycket bra
  - 2 Stämmer ganska bra
  - 3 Stämmer ganska dåligt
  - 4 Stämmer mycket dåligt
- 0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

**Ingvar Carlsson**

- V101 Pålitlig
- V102 Inspirerande
- V103 Kunnig
- V104 Vet hur vanligt folk tycker och tänker

**Carl Bildt**

- V105 Pålitlig
- V106 Inspirerande
- V107 Kunnig
- V108 Vet hur vanligt folk tycker och tänker

\* \* \*

Fråga 21 Allmänt sett, hur viktiga är följande egenskaper när Du bestämmer Dig för vad Du tycker om en partiledare?

- 1 Mycket viktig
  - 2 Ganska viktig
  - 3 Inte särskilt viktig
  - 4 Inte alls viktig
- 0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V109 Pålitlig
- V110 Inspirerande
- V111 Kunnig
- V112 Vet hur vanligt folk tycker och tänker

\* \* \*

Fråga 22 Vilket parti tycker Du bäst om idag?

- 1 Vänsterpartiet
  - 2 Socialdemokraterna
  - 3 Centerpartiet
  - 4 Folkpartiet
  - 5 Moderata samlingspartiet
  - 6 Kds - Kristdemokratiska samhällspartiet
  - 7 Miljöpartiet de gröna
  - 8 Annat parti
- 9 flera partier förkryssade  
99 svar saknas

V113

Anser Du Dig vara en övertygad anhängare av detta parti?

- 1 Ja, mycket övertygad
  - 2 Ja, något övertygad
  - 3 Nej
- 88 ej tillämplig  
99 svar saknas

V114

\* \* \*

Fråga 23 På senare år har det förts en debatt om i vilken utsträckning olika verksamheter bör skötas av stat och kommun eller av privata företag, föreningar eller enskilda. Hur ställer Du Dig till följande förslag? Sätt kryss i den ruta som bäst överensstämmer med Din uppfattning.

- 1 Mycket bra förslag
  - 2 Ganska bra förslag
  - 3 Varken bra eller dåligt förslag
  - 4 Ganska dåligt förslag
  - 5 Mycket dåligt förslag
- 0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V115 Överföra statliga verk, t ex televerket, i privata händer

V116 Låta privata företag svara för äldreomsorg

V117 Öka antalet privatskolor

V118 Överföra banker och försäkringsbolag i samhällets ägo

V119 Bedriva mer av sjukvården i privat regi

V120 Låta föreningar svara för driften av fritidsanläggningar

\* \* \*

Fråga 24 I samhällsdebatten diskuteras ofta hur statens lagar och bestämmelser styr kommuner, näringsliv och enskilda. Nedan finns några förslag om hur omfattande statens styrning bör vara. Vad anser Du om vart och ett av följande förslag?

- 1 Mycket bra förslag
- 2 Ganska bra förslag
- 3 Varken bra eller dåligt förslag
- 4 Ganska dåligt förslag
- 5 Mycket dåligt förslag

0 enstaka svar saknas  
99 svar saknas

- V121 Det statliga inflytandet över det privata näringslivet måste minska för att öka företagets effektivitet
- V122 I dagens samhälle måste staten ingripa och reglera för att skapa trygghet för individerna
- V123 Kommunerna bör få möjlighet att fatta egna beslut utan att i detalj styras av staten
- V124 Staten måste skärpa regleringen av det privata näringslivet för att skydda hälsa och miljö
- V125 Lagar och bestämmelser måste begränsas för att garantera människorna ökad frihet
- V126 Det är nödvändigt att kommunerna styrs av statliga regler för att servicen skall bli likvärdig i hela landet

\* \* \*

Fråga 25 År 1980 hade vi en folkomröstning om kärnkraften i Sverige. Efter folkomröstningen beslöt riksdagen att kärnkraften skulle avvecklas till år 2010. Vad är Din åsikt om kärnkraftens användning i Sverige?

- 1 stoppa kärnkraften omedelbart
- 2 avveckla kärnkraften snabbare än till år 2010
- 3 avveckla kärnkraften till år 2010
- 4 avveckla kärnkraften men inte så snabbt som till år 2010
- 5 använd kärnkraften avveckla den inte
- 6 har ingen bestämd åsikt ifrågan

99 svar saknas

V127

Har Du en bestämd uppfattning i denna fråga eller är Du mera tveksam?

- 1 bestämd uppfattning
- 2 mera tveksam

88 ej tillämplig  
99 svar saknas

V128

\* \* \*

Fråga 26 Vad anser Du om följande risker som har diskuterats i samband med kärnkraften? Hur stor är risken för:

- 1 mycket liten risk
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10 mycket stor risk

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V129 En större olycka med radioaktivt utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige
- V130 Fler cancerfall och andra sjukdomar om vi använder kärnkraften
- V131 Att kärnkraften ger ökade miljökador på mark, luft och vatten
- V132 Att kärnkraften ger upphov till ärftliga skador på kommande generationer
- V133 Att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt
- V134 Att kärnkraften leder till att alltfler länder skaffar sig atomvapen

Om Du skulle använda samma skala för följande risker, hur stor är risken för

- V135 olyckor vid driften av kärnkraftverk i Sverige
- V136 olyckor vid transporter av kärnavfallet i Sverige
- V137 olyckor vid förvaring av kärnavfallet i Sverige
- V138 sabotage/terroraktivitet vid transporter eller förvaring av kärnavfallet i Sverige

\* \* \*

Fråga 27 Tror Du personligen att kärnkraften kommer att vara avvecklad i Sverige år 2010?

- 1 Ja, absolut
- 2 Ja, troligen
- 3 Nej, troligen inte
- 4 Nej, absolut inte

99 svar saknas

V139

\* \* \*

Fråga 28 Det finns olika åsikter om hur Sverige skall slutförvara det högaktiva avfallet från kärnkraften, dvs det mest farliga avfallet. En del anser att det högaktiva avfallet en gång för alla skall slutförvaras så att det inte går att komma åt i framtiden, medan andra tycker att det skall slutförvaras så att framtidens människor kan övervaka och komma åt det. Vad anser Du?

- 1 Vi skall en gång för alla slutförvara det högaktiva avfallet så att det inte går att komma åt i framtiden
- 2 Vi skall slutförvara det högaktiva avfallet så att framtidens människor kan övervaka och komma åt det
- 3 Har ingen bestämd uppfattning i frågan

99 svar saknas

V140

\* \* \*

Fråga 29 Riksdagen har bestämt att kärnkraftens högaktiva avfall skall slutförvaras på en plats i Sverige som bedöms vara säker och lämplig. Tycker Du att den kommun som väljs som slutförvaringsplats skall ha rätt att säga nej, s k kommunalt veto, eller skall kommunalt veto inte finnas i avfallsfrågan?

- 1 Ja, kommunalt veto skall finnas i avfallsfrågan
- 2 Nej, kommunalt veto skall inte finnas i avfallsfrågan
- 3 Har ingen bestämd åsikt i frågan

99 svar saknas

V141

\* \* \*



Fråga 30 Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?

- 1 Mycket stort
- 2 Ganska stort
- 3 Ganska litet
- 4 Mycket litet

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V142 Miljöorganisationer  
V143 Kärnkraftsindustrin  
V144 Regeringen  
V145 Forskare  
V146 Journalister  
V147 Statliga myndigheter

\* \* \*

Fråga 31 Vad tror Du forskarna inom naturvetenskap och teknik anser om kärnkraften? Tror Du att de är för eller emot att kärnkraften används även efter år 2010?

- 1 Nästan alla är emot att använda kärnkraften efter år 2010
- 2 Flertalet är emot att använda kärnkraften efter år 2010
- 3 Ungefär lika många för som emot
- 4 Flertalet är för att använda kärnkraften efter år 2010
- 5 Nästan alla är för att använda kärnkraften efter år 2010

99 svar saknas

V148

\* \* \*

**Fråga 32** Nedanstående lista innefattar ett antal förslag som förekommit i den svenska miljödebatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

- 1 Mycket bra förslag
- 2 Ganska bra förslag
- 3 Varken bra eller dåligt förslag
- 4 Ganska dåligt förslag
- 5 Mycket dåligt förslag

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V149 sänka hastigheten på vägarna  
V150 förbjuda plastflaskor och aluminiumburkar  
V151 stoppa privatbilismen i storstäderna  
V152 stoppa alla planer på att bygga nya kolkraftverk  
V153 satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt  
V154 satsa mer på vattenkraft genom att bygga ut orörda älvar  
V155 lagstifta om obligatorisk källsortering av hushållsavfall

\* \* \*

**Fråga 33** Hur ofta gör Du personligen nedanstående saker?

- 1 Aldrig
- 2 Ibland
- 3 Ganska ofta
- 4 Mycket ofta
- 5 Alltid
- 6 V156 kör aldrig bil  
V161 ej arbete/skola

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V156 Av miljöskäl, sänker hastigheten vid bilkörning  
V157 Köper drycker i plastflaskor  
V158 Äter biodynamiskt odlade grönsaker  
V159 Plockar upp skräp jag träffar på i naturen  
V160 Väljer att gå eller cykla istället för motordriven transport  
V161 Kör egen bil till och från arbetet/skolan

\* \* \*

Fråga 34 Hur ofta görs nedanstående saker i Ditt hushåll?

- 1 Aldrig
- 2 Ibland
- 3 Ganska ofta
- 4 Mycket ofta
- 5 Alltid
- 6 Vet ej

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V162 Handlar miljömärkta varor

V163 Lämnar tidningar till pappersåtervinning

V164 Slänger uttjänta batterier i särskilda behållare eller återlämnar till affären

V165 Slänger tomglas, som ej är returglas, i särskilda behållare

\* \* \*

Fråga 35 Hur tycker Du att den militära och den politiska situationen i Sveriges närhet förändrats jämfört med hur den var för 5-10 år sedan?

- 1 blivit mycket mera hotfull
- 2 blivit något mera hotfull
- 3 har ej förändrats
- 4 blivit något mindre hotfull
- 5 blivit mycket mindre hotfull

99 svar saknas

V166

\* \* \*

Fråga 36 Hur ställer Du Dig till följande förslag?

- 1 Mycket bra förslag
- 2 Ganska bra förslag
- 3 Varken bra eller dåligt förslag
- 4 Ganska dåligt förslag
- 5 Mycket dåligt förslag

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V167 Sverige bör minska det militära försvaret

V168 Om det militära läget i vår närhet blir mindre hotfullt bör Sverige ompröva den nuvarande neutralitetspolitiken

V169 Sverige bör ansöka om medlemskap i de Europeiska Gemenskaperna (EG), även om det betyder minskad politisk självständighet

\* \* \*

Fråga 37 Vad tror Du att ett svenskt EG-medlemskap skulle innebära för utvecklingen i Sverige inom följande områden?

- 1 Stor förbättring
- 2 Viss förbättring
- 3 Varken förbättring eller försämring
- 4 Viss försämring
- 5 Stor försämring

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V170 miljön

V171 arbetsmarknaden

V172 sociala tryggheten

V173 ekonomiska utvecklingen

V174 tilltron till svensk neutralitet

\* \* \*

Fråga 38 Enligt Din mening, vilken inställning har de olika riksdagspartierna till ett svenskt närmande till EG?

- 1 Mycket positiv inställning
- 2 Något positiv inställning
- 3 Varken positiv eller negativ inställning
- 4 Något negativ inställning
- 5 Mycket negativ inställning

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V175 vänsterpartiet  
V176 folkpartiet  
V177 socialdemokraterna  
V178 miljöpartiet - de gröna  
V179 moderaterna  
V180 centerpartiet

\* \* \*

Fråga 39 Vilken inställning har Du personligen till islam som religion?

- 1 Mycket positiv
- 2 Ganska positiv
- 3 Varken positiv eller negativ
- 4 Ganska negativ
- 5 Mycket negativ

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V181

\* \* \*

Fråga 40 Anser Du personligen att islam går att förena med en demokrati av svensk typ?

- 1 Ja, absolut
- 2 Ja, kanske
- 3 Nej, knappast
- 4 Nej, absolut inte

V182

\* \* \*

**Fråga 41** Islams syn på kvinnan har debatterats. En del anser att islam motverkar kvinnoförtryck, medan andra anser att islam medför förtryck av kvinnan. Markera det alternativ som bäst stämmer med din uppfattning.

- 1 Islam motverkar i hög grad kvinnoförtryck
- 2 Islam motverkar i någon mån kvinnoförtryck
- 3 Islam medför i någon mån kvinnoförtryck
- 4 Islam medför i hög grad kvinnoförtryck

99 svar saknas

**V183**

\* \* \*

**Fråga 42** Hur bedömer Du den islamiska religionens utveckling i världen just nu? Markera det alternativ som bäst stämmer med Din uppfattning.

- 1 Islam är på kraftig frammarsch
- 2 Islam är på frammarsch
- 3 Islam är på tillbakagång
- 4 Islam är på kraftig tillbakagång

99 svar saknas

**V184**

\* \* \*

**Fråga 43** Vad anser Du personligen om följande förslag om hur islam skall behandlas i Sverige?

- 1 Mycket bra förslag
- 2 Ganska bra förslag
- 3 Varken bra eller dåligt förslag
- 4 Ganska dåligt förslag
- 5 Mycket dåligt förslag

0 enstaka ej svar

99 svar saknas

**V185** Muslimer bör ha samma rättigheter i Sverige som andra religionsutövare

**V186** Muslimska helgedomar (moskéer) skall få byggas även om de boende i området ogillar det

**V187** Öka det ekonomiska stödet till muslimska invandrare så att de kan bevara sin egen kultur

**V188** Invandringen av muslimer bör minskas

\* \* \*

**Fråga 44** Hur ofta har Du under de senaste 12 månaderna utövat följande aktiviteter?

- 1 Ingen gång
- 2 Någon gång under året
- 3 Någon gång i halvåret
- 4 Någon gång i kvartalet
- 5 Någon gång i månaden
- 6 Någon gång i veckan
- 7 Flera gånger i veckan

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V189 Idkat friluftsliv (skog, hav eller sjö)  
V190 Sysslat med individuell motion eller idrott  
V191 Gått på bio  
V192 Gått på teater  
V193 Läst någon bok  
V194 Dikuterat politik  
V195 Besökt gudstjänst eller religiöst möte  
V196 Sysslat med trädgårdsarbete  
V197 Sett på video  
V198 Läst veckotidningar  
V199 Läst direktreklam som kommit i brevlådan  
V200 Spelat på tips, lotto eller V65

\* \* \*

**Fråga 45** Ange nedan i vilken/vilka föreningar Du är medlem samt hur aktiv Du är i dessa föreningar?

- 1 Icke medlem
- 2 Medlem
- 3 Medlem och har varit på möte under senaste halvåret
- 4 Medlem och har någon typ av uppdrag

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V201 Idrotts- eller friluftsförening  
V202 Miljöorganisation  
V203 Politiskt parti (även kvinno- eller ungdomsförbund)  
V204 Annan förening

\* \* \*

Fråga 46 Hur viktiga tycker Du att följande saker är för Dig?

- 1 Mycket viktigt
  - 2 Ganska viktigt
  - 3 Varken viktigt eller oviktigt
  - 4 Inte särskilt viktigt
  - 5 Inte alls viktigt
- 0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

- V205 En ren värld
- V206 Teknisk utveckling
- V207 Ett behagligt liv
- V208 Ett spännande liv
- V209 Självförverkligande
- V210 En värld i fred
- V211 En vacker värld
- V212 Jämlikhet
- V213 Familjetrygghet
- V214 Frihet
- V215 Lycka
- V216 Inre harmoni
- V217 Kärlek
- V218 Landets säkerhet
- V219 Ett liv fullt av njutning
- V220 Frälsning
- V221 Självaktning
- V222 Socialt anseende
- V223 Sann vänskap
- V224 Visdom
- V225 Rättvisa
- V226 Makt
- V227 Hälsa
- V228 Rikedom

\* \* \*

Fråga 47 Har Du läst någon eller några av följande böcker från de senaste åren?

- 0 Nej
  - 1 Ja
- 99 Inte läst någon av böckerna

- V229 Jackie Collins: Hollywoodfruar
- V230 Peter Englund: Poltava
- V231 Jan Guillou: Fiendens fiende
- V232 Betty Mahmoody: Inte utan min dotter
- V233 Salman Rushdie: Satansverserna

\* \* \*



Fråga 48 Hur mycket brukar Du se av följande typer av TV-program?

- 1 Allt/i stort sett allt
- 2 Ganska mycket
- 3 Inte särskilt mycket
- 4 Ingenting/nästan ingenting alls

0 enstaka ej svar  
99 svar saknas

V234 Underhållningsprogram

V235 Nyhetsprogram

V236 Dokumentär- och samhällsprogram

V237 Sportprogram

V238 Kulturprogram

\* \* \*

Fråga 49 Hur vill du karakterisera det område Du bor i?

- 1 Ren landsbygd
- 2 Mindre tätort
- 3 Stad eller större tätort

99 svar saknas

V239

\* \* \*

Fråga 50 Hur bor Du för närvarande?

- 1 På lantgård eller ensamliggande villa på landsbygden
- 2 I villa eller radhus i smårområde
- 3 I lägenhet i flerfamiljshus

99 svar saknas

V240

\* \* \*

Fråga 51 Vilket år är Du född?

två siffror

99 svar saknas

V241

\* \* \*

Fråga 52 Är Du man eller kvinna?

- 1 Man
- 2 Kvinna

99 svar saknas

V242

\* \* \*

Fråga 53 Är Du ensamstående eller samboende/gift?

- 1 Ensamstående
- 2 Samboende/gift

99 svar saknas

V243

\* \* \*

Fråga 54 Vilken skolutbildning har Du? Sätt ett kryss i rutan framför det alternativ Du anser stämma bäst in på Dig! Om Du ännu inte avslutat Din utbildning, markera då den typ av skola du just nu går i.

- 1 Folkskola
- 2 Enhetskola
- 3 Grundskola
- 4 Yrkesskola
- 5 Tvåårigt gymnasium
- 6 Fackskola
- 7 Minst treårigt gymnasium
- 8 Fickskola/realexamen
- 9 Folkhögskola
- 10 Studentexamen
- 11 Högskola/universitet

99 svar saknas

V244

\* \* \*

Fråga 55 Vilken av de här grupperna tillhör Du för närvarande?

- 1 Förvärsarbetande
- 2 Har beredskapsarbete
- 3 Genomgår arbetsmarknadsutbildning
- 4 Arbetslös
- 5 Ålderspensionär
- 6 Förtidspensionär
- 7 Hemarbetande
- 8 Studerande

99 svar saknas

V245

\* \* \*

Fråga 56 Vilket yrke har/hade Du?

- 1 Ja, svar på frågan

99 svar saknas

V246

YRKE tresiffrig kod enligt valundersökningens yrkesgruppskod, se Valundersökning 1985. Teknisk rapport sid. 247-266.

\* \* \*

Fråga 56 Arbetar/arbetade Du hel- eller deltid?

- 1 Heltid
- 2 Deltid

99 svar saknas

V247

\* \* \*

Fråga 58 Vilken av de här yrkesgrupperna hör/hörde du till?

- 1 Tjänsteman
- 2 Tjänsteman med arbetsledande funktion
- 3 Tjänsteman med företagsledande funktion
- 4 Arbetare
- 5 Arbetare med arbetsledande funktion
- 6 Egenanställd arbetare
- 7 Jordbrukare: ingen anställd
- 8 Jordbrukare: en eller flera anställda
- 9 Företagare: ingen anställd
- 10 Företagare: 1-9 anställda
- 11 Företagare: 10 eller fler anställda

99 svar saknas

V248

\* \* \*

Fråga 59 Arbetar/arbetade Du i statlig, kommunal eller privat tjänst?

- 1 Statlig
- 2 Kommunal (även landstingskommunal)
- 3 Privat

99 svar saknas

V249

\* \* \*

Fråga 60 Är Du medlem i någon fackförening?

- 1 Ja, LO-förbund
- 2 Ja, TCO-förbund
- 3 Ja, SACO/SR-förbund
- 4 Nej

99 svar saknas

V250

\* \* \*

Fråga 61 Hur många personer ingår det i ditt hushåll  
(räkna med Dig själv)?

0-9 (antal personer)  
99 svar saknas

V251

Hur många av dem är under 16 år?

0-9 (antal personer)  
99 svar saknas

V252

\* \* \*

Fråga 62 Var vänlig sätt ett kryss i den ruta som  
motsvarar den ungefärliga sammanlagda års-  
inkomsten i Ditt hushåll före skatt. (Pension  
och studiemedel skall också räknas in i den  
ungefärliga årsinkomsten.)

1 120.000 eller mindre  
2 121.000 - 150.000  
3 151.000 - 180.000  
4 181.000 - 210.000  
5 211.000 - 240.000  
6 241.000 - 270.000  
7 271.000 - 300.000  
8 301.000 - 330.000  
9 Över 230.000

99 svar saknas

V253

\* \* \*

Fråga 63 Om Du skulle beskriva Din nuvarande familj och den familj Du växte upp i, vilken av nedanstående kategorier stämmer då bäst?

- 1 Arbetarfamilj
- 2 Jordbrukarfamilj
- 3 Tjänstemannafamilj
- 4 Högre tjänstemanna/akademikerfamilj
- 5 Egen företagare

99 svar saknas

V254 Din nuvarande familj

V255 Den familj Du växte upp i

\* \* \*

Fråga 64 Vilken av följande utrustning har Du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?

- 0 Nej
- 1 Ja

99 svar saknas

V256 Text-TV

V257 Video

V258 Kabel-TV med satellitsändningar

V259 Hem- eller personatorer

V260 Compact Disc (CD-spelare)

V261 Bil: märke och modell

V261a bilmärke, bil 1

V261b bilmärke, bil 2

V261c bilmärke, bil 3

ARSMOD1 årsmodell bil 1, två siffror

ARSMOD2 årsmodell bil 2, två siffror

ARSMOD3 årsmodell bil 3, två siffror

\* \* \*

Fråga 65 Om Du jämför Din ekonomiska situation med vad den var för ett år sedan, har den:

- 1 Förbättrats
- 2 Förblivit ungefär densamma
- 3 Försämrats

99 svar saknas

V262

\* \* \*

Fråga 66 Hur har enligt Din mening den svenska ekonomin förändrats under det senaste året? Har den:

- 1 Förbättrats
- 2 Förblivit ungefär densamma
- 3 Försämrats

99 svar saknas

V263

\* \* \*

Fråga 67 Hur tror Du att Din ekonomiska situation kommer att påverkas av den skattereform som fullbordas nästa år? Kommer den att:

- 1 Förbättras
- 2 Förbli ungefär densamma
- 3 Försämras

99 svar saknas

V264

\* \* \*

Vi är medvetna om att det kan ha tagit lång tid för dig att svara på alla frågor. Du kanske också har tyckt att några av dem har varit besvärliga att svara på. Vi är därför tacksamma för att få Dina synpunkter på formulärens och frågornas utformning.

- 1 Jag tyckte inte det var några större problem att svara
- 2 Jag tycker att frågorna .... var svåra att svara på

99 svar saknas:

V265

## Konstruerade variabler

### **ID**

identitetsmarkering

### **AGE1**

ålder, tredelad

- 1 15-29 år
- 2 30-49 år
- 3 50-75 år

### **AGE2**

ålder, tredelad

- 1 15-30 år
- 2 31-60 år
- 3 61-75 år

### **ALDER**

ålder, sexdelad

- 1 15-19 år
- 2 20-29 år
- 3 30-39 år
- 4 40-49 år
- 5 50-59 år
- 6 60-75 år

### **UTB**

utbildning, tredelad

bygger på fråga 54

- 1 låg (fråga 54 värde 1-4)
- 2 medelhög (fråga 54 värde 5,6,8,9)
- 3 hög (fråga 54 värde 7,10,11)

99 svar saknas

### **UTBLW**

utbildning, tredelad

bygger på fråga 54

- 1 låg (fråga 54 värde 1-4)
- 2 medelhög (fråga 54 värde 5-9)
- 3 hög (fråga 54 värde 10,11)

99 svar saknas



## STADLAND

stad-landsbygd

bygger på fråga 49 och på län- och kommunkod. Personer som svarat alternativ 3 på fråga 49 och bor i Stockholm, Göteborg eller Malmö har förts till kategori 4 i ny variabel.

- 1 ren landsbygd
- 2 mindre tätort
- 3 stad eller större tätort
- 4 Stockholm, Göteborg, Malmö

99 svar saknas

## HREG

h-reginoner sjudelad

bygger på län- och kommunkoder

- 1 Stockholm, Södertälje A-region
- 8 Göteborgs A-region
- 9 Malmö/Lund/Trelleborg A-region
- 3 Kommuner med mer än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum
- 4 Kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum samt med mer än 300 000 invånare inom 100 kilometers radie från samma punkt
- 5 Kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum samt med mindre än 300 000 invånare inom 100 kilometers radie från samma punkt
- 6 Kommuner med mindre än 27 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum

## ROMR

riksområden

bygger på län- och kommunkoder

- 1 Stockholm (Stockholms län)
- 2 Östra mellansverige (Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län)
- 3 Småland med öarna (Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län)
- 4 Sydsverige (Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län)
- 5 Västsverige (Hallands, Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs och Skaraborgs län)
- 6 Norra mellansverige (Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län)
- 7 Mellersta Norrland (Västernorrlands och Jämtlands län)
- 8 Övre Norrland (Västerbottens län)

**STADLAND** fyrsiffrig län- och kommunkod

**INKOM** formulärets ankomstdatum till IMU/Testologen

Variabler från DAFA/SPAR

**FOEDD** födelseår

två siffror

**KOEN** kön

1 man  
2 kvinna

**CIVIL** civilkod

0 uppgift saknas  
1 ogift  
2 gift man  
3 gift kvinna ej sammanboende  
4 fränskild  
5 änka/änkling  
7 gift kvinna sammanboende med mannen  
8 barn under 18 år bor hos föräldrarna  
9 fosterbarn under 18 år

**LAEN** länskod

**KOMMUN** kommunkod

**FOERSAM** församlingskod

**EGENTAX** egen taxerad inkomst, uttryckt i tusentals kronor

**EGSAM** egen sammanräknad inkomst, uttryckt i tusentals kronor

**FAMSAM** familjs sammanräknade inkomst, uttryckt i tusentals kronor

**SVAR**

1 besvarat formuläret